

Mitä salaperäisin veikko

Sherlock Holmesin mieskuvan rakentuminen Granadan tuottamissa
TV-sarjoissa 1984–1994

Turun yliopisto
Historian, kulttuurin ja
taiteiden tutkimuksen laitos
Kulttuurihistoria
Pro gradu -tutkielma
Elina Karvo
Maaliskuu 2013

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos / Humanistinen tiedekunta

KARVO, ELINA: Mitä salaperäisin veikko. Sherlock Holmesin mieskuvan rakentuminen Granadan tuottamissa TV-sarjoissa 1984–1994

Pro gradu -tutkielma, 88 s., 2 liitettä

Kulttuurihistoria

Maaliskuu 2013

Tarkastelen tutkielmassani brittiläisen Granadan vuosina 1984–1994 tuottamien TV-sarjojen rakentamaa mieskuvaa niiden päähenkilöstä Sherlock Holmesista. Millaisena miehenä Sherlock Holmes näyttäytyy sarjan esittämässä viktoriaanisessa kulttuurissa ja millaisen kuvan sarja antaa mieheydestä 1980–1990-lukujen brittiläisessä televisiotuotannossa? Olennaisessa osassa aiheen tutkimista on pääaineiston sijoittaminen tutkimuskontekstiinsa 1980–90-luvuille, jolloin Iso-Britanniassa tehtiin lukuisia 1800-luvun lopulle ja 1900-luvun alkuun sijoittuvia, ns. perinne-elokuvia. Sarjat on sovitettu Sir Arthur Conan Doylen kirjoittamista tarinoista ja ne liittyvät myös vahvasti Sherlock Holmesin audiovisuaaliseen perinteeseen.

Mieskuvan rakentumisen tarkastelussa nostan esiin kaksi teemaa: sosiaaliset suhteet ja eksentrisyyden. Millainen mies Sherlock Holmes on veljensä, ystävänsä tai sarjassa nähtävien naishahmojen seurassa? Millä tavalla nämä sosiaaliset suhteet luovat Holmesin mieskuvan monimuotoisuutta? Millä tavoin Sherlock Holmes voidaan nähdään eksentrisenä kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta tarkasteltuna? Eksentrisyydestä puhuessani nostan esiin sarjoissa Holmesia esittävän Jeremy Brettin, jonka oma persoona kietoutuu hänen tulkintaansa tiiviisti. Pohdin mm. miesten välistä ystävyyttä ja horjuvan terveyden vaikutusta mieskuvaan.

Pääaineistonani toimivat Granadan tuottamat TV-sarjat, jotka sisältävät 41 jaksoa. Analysoin sarjojen kohtauksia ja avaan tutkimusteemojani niiden kautta. Kiinnitän huomiota pieniin yksityiskohtiin, kuten repliikkeihin, eleisiin ja äänenpainoihin. Niiden kautta rakentuu Sherlock Holmesin moniulotteinen mieskuva. Sosiaaliset suhteet luovat eksentrisyydelle elinympäristön, ja erikoinen käyttäytyminen nousee parhaiten esiin kanssakäymisessä toisten hahmojen kanssa. Holmes käyttäytyy eri ihmisten seurassa selkeästi erilaisin tavoin, jotka riippuvat esimerkiksi vastapuolen sukupuolesta tai yhteiskunnallisesta asemasta. Holmesin eksentrisyys jakautuu kahtia positiivisen puolen linkittyessä vahvasti hänen työhönsä ja negatiivisten piirteiden tullessa esiin maanis-depressiivisyyttä sairastaneen Jeremy Brettin tulkinnassa.

Asiasanat: miestutkimus, eksentrisyys, mieskuva, Iso-Britannia, televisio-ohjelmat, Sherlock Holmes, Jeremy Brett

Sisällys

1. Johdanto	
1.1. Tutkimusongelma ja lähtökohdat	1
1.2. Sherlock Holmesin alkuperä ja audiovisuaalinen perinne	3
1.3. Keskeiset käsitteet, teoreettiset lähtökohdat ja tutkimuskirjallisuus	6
1.4. Muu aikalaisaineisto	9
2. Jeremy Brett ja Granadan sarjojen tuotanto	
2.1. Sarjojen lähtökohdat ja liittyminen perinnekulttuuriin	12
2.2. Sarjojen tuotantoprosessi	17
2.3. Jeremy Brett Sherlock Holmesina	23
3. Sosiaalisten suhteiden vaikutus mieskuvaan	
3.1. Sherlock Holmes, veljeys ja auktoriteetit	29
3.2. Tohtori Watson ja miesten välinen ystävyys	37
3.3. Sherlock Holmesin suhtautuminen naisiin	46
4. Eksentrisyyden vaikutus mieskuvaan	
4.1. Eksentrisyys positiivisena piirteenä	55
4.2. Eksentrisyyden kääntöpuolella	67
5. Lopuksi	77
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	80
Liite 1	
Liite 2	

1. Johdanto

1.1. Tutkimusongelma ja lähteet

"Hän todella on mitä salaperäisin veikko, Watson"¹, toteaa tohtori Watsonin vanha ystävä hänelle maailman kuuluisimman – ja omien sanojensa mukaan ainoan – konsultoivan yksityisetsivän Sherlock Holmesin poistuessa heidän seurastaan tutkimaan kadonneen asiakirjan katoamista. Watsonille, etsivän ystävälle ja kollegalle, Holmesin salamyhkäisyys ja katoamistemput ovat lähes arkipäivää, eikä hän siksi kummastele ystävänsä käytöstä. Oli kyseessä raaka murha, jalokivivarkaus tai Iso-Britannian hallintoa koskeva mysteeri, Sherlock Holmes uppoutuu täysin työhönsä ja ratkaisee tapaukset useimmiten menestyksekkäästi. Jännittävien tapahtumien jälkeen Watson kirjoittaa muistiin asioiden kulun lähtötilanteesta juttujen ratkaisuihin, saaden aina välillä Holmesilta kriittistä palautetta tapahtumien romantisoinnista. Alkuperäiset Sherlock Holmes -kertomukset on kirjoittanut lääkäri ja kirjailija Sir Arthur Conan Doyle (1859–1930). Tässä työssä huomioni kohteena ovat brittiläisen tuotantoyhtiö Granadan tuottamat TV-sarjat vuosilta 1984–1994, jotka ovat merkittävä virstanpylväs hahmon audiovisuaalisessa perinteessä sekä Conan Doyle² perinnön muovaajina.

Tutkin Granadan sarjoissa esiintyvän Sherlock Holmesin mieskuvan rakentumista. Miten Holmesin hahmo suhteutuu toisaalta viktoriaaniseen kulttuuriin, jota sarjoissa esitetään, ja toisaalta 1980-luvun lopun kulttuuriin, jolloin sarja tehtiin? Huomioni kiinnittyy sekä fiktiiviseen Holmesiin että näyttelijä Jeremy Brettin, joka esittää häntä. Valitsemani teemat sekä avaavat kaksi mielenkiintoista näkökulmaa mieskuvan tarkasteluun että täydentävät toisiaan. Holmesin sosiaalisten suhteiden kautta pohdin, millaisena etsivän mieheys näyttäytyy hänen ollessa esimerkiksi veljensä Mycroftin, ystävänsä Watsonin tai vuokraemäntänsä rouva Hudsonin seurassa. Miten erilaisten henkilöiden kanssa toimiminen muokkaa etsivän mieheyttä? Tähän liittyy osaltaan eksentrisyys-teema: millaiset ovat ne yhteisöt ja elinpiirit, joissa Sherlock Holmes toisaalta poikkeaa muista ja joihin hän toisaalta myös sulautuu? Eksentrisyyttä tutkiessani huomioni kiinnittyy erityisesti Holmesin etsivätyöhön sekä Brettin tulkintaan. Pohdin, missä määrin etsivän eksentrisyyden kuvaan vaikutti näyttelijän sairastama maanis-depressiivisyys. Millä tavalla eksentrisyys nähdään sarjan kautta sekä positiivisena että negatiivisena ilmiönä?

¹ The Naval Treaty.

² Virallisissa lähteissä Conan Doylen sukunimeksi merkitään pelkkä Doyle. 'Conan' oli tosiasiaassa kirjailijan kolmas nimi. Conan Doyle ei koskaan virallistanut sukunimeään, mutta käytti sitä yleisesti – sen vuoksi käytän myös itse tätä muotoa. Ks. Booth 1997, 7.

Päälähteinäni toimivat Granadan tuottamat neljä TV-sarjaa *The Adventures of Sherlock Holmes* (1984–1985), *The Return of Sherlock Holmes* (1986–1988), *The Casebook of Sherlock Holmes* (1991–1993) ja *The Memoirs of Sherlock Holmes* (1994). Sarjat sisältävät yhteensä 41 jaksoa, joista viisi³ on kahden tunnin episodeja ja loput noin tunnin mittaisia jaksoja. Vaikka alkuperäisenä tavoitteena saattoi olla filmatisoida kaikki Conan Doyleen kirjoittamat tarinat, 60 kertomuksesta adaptoimatta jäi 18.⁴

Sarjojen pääosissa nähdään Jeremy Brett Holmesina sekä David Burke (*The Adventures*) ja Edward Hardwicke (*The Return, The Casebook, The Memoirs*) tohtori Watsonina. Katsojille tulevat myös tutuiksi Rosalie Williams vuokraemäntä rouva Hudsonina, Charles Gray Sherlockin isoveljenä Mycroftina sekä Colin Jeavons komisario Lestradena. Sarjat tuottivat Michael Cox (*The Adventures, The Casebook*) ja June Wyndham-Davies (*The Return, The Memoirs*).

Granadan sarjojen ohella käytän myös Conan Doyleen kirjoittamia alkuperäisiä tarinoita tulkintojeni tukena sekä taustoittamassa hahmoja ja tarinoita. Granadan sarjojen lähtökohtana oli tuottaja Michael Coxin kiinnostus tuottaa alkuperäisiin tarinoihin pohjautuvat filmatisoinnit kuuluisan etsivän seikkailuista.⁵ Näyttelijät, ja etenkin Jeremy Brett, pohjasivat tulkintaansa hyvin paljon Conan Doyleen tarinoihin, ja täten näen niiden käytön perusteltuna tutkimuksessani.

Jeremy Brett syntyi vuonna 1933. Ennen Sherlock Holmesin roolia hän teki pitkän uran niin lavoilla, valkokankaalla kuin TV-ruudussa sekä Iso-Britanniassa että Yhdysvalloissa. Holmesin roolin ohella hänen tunnetuin roolityönsä lienee kukkaistytty Elizan kosijan Freddieen rooli elokuvassa *My Fair Lady* (1964). Holmesin roolia Brettille tarjottiin 1980-luvun alussa, mutta hän ei ollut siitä aluksi kiinnostunut. Vasta luettuaan Holmes-kaanonin ja tutustuttuaan tarkemmin Conan Doyleen luomaan etsivään hän kiinnostui Holmesin roolin uudelleentulkitsemisesta. Brett oli naimisissa kaksi kertaa, ja toisen avioliiton päättyminen hänen vaimonsa Joanin kuoltua syöpään vaikutti Holmes-sarjojen tuotantoihin vuodesta 1986 eteenpäin. Brettille diagnosoitiin maanis-depressiivisyys ja 1990-luvun puolella myös sydänvika, ja hänen sairastumisensa tuotti ongelmia sarjojen tuotannoissa. Brett kuoli vuonna 1995.

³ The Sign of Four, The Hound of the Baskervilles, The Master Blackmailer, The Last Vampire ja The Eligible Bachelor.

⁴ Ks. liite 1. Jeremy Brett kertoi haastatteluissa aikovansa filmatisoida koko Holmes-kaanonin. Ks. esim. Liaguno 1991 (www). Iso-Britanniassa käytetään sanaa 'series' kuvaamaan sekä TV-sarjaa kokonaisuudessaan että tuotantokausia. *The Adventures* ja *The Return* tehtiin ja esitettiin kahdessa osassa, eli brittiläisellä laskutavalla Holmes-sarjoja on yhteensä kuusi. Lisäksi kolme pitkää elokuvaa – The Master Blackmailer, The Last Vampire ja The Eligible Bachelor – lasketaan erillisiksi sarjoista. Tässä tutkimuksessa käyttämäni DVD-boksin jaottelun mukaisesti lasken *The Adventuresin* yhdeksi sarjaksi, kuten myös *The Returnin*, ja pitkät elokuvat osaksi *The Casebook* -sarjaa.

⁵ Ks. Cox 1999, 2.

Tutkimuksen lukemisen helpottamiseksi erottelen TV-sarjat, episodit ja alkuperäiset tarinat seuraavasti: Puhuttaessa kaikista sarjoista käytän monikkomuotoa Granadan sarjat, ja puhuessani yksittäisistä sarjoista käytän niiden nimiä kursiivilla ilman Sherlock Holmes -loppua (*The Adventures, The Return, The Casebook, The Memoirs*). TV-sarjojen jaksot ovat normaalilla tekstillä; alkuperäiset romaanit ovat kursivoitu ja novellit ovat lainausmerkeissä.

Oma Sherlock Holmes -faniuteni sai sytykkeensä juuri Granadan sarjoista. Näin ne ensimmäistä kertaa vuonna 2006 TV:stä, jolloin olin muutenkin tutustumassa syvemmin Iso-Britannian historiaan ja kulttuuriin. Muistan elävästi The Final Problem -jakson, joka esitettiin perjantai-aamuna: Holmes putosi professori Moriartyn kanssa Reichenbachin putoukseen ja menehtyi, mutta sarja oli ohjelmatietojen mukaan jatkumassa maanantaina. Vietin viikonlopun jännittäen, miten Holmes selviäisi tilanteesta; en ollut alkuperäisiä tarinoita tätä ennen lukenut, joten olin täysin pimennossa tapahtumista. Ennen Granadan sarjojen näkemistä olin ajatellut Sherlock Holmesia kliseisenä populaarikulttuurin hahmona, joka pukeutuneena viittaa ja piippua poltellen ratkoi rikoksia ajattelutyönsä ja nokkelien lausahdusten voimin. Jeremy Brettin intensiivinen tulkinta ja sarjojen Conan Doyle -uskollinen lähtökohta johtivat minut tutkimusmatkalle 1800-luvun lopun maailmaan ja alkuperäisten tarinoiden lähteille. Holmes teki vaikutuksen erikoisella käytöksellään, Brett taas komealla ulkomuodollaan ja vangitsevalla äänellään. Samaan aikaan tämän tutkimusmatkan kanssa aloin opiskella kulttuurihistoriaa ja liitänkin nämä kaksi sulavasti yhteen: määritän itseni ”tieteelliseksi faniksi ja sherlockiaaniksi”, joka kykenee katsomaan Sherlock Holmesia useista näkökulmista ja myös kritisomaan omia tunnepohjalta lähteviä näkemyksiä.⁶

1.2. Sherlock Holmesin alkuperä ja audiovisuaalinen perinne

Sherlock Holmesin yli 120-vuotiseen historiaan mahtuu paljon käänteitä. Hahmo on Sir Arthur Conan Doylen luoma ”epävirallinen konsultoiva yksityisetsivä”⁷. Ensiesiintymisensä Holmes ja hänen uskollinen ystävänsä tohtori Watson tekivät vuonna 1887 *Beeton's Christmas Annual* -lehdessä *A Study in Scarlet* -tarinassa. Sen jälkeen tarinat julkaistiin *Strand*-lehdessä aina vuoteen 1927 asti. Holmes-kaanon

⁶ Sherlockiaanilla tarkoitetaan yleisesti Sherlock Holmes -tutkijoita ja -faneja, joskin määrittelyt vaihtelevat esim. eri faniyhteisöjen mukaan.

⁷ *The Sign of Four*. Jaksossa *A Scandal in Bohemia* Holmes vielä tarkentaa olevansa ainoa kyseisen alan edustaja.

koostuu yhteensä 60 tarinasta, joista neljä romaania julkaistiin erillisinä kirjoina ja 56 novellia koottiin viideksi erilliseksi niteeksi.⁸

Conan Doyle sai idean Sherlock Holmesin hahmoon entiseltä lääketieteen professoriltaan Edinburghin yliopistosta, Joseph Bellilta. Bell käytti oppitunneillaan samanlaista päättelytekniikkaa, josta Sherlock Holmes on tullut tunnetuksi. Kirjallisista hahmoista merkittävin inspiraation lähde oli Edgar Allan Poen (1809–1849) luoma salapoliisihahmo C. Auguste Dupin⁹: omaelämäkerrassaan Conan Doyle mainitsee, että Dupin oli yksi hänen lapsuutensa sankareita.¹⁰

Arthur Conan Doylen suhtautuminen Sherlock Holmesiin oli ristiriitainen. Suurimman osan aikaa hän ei pitänyt siitä, että Holmes vie sekä hänen että lukijoiden huomion pois omasta mielestään hänen tärkeämmistä töistään eli historiallisista romaaneista.¹¹ Ensimmäisen kerran hän harkitsi Sherlock Holmesin häivyttämistä jo vuonna 1891 kirjoitettuaan kaksi romaania ja 12 novellia. Kaksi vuotta myöhemmin hän teki ratkaisevan päätöksen tappaa etsivä Reichenbachin vesiputouksilla Sveitsissä ”The Final Problem” -tarinassa. Yleisön pyynnöstä ja suuresta palkkiosta johtuen Conan Doyle kirjoitti vuonna 1901 tunnetuimman Sherlock Holmes -tarinan, *The Hound of the Baskervilles*; tarina kuitenkin sijoittuu aikaan ennen Holmesin kuolemaa. Vuonna 1903 hän palautti suosituksen elävien kirjoihin novellissa ”The Adventure of the Empty House” ja kirjoitti tämän jälkeen vielä 31 novellia ja yhden romaanin.

Sherlock Holmesin suosiosta kertoo myös se, että tarinoiden ilmestymisestä asti suuri joukko ihmisiä on luullut etsivää ja hänen kumppaniaan todellisiksi henkilöiksi. Vuonna 2008 UKTV Gold -kanava teetti kyselyn alle 20-vuotiaille brittinuorille, jossa kysyttiin fiktiivisten ja todellisten hahmojen todenperäisyyttä. Kun 3000 vastanneesta viidesosa uskoi sota-ajan pääministerin Sir Winston Churchillin olevan fiktiivinen henkilö, 58 prosenttia uskoi Holmesin todella asuttaneen Baker Streetin asuntoa 221B.¹² Holmesin hahmo on tunnettu ympäri maailman ja siihen viitataan paljon populaarikulttuurissa. Holmes-tarinoita voidaan myös pitää ensimmäisinä populaareina etsivätarinoina, jotka viitoittivat tietä 1900-luvun etsiville, kuten Agatha Christien Hercule Poirot’lle ja Raymond Chandlerin Philip Marlowelle. Uusia adaptaatioita ja kirjallisia pastisseja ilmestyy vuosittain. Granadan sarjojen suosio on merkittävä myös Suomessa ja YLE on uusinnut sarjat 2000-luvulla useaan otteeseen.¹³

⁸ Tarinoiden ja kokoelmien julkaisusta, ks. liite 1.

⁹ Dupin esiintyi kolmessa Poen kirjoittamassa tarinassa vuosina 1841, 1842 ja 1844.

¹⁰ Conan Doyle [1924] 1989, 74.

¹¹ Conan Doyle [1924] 1989, 99.

¹² Simpson 2008.

¹³ Viimeisen uusintakerros esitettiin Yle TV1:ssä syksyllä 2011 ja alkuvuodesta 2012.

Hahmon audiovisuaalinen perinne on lähes yhtä pitkä kuin kirjallinenkin. Ensimmäisenä Sherlock Holmesin hahmon esittävänä filmatisointina voidaan pitää vuonna 1900 ilmestynyttä, noin minuutin mittaista yksikelaista filmiä *Sherlock Holmes Baffled*. Internet Movie Database -tietokanta listaa 268 nimikettä Sherlock Holmesin hahmolle;¹⁴ pelkästään *The Hound of the Baskervilles* -mysteeri on filmattu yli 20 kertaa eri maissa. Ensimmäinen teatteritulkinta yhdysvaltalaisen William Gilletten toimesta ilmestyi vuonna 1899, ja hän toi hahmon osaksi muun muassa paljon nähdyn calabash-piipun. Audiovisuaalinen aspekti on ollut hyvin vahvasti osana Holmesia alusta asti, ja hahmon perinne ja ulkoinen habitus eivät täten muodostuneet vain Conan Doyleen tarinoista ja Sidney Paget'n kuvituksista Strand-lehteen.

Tunnetuimpia Holmes-filmatisointeja ovat Basil Rathbonen tähdittämät elokuvat vuosilta 1939–1946. Rathbonen ja Jeremy Brettin lisäksi tunnettuja Holmes-tulkitsijoita ovat Eille Norwood¹⁵, Peter Cushing¹⁶ ja Robert Stephens¹⁷. Uusimpia englanninkielisiä filmatisointeja ovat BBC:n tuottama TV-sarja *Sherlock* (2010–2012)¹⁸, Guy Ritchien ohjaamat elokuvat *Sherlock Holmes* (2009) ja *Sherlock Holmes: A Game of Shadows* (2011)¹⁹ sekä yhdysvaltalaisen CBS:n tuottama sarja *Elementary* (2012)²⁰. Merkittävänä virstanpylväänä on mainittava myös neuvostoliittolainen tuotanto *The Adventures of Sherlock Holmes and Dr Watson* (1979–1986), joka lainasi Conan Doyleen alkuperäisistä tarinoista hahmojen lisäksi hyvin paljon myös juonikuvioita.

Englanninkielisissä tulkinnoissa on Holmes-kaanonista lainattu hyvin pitkälti vain hahmot. Granadan tuottamat sarjat ottivatkin askeleen kohti uudenlaista Holmes-tulkintaa ja tarinat kuvattiin pienin televisioon soveltuvien muutoksien hyvin uskollisina Conan Doyleen kirjoittamille tarinoille. Jeremy Brett oli etunenässä taistelemassa alkuperäisten juonien puolesta, mutta kun hän sairastui vuonna 1985 maanis-depressiivisyyteen ja alkoi kärsiä lapsuudessaan saamasta sydänviasta, jaksosten juonia jouduttiin muokkaamaan hänen kuntonsa huomioiden. Kun juoniltaan vahvimmat tarinat oli filmattu kahdessa ensimmäisessä sarjassa, jopa Brett myönsi, että jotkin Conan Doyleen kirjoittamista tarinoista tarvitsivat apua toimiakseen TV-ruuduilla. Granadan sarjoissa pyrittiin myös luomaan uudelleen Watsonin hahmon maine: Basil

¹⁴ Sherlock Holmes -nimellä; lisäksi on parodioita ja pastisseja, joissa nimeä on vaihdettu, esim. animaatioelokuva *Basil Hiiri, mestarietsivä* (1986). Filmatisointien lukumäärä tarkistettu 7.3.2013. IMDb ei erottele tässä listauksessa TV-sarjojen episodeja. IMDb: Sherlock Holmes (www).

¹⁵ Holmes-elokuvat vuosina 1921–1923, osa lyhytelokuvia.

¹⁶ TV-sarja *Sherlock Holmes* vuodelta 1968 sekä TV-elokuva *Sherlock Holmes and the Masks of Death* vuodelta 1984.

¹⁷ Billy Wilderin ohjaama elokuva *The Private Life of Sherlock Holmes* (1970).

¹⁸ Pääosissa brittiläiset Benedict Cumberbatch Holmesina ja Martin Freeman Watsonina.

¹⁹ Pääosissa yhdysvaltalainen Robert Downey Jr Holmesina ja brittiläinen Jude Law Watsonina.

²⁰ Pääosissa brittiläinen Jonny Lee Miller Holmesina ja yhdysvaltalainen Lucy Liu Watsonina.

Rathbonen Holmesille Watsonia esittänyt Nigel Bruce loi elokuvissa kömpelön ja tyhmän Watsonin. Granadan sarjoissa ja sitä myöten uusissa tulkinnoissa Watson esitetään fiksunä entisenä sotilaana ja toiminnan miehenä, joka hämmästelee Holmesin taitoja, mutta osaa myös tehdä itse päätelmiä.

1.3. Keskeiset käsitteet, teoreettiset lähtökohdat ja tutkimuskirjallisuus

Päälähteinäni ovat TV-sarjat käsittävät yhteensä 41 jaksoa eli noin 40 tuntia audiovisuaalista materiaalia. Onkin selvää, että tämän työn puitteissa kaikki jaksot eivät pääse tarkempaan tarkasteluun. Olen käynyt koko aineiston läpi ja poiminut tutkimusteemojeni kannalta olennaisimmat seikat. Esimerkkikohtauksien avulla pohdin niin sosiaalisten suhteiden kuin eksentrisyyden näkymistä sarjoissa. Tarkoitukseni ei ole analysoida kehystarinoita, rikostapauksia joiden puitteissa Sherlock ja Watson toimivat, ellei se ole oleellista heidän mieskuvaansa tai käyttäytymistään ajatellen. Kiinnitän huomiota yksityiskohtiin – ilmeisiin, eleisiin, repliikkeihin – jotka kuvastavat hahmojen luonnetta ja käyttäytymistapoja. Pohdinta siitä, millaista piippua Sherlock polttaa missäkin tilanteessa kuulostaa triviaalilta, mutta Holmesin hahmoa tutkittaessa ja tulkittaessa yksityiskohtiin tarttuminen on tärkeää. Holmes itse toteaa: "Ei ole olemassa mitään niin tärkeää kuin pikkuasiat."²¹ Juuri yksityiskohdat ovat tehneet hahmosta elävän ja todentuntuisen, ja pienten seikkojen eri Holmes-tulkinnat usein eroavat toisistaan. Käyttämäni tutkimuskirjallisuus on pääasiallisesti sarjojen tuotantokontekstiin 1980–90-lukuihin keskittyvää. Viktoriaanista aikaa koskevaa tutkimusta olen nostanut esiin, jos se mielestäni on esimerkkien analysoinnin kannalta olennaista.

Ennen tarkempaa paneutumista Sherlock Holmesin mieskuvan rakentumiseen, esittelen luvussa 2 Granadan sarjojen tuotantoprosessia aina Michael Coxin ideasta *The Memoirs* -sarjan kuvauksiin. Kymmenen vuoden ajalle levittäytyvä tuotanto pitää sisällään niin menestyksiä kuin alamäkiä. Sarja sijoittuu ns. heritage-buumin aikaan, jolloin Ison-Britannian TV- ja elokuvatuotannoissa katsottiin nostalgisoiden menneisyyteen aina 1700-luvun lopulta maailmansotien väliseen aikaan ja käsikirjoitukset sovitettiin kirjallisuudenklassikoista, kuten Jane Austenin ja E.M. Forsterin teoksista. Perinne-elokuvien buumi oli osittain reaktioita thatcherismille,²² ja osittain se jatkoi brittiläisen elokuvan tapaa hyödyntää rikasta kulttuuriperintöä.²³

²¹ "There is nothing so important as trifles." *The Man with the Twisted Lip*.

²² Ks. esim. Higson 1993, 110.

²³ Ks. Hill 1999, 77.

Perinne-elokuvien tarkastelussa esille nousevat erityisesti Andrew Higsonin ja Charlotte Brunsdonin tutkimukset. Brunsdon käyttää termiä "brittiläinen laatu", mutta tarkoittaa sillä samoja asioita kuin Higson "heritage film" -käsitteellä.

Granadan sarjoissa Arthur Conan Doylen perinnön suurimmaksi muovaajaksi nousee näyttelijä Jeremy Brett. Nostan esiin hänen roolinsa tuotannon eri vaiheissa sekä pohdin hänen omia lähtökohtiaan Holmesin roolin tulkitsemiseen. Tarkastelen Brettin paneutumista rooliin alaluvussa 2.3. yleisemmällä tasolla, kun taas luvuissa 3 ja 4 nostan esiin erityisempiä piirteitä ja tarkempia muutoksia hänen tulkinnassaan.

Käytän tutkimuksessani termiä mieskuva, sillä sen määritelmä on laajempi ja vähemmän arvottava kuin maskuliinisuus-käsitteellä. Maskuliinisuudesta puhuttaessa esiin nousee usein hegemonisen maskuliinisuuden ajatus, johon osallistuvat, marginalisoidut ja alistetut maskuliinisuudet ovat hierarkkisessa suhteessa.²⁴ Tarkoitukseni ei ole luoda hierarkiaa Sherlock Holmesin ja muiden sarjan miesten välille vaan tarkastella ja pohtia, millä tavoin Holmesin mieskuva rakentuu ja eroaa toisista sarjan keskeisistä miehistä. Jeff Hearn kirjoittaaakin, että hegemonisen maskuliinisuuden sijaan olisi hyvä puhua miesten hegemoniasta, joka tarkastelee kaksinaista näkökulmaa mieheyteen: miehet ovat sekä sosiaalinen kategoria sukupuolijärjestelmässä että kollektiivisia ja yksilöllisiä tekijöitä sosiaalisissa käytänteissä. Miesten hegemoniaan voidaan siten liittää sekä miesten suhteita toisiin sosiaalisiin sukupuoliin (genders) että miesten keskinäisesti rakentamiin eroihin. Painotus on erilaisissa tavoissa olla mies suhteessa naisiin, lapsiin ja muihin miehiin ennemmin kuin samaistua erityisiin maskuliinisuustyyppeihin. Hegemonian määrittämiseen voimakkaimmin ja selkeimmin vaikuttavat myös esimerkiksi mediassa ja hallinnossa esillä olevat miesten käytänteet.²⁵

Sarjoista nousee esiin kolme tapaa hahmottaa mieskuvaa sosiaalisten suhteiden kautta, joita pohdin luvussa 3. Granadan sarjoissa alkuperäisiä tarinoita suurempaan merkitykseen nousee Sherlock Holmesin isovelji Mycroft, jonka kautta paljastuu myös etsivän menneisyydestä häntä muovanneita asioita. Biologisen veljeyden kautta saadaan kytkös yhteiskunnalliseen veljeyteen: englantilainen klubikulttuuri nousee sarjoissa jonkin verran esille vanhemman Holmes-veljen kautta. Mycroft on myös liitoksissa Iso-Britannian hallintoon ja sitä myöten instituutioihin ja auktoriteetteihin, joihin hänen veljellään on pääasiallisesti vaikea suhde. Sherlock Holmes tuntee auktoriteetit ja instituutiot välillä rajoittavina ja hän on usein valmis kritisoimaan niiden toimintaa. Hän

²⁴ Ahlbäckin luento 13.3.2009. Luentomuistiinpanot tekijän hallussa. Ks. myös Hearn 2004, 55–59.

²⁵ Hearn 2004, 59–61.

ei silti pidä instituutioita turhina, vaan tekee välillä töitä kuningattaren ja Englannin puolesta.

Biologisen ja yhteiskunnallisen veljeyden lisäksi sarjat esittelevät veljeyttä ystävyysnäkökulmasta. Sherlock Holmesin ja tohtori Watsonin ystävyys on sekä alkuperäisten tarinoiden että Granadan sarjojen ytimessä. Ystävyys korostuu tässä tapauksessa myös tuotantopuolella Jeremy Brettin ja etenkin toisen Watsonin esittäjän Edward Hardwicken suhteessa. Watson on Holmesin elämässä kiintopiste, johon turvata ja luottaa ehdoitta. Miesten ystävyys liittyy uskollisuuden ja lojaalisuuden aspektiin, jonka kautta rakentuu stereotyyppinen ja myyttinen miesten välisen ystävyysasetelmä: miehet selviävät maailmassa monista asioista toistensa rinnalla ja tukena.²⁶

Kolmantena pohdin Holmesin suhtautumista naisiin ja nostan esille erityisesti kaksi naistyyppeä, joihin etsivä kiinnittää huomiota sarjoissa. Näitä ovat vahvaluontoiset ja itsenäiset naiset sekä rakkaudenhuumassa elävät, itsekkäästi käyttäytyvät naiset. Holmesin hahmoon liitetään epäluulo naisia kohtaan, mutta Brettin tulkinta vei hahmoa tunteellisempaan suuntaan ja sarjojen loppua kohti mentäessä Holmes pyrkii ymmärtämään naisten motiiveja paremmin kuin Arthur Conan Doyleen tarinoissa.

Sosiaalisten suhteiden luomassa piirissä nousee esiin konsultoivan etsivän erikoislaatuisuus ja tavallisuudesta poikkeaminen. Luvussa 4 pohdin Sherlock Holmesin sekä näyttelijä Jeremy Brettin eksentrisyyttä. Käyttämässäni aikalaisaineistossa sanaa käytetään paljon puhuttaessa molemmista miehistä ilman, että sille annettaisiin tarkempia määritelmiä: kun sanaa käytetään adjektiivina ja substantiivina brittikontekstissa – eksentrisyyden ollessa hyvin englantilainen ilmiö – sitä ei selitetä tai avata enempää. Olenkin kiinnostunut siitä, miten Granadan sarjoissa Holmesin mieskuvaa rakennetaan erikoisen käyttäytymisen kautta ja miten eksentrisiksi kuvattu Brett esittää omalaatuiseksi kuvattua etsivää.

Tässä työssä eksentrisyyden tutkimusta tarkastellaan erityisesti psykologian ja kulttuurihistorian näkökulmasta. David Weeksin tutkimusryhmän työhön perustuva teos *Eccentrics*²⁷ antaa työkaluja siihen, millaisiin asioihin eksentrisyyttä tutkittaessa voidaan kiinnittää huomiota. Weeksin määritelmä perustuu 1980–90-luvuilla eläneisiin eksentrikkeihin. Kulttuurihistorian näkökulmasta tarkastelen eksentrisyyttä erityisesti Kari Kallioniemen tutkimusten kautta. Kallioniemi on tutkinut paitsi eksentrisyyden historiaa²⁸ myös sen esiintymistä populaarikulttuurissa ja sen liittymistä tähteyteen.²⁹

²⁶ Ks. Hammond & Jablow 1987.

²⁷ Weeks & James 1995.

²⁸ Ks. Kallioniemi 2003.

Eksentrisessä käytöksessä on nähtävissä kaksi puolta. Eksentrisyys on toisaalta positiivinen voima, joka ajaa Sherlock Holmesia eteenpäin ja erottaa hänet yhteisöstä ja yhteiskunnasta myönteisellä tavalla. Holmesin kohdalla positiivinen eksentrisyys liittyy erityisesti hänen työhönsä. Sekä Sherlock Holmesia että Jeremy Brettia tarkasteltaessa löytyy pinnan alta synkempiä kerroksia, jotka näen tässä tapauksessa eksentrisen käytöksen kääntöpuolina. Holmesista puhuttaessa huomio kohdistuu huumausaineiden käyttöön, Brettin osalta taas maanis-depressiivisyyteen ja siihen, missä kulkee raja eksentrisyyden ja mielenterveysongelmien välillä.

Sherlock Holmesin mieskuvan rakentumisen kannalta eksentrisyyden pohtiminen on mielenkiintoista kahdesta syystä: eksentrisyyden kautta voidaan nähdä sekä asioita, jotka erottivat etsivää aikalaisympäristöstään ja elinpiiristään, että piirteitä, jotka ovat tehneet hänestä vahvasti populaarikulttuurissa elävän hahmon. Granadan sarjojen kautta etsivän eksentrisyys on moniulotteisempaa, sillä voidaan pohtia, missä määrin Jeremy Brett muovasi hahmosta erikoisemman kuin Arthur Conan Doyle kenties tarkoitti.

1.4. Muu aikalaisaineisto

Sherlock Holmesista, tohtori Watsonista ja Arthur Conan Doylesta kirjoitettujen teosten määrä on valtava. Opasteoksia alkuperäisiin tarinoihin löytyy kymmeniä, Conan Doylesta on kirjoitettu lukuisia elämäkertoja – mukaan lukien hänen omaelämäkertansa³⁰ – kaunokirjallisia pastisseja on ilmestynyt satoja, puhumattakaan tieteellisistä teksteistä ja tutkimuksista. On selvää, että oman tutkimustyöni puitteissa en voi hyödyntää kaikkea, mutta olen pyrkinyt löytämään omiin tutkimuskysymyksiini pohjaten monipuolisia näkökulmia ja tulkintoja hahmoista.

Jeremy Brettin oma ääni tulee kuulumaan tässä tutkimuksessa, sillä käytän useita hänen haastattelujaan lähteenä. Suurin osa haastatteluista on tehty vuosina 1988–1991, jolloin Brett ja Edward Hardwicke kiersivät esittämässä näytelmäänsä *The Secret of Sherlock Holmes*³¹. Haastatteluaineistot ovat ensisijaisessa roolissa pohtiessani Brettin omia lähtökohtia roolin esittämiseen. Edward Hardwicken ääni tulee myös tutkimuksessani esiin paremmin kuin ensimmäisen Watsonin esittäjän David Burken.

²⁹ Ks. esim. Kallioniemi 2010.

³⁰ Conan Doyle'n omaelämäkerta *Memories and Adventures* ilmestyi vuonna 1924.

³¹ *The Secret of Sherlock Holmes*³¹ oli Brettin ja käsikirjoittaja Jeremy Paulin ideoima näytelmä, joka koostuu Holmesin ja Watsonin välisistä keskusteluista. Ensimmäinen näytös pohjaa enemmän Holmes-kaanoniin, toisessa käsitellään "salaisuutta" eli että professori Moriarty onkin vain Sherlock Holmesin mielikuvituksen tuotetta. Näytelmää esitettiin vuosina 1988–1989.

En näe tätä työni kannalta ongelmallisena, sillä Hardwicke esitti roolia pidempään ja juuri sarjoissa olleiden suurimpien muutosten aikaan. Kriitikkojen ja yleidön näkökulmaa pyrin nostamaan esiin joidenkin sanomalehtikirjoitusten avulla.

Granadan sarjoista itsessään ei ole kirjoitettu monia teoksia; sarjoihin liittyvät tutkimusartikkelit ovat käsitelleet lähinnä niiden tapaa sovittaa Conan Doyleen tekstejä televisioruudulle.³² Tässä työssä olennaisena aikalaislähteenä ovat David Stuart Daviesin kirjoittama *Bending the Willow - Jeremy Brett as Sherlock Holmes*³³, jonka ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 1996 noin vuosi Brettin kuoleman jälkeen, ja Michael Coxin *A Study in Celluloid: A Producer's Account of Jeremy Brett as Sherlock Holmes* vuodelta 1999.³⁴

Davies on sherlockiaani ja useiden Holmes-yhdistysten jäsen. Hänen analyysissään sarjoista ja kertomuksista Brettista, jonka kanssa hän ystäväystyi sarjojen kuvausten aikana, loistaa ihailu näyttelijää ja rakkaus hahmoa kohtaan. Teosta varten Davies haastatteli näyttelijöitä, tuottajia, ohjaajia ja käsikirjoittajia. Se kuvaa lähipiirin silmin Brettin sairastumisen tuomia muutoksia niin hahmoon kuin näyttelijään. Daviesin näkökulma on fanilähtöinen ja hän tekee myös vahvoja tulkintoja sarjoista. Ongelmallisinta Daviesin teoksessa on hänen haastattelumateriaalinsa, jota suurimmaksi osin ei ole ajoitettu – lukija on oman päättelynsä varassa monessa kohtaa. Tästä huolimatta Davies nostaa esiin sarjan tuotannon erityisesti Jeremy Brettin näkökulmasta.

Michael Cox, joka oli Granadan sarjojen ideoija ja tuottaja, avaa sarjojen tuotantoa niin sisäpiiristä kuin ulkopuolelta: Cox oli mukana tuotannoissa vuoteen 1991 asti ja kirjoittaa kolmesta pitkästä elokuvasta ja *The Memoirs* -sarjasta katsojan näkökulmasta. Kymmenen vuoden aikana, jolloin Holmes-sarjat tehtiin, brittiläinen televisiotuotanto koki suuria muutoksia: kun vielä 1980-luvulla asioista päättivät ohjelmien tekijät, 1990-luvun alussa päätöksistä ja yhtiöistä vastasivat kirjanpitäjät, ja katsojaluvuista tuli laatua merkittävämpi tekijä. Cox kuvaa näitä muutoksia ja sitä, miten ne vaikuttivat Holmes-sarjojen tekoon. Hän kritisoi välillä kovaankin sävyyn Granadassa tapahtuneita henkilömuutoksia ja niiden vaikutuksia televisiotuotantoihin. Lisäksi hän analysoi Brettin tulkintaa ja pyrkii kuvaamaan kirjallisuuden adaptoimista

³² Ks. esim. Leitch 2007 ja Trembley 2004.

³³ Davies 2002.

³⁴ Jeremy Brettista on kirjoitettu myös kaksi muuta elämäkerrallista teosta, jotka olen päättänyt kuitenkin jättää tästä tutkimuksesta sivuun. Terry Mannersin *The Man Who Became Sherlock Holmes – The Tortured Mind of Jeremy Brett* (1997) on haukuttu sensaationhakuiseksi ja epäonnistuneeksi faktoiltaan niin Holmes- ja Brett-fanien kuin näyttelijän tunteneiden ihmisten toimesta. Linda Pritchardin *Jeremy Brett – The Definitive Sherlock Holmes* on käsittääkseni enemmän kuvallinen katsaus Brettin uraan ja elämään. Pritchard oli Brettin naisystävä tämän viimeisinä vuosina.

televisioon. Toisin kuin Davies, Cox avaa sarjojen tuotantoa teknisistäkin näkökulmista ja on sen vuoksi erityisen tärkeä lähde. Hänen emotionaalinen kytköksensä sarjoihin niiden ideoijana nousee kirjasta esiin vahvasti. Pysin kuitenkin sekä Daviesin että Coxin kohdalla erottamaan selkeästi heidän tulkintansa omastani.

2. Jeremy Brett ja Granadan sarjojen tuotanto

2.1. Sarjojen lähtökohdat ja liittyminen perinnekulttuuriin

Ensimmäiset valmistelut Granadan sarjojen tuotannolle alkoivat vuonna 1981, jolloin Arthur Conan Doylen kirjoittamien tarinoiden tekijänoikeussuoja oli päättynyt. Ajatus sovittaa alkuperäisiä tarinoita ja luoda Conan Doylelle uskollinen Sherlock Holmes -tulkinta tuli tuottaja Michael Coxilta. Granadassa ei oltu aluksi innostuneita ajatuksesta filmata ”kornia, vanhaa Sherlock Holmesia”. Cox ei kuitenkaan halunnut tehdä pastissia tai parodiaa, vaan luoda katsojille ikkunan menneisyyteen ja kuuluisan etsivän maailmaan. Cox sai tuekseen yhtiön toimitusjohtajan David Plowrightin, joka alkuvaiheessa saneli pitkälti ehdot tuotannolle. Erityisen tärkeää oli saada esitysoikeudet myös Yhdysvaltoihin. Granadalle Sherlock Holmes -sarjojen tuottaminen tarkoitti muiden periodidraamojen hylkäämistä: Granadan hallituksen puheenjohtaja Sir Denis Forman, joka oli myös innoissaan Holmes-filmatisoinnista, kirjoitti Coxille, ”hän [Sherlock Holmes] edustaa aikakauttaan enemmän kuin mikään muu periodidraama, jonka tiedän. Hän ei voi elää Cribbin, Dickensin tai vastaavien rinnalla.”³⁵ Tuotantoyhtiön satsaus sarjaan oli valtava ja luottamuksen osoitukset Michael Coxille yhtiön johdolta viestivät uskosta, että konsultoivan etsivän tarinat löytäisivät katsojia 80-vuotisen audiovisuaalisen perinteen jälkeenkin.

Cox halusi alusta alkaen Holmesin rooliin Jeremy Brettin. Granada, joka oli tuottanut menestyksekkään TV-sarjan *Brideshead Revisited* 1980-luvun alkupuolella, ehdotti etsivän rooliin sarjan päänäyttelijöitä Jeremy Ironsia ja Anthony Andrewsia. Cox ei kuitenkaan nähnyt kumpaakaan sopivana Holmesin rooliin. David Plowright luotti Coxin arvostelukykyyn, mutta vaati pääosaan näyttelijää, joka oli tunnettu Yhdysvalloissa: ”[J]oku Jeremy Brettin kaltainen”, kuten hän Coxille asian ilmaisi. Coxin mielestä Brett oli täydellinen valinta, sillä näyttelijä muistutti ulkoisesti Sidney Paget’n piirroksissa nähtävää Holmesia, hänellä oli klassinen teatterikoulutus sekä roolin vaatimaa energiaa ja hänestä löytyi samaa yläluokkaista eleganssia ja sitsevarmuutta kuin Holmesista.³⁶

³⁵ Cox 1999, 1–3: ”His [Sherlock Holmes] period is more 'period' than any other period I know. He cannot live alongside Cribb, Dickens or anything like that.” *Cribb* oli Granadan vuosina 1979–1981 tuottama, viktoriaaniselle ajalle sijoittuva poliisisarja, joka pohjautui Peter Loveseyn Sergeant Cribb -romaaneihin. Granada tuotti myös vuonna 1982 8-osaisen perhesarjan *Young Sherlock: The Mystery of the Manor House* -sarjan, joka ei pohjautunut Conan Doylen teksteihin.

³⁶ Cox 1999, 4.

Brett itse ei ollut aluksi innostunut Holmesista: hän pelkäsi jäävänsä rooliin loukkuun, jonka jälkeen hänelle tarjottaisiin vain samantyyppisiä hahmoja esitettäväksi; näin oli käynyt Basil Rathbonelle, jonka ura kääntyi toisen maailmansodan aikana tehtyjen Sherlock Holmes -elokuvien jälkeen alamäkeen.³⁷ Lopulta Brett luki Holmes-kaanonin läpi ja kiinnostui mahdollisista uusista suunnista, joihin hän voisi hahmoa viedä olematta kliseinen.³⁸ Pitkälti Brettin kiinnostuksen taustalla oli halu kuvata Conan Doyleen tarinoita ja Holmesia, ei muiden kirjoittajien tulkintaa hahmosta. Watsonin roolittaminen oli myös helppoa tuottajalle. Cox tiesi pian, että David Burke olisi oikea henkilö tohtorin rooliin, kun puhuttiin alkuperäisten tarinoiden mukaisesta Watsonista: hän on entinen sotilas, ansioitunut lääkäri ja herrasmies, jolta löytyy älyä, huumorintajua ja silmää naiskauneudelle. Burke oli teatterissa pääosien esittäjä, mutta suostui esittämään hieman karismaattisen Holmesin varjoon jäävää tohtoria.³⁹

David Plowrightin ehdotuksesta syntyi myös Baker Street sarjaa varten. Hän oli jo aikaisemmin rakennuttanut yhtiön suosittua saippuasarjaa *Coronation Streetia* varten lavasteet vanhalle ratapihalle Manchesteriin, jossa yhtiön studiot sijaitsivat, ja hän ehdotti Coxille, että samanlainen lavaste voitaisiin rakennuttaa Holmes-sarjalle samalle alueelle. Coxin mielestä idea oli ”henkeäsalpaava”, kahden Englannin kuuluisimman kadun kulkiessa siten vierekkäin Manchesterissa. Kyseistä katulavastusta käytettiin ulkokohtauksissa, kun taas 221 B Baker Streetin asunnon sisätilat rakennettiin läheiseen varastotilaan, joka sijaitsi historiallisesti arvokkaassa viktoriaanisessa rakennuksessa. Koska Holmes ja Watson istuivat usein takkatulen ääressä polttaen runsaasti savukkeita, sikareita ja piippuja, palovaroittimien lisääminen ja muiden turvallisuusaspektien huomioon ottaminen oli erityisen tärkeää.⁴⁰ Lavastuksen osalta lähtökohtana käytettiin vuotta 1890 ja katukuvaa rakennettaessa suunnittelijat tutkivat tarkasti 1890-luvun Lontoon arkkitehtuuria.⁴¹

Tuotanto ei saanut helppoa alkua. Vaikka Conan Doyleen tarinoiden tekijänoikeussuoja oli päättynyt Isossa-Britanniassa, viimeinen romaani *The Valley of Fear* sekä kaksi viimeistä novellikokoelmaa *His Last Bow* ja *The Case-book of Sherlock Holmes* olivat edelleen suojattuja Yhdysvalloissa. Oikeudet edellä mainittuihin teoksiin osti yhdysvaltalainen tuotantoyhtiö, joka väitti sitä myöten omaavansa oikeudet

³⁷ Cox 1999, 5. *The Washington Postin* muistokirjoituksessa Brettille lainataan hänen haastatteluaan, jossa hän sanoi useampien jaksojen filmatisointien jälkeen ja sarjan osoittauduttua hitiksi, kuinka hienoa on saada Holmesin kaltainen rooli, vaikka se merkitsisi samanlaisten hahmojen esittämistä jatkossakin. *The Washington Post* 16.9.1995.

³⁸ Davies 2002, 26.

³⁹ Cox 1999, 12–13.

⁴⁰ Cox 1999, 6, 15–19.

⁴¹ Haining 1986, 118.

Holmesin ja Watsonin hahmoihin myös aikaisemmissa tarinoissa. Tämä esti Granadaa näyttämästä sarjaa Yhdysvalloissa ja synnytti oikeustaistelun, mikä viivytti tuotantoa yli kahdella vuodella. Sinä aikana oikeudet ostanut yhdysvaltalaisyhtiö tuotti kaksi Sherlock Holmes -TV-elokuvaa, joiden pääosissa nähtiin skotlantilainen Ian Richardson. Lopulta Granada maksoi esitys- ja tekijänoikeuksista sekä yhdysvaltalaiselle yhtiölle että Conan Doyleen perikuntaa edustaneelle Dame Jean Conan Doylelle.⁴²

Oikeustaistelun aikana valmistelut *The Adventures* -sarjaa varten jatkuivat. Michael Coxilta löytyi sympatiaa sarjan tekijöitä kohtaan, ja hän kertoi Daviesille, ettei voinut olettaa jokaisen lavastajan, puvustajan, maskeeraajan, kameramiehen tai suunnittelijan tuntevan Holmes-kaanonia ja tietävän Holmesin pitävän tupakkaa persialaisessa tohvelissa ja sikareita hiilisangossa. Niinpä hän tuotti tuotantoon tarkoitetun käsikirjan *The Baker Street File: A guide to the appearance and habits of Sherlock Holmes and Dr Watson specially prepared for the Granada Television series THE ADVENTURES OF SHERLOCK HOLMES*. 77-sivuisessa teoksessa on lähes 1200 merkintää jaoteltuna eri alakategorioihin.⁴³ Jeremy Brett viittasi opukseen hänen ”toisena raamattunaan”, ensimmäisen ollessa Holmes-kaanon.⁴⁴

Sarjan vastaavaksi käsikirjoittajaksi palkattiin John Hawkesworth, jolla oli pitkä kokemus käsikirjoittajana ja tuottajana TV:ssä. Hän jakoi Coxin ja Brettin toiveen uskollisesta Conan Doyle -adaptaatiosta. Hawkesworth sovitti useita jaksoja ja vaikutti muiden kirjoittajien sovittamien episodien lopulliseen muotoon. Tätä kautta Cox pystyi valvomaan, että alkuperäisille tarinoille uskollista lähtökohtaa noudatettiin.⁴⁵

Sherlock Holmes -sarjojen tuotanto ajoittuu niin sanotun ”heritage film” -buumin aikaan. 1980–90-luvuilla tuotettiin Iso-Britanniassa runsain määrin historiallisia puku- ja periodidraamoja, jotka sijoittuvat usein viktoriaaniseen (1837–1901) ja edwardiaaniseen (1901–1910) aikaan ja perustuivat teoksiin, jotka lasketaan nykyisin englantilaisen kirjallisuuden klassikoihin: adaptaatioita tehtiin muun muassa Jane Austenin, Charles Dickensin ja E. M. Forsterin romaaneista.⁴⁶

Ennen tarttumista Arthur Conan Doyleen tarinoihin Granada tuotti kaksi merkittävää periodidraamasarjaa televisioon. Vuonna 1981 esitettiin Evelyn Waugh’n romaaniin perustuva suurtuotanto *Brideshead Revisited* ja vuonna 1984 Paul Scottin

⁴² Cox 1999, 9.

⁴³ Teos julkaistiin Calabash Pressin toimesta vuonna 1997 ja sen uusintapainos otettiin vuonna 2002.

⁴⁴ Davies 2002, 34–35.

⁴⁵ Cox 1999, 11.

⁴⁶ ”Heritage film” -debaatista, ks. esim. Goode 2003, 295–298 ja Hill 1999, 73–83.

romaaneihin pohjautuva *Jewel in the Crown*. Granadalla oli siis kokemusta kirjallisuuden sovittamisesta TV-ruudulle ja menneisyyden kuvaamisesta. Charlotte Brunsdon erittelee kahden edellä mainitun sarjan piirteitä, jotka tekivät niistä julkisessa keskustelussa ”brittiläistä laatua”: näitä olivat kirjallinen lähde materiaalina, brittiläisestä teatteriperinteestä tulevat näyttelijät, korkeat tuotantoarvot ja rahan käyttö sekä sarjojen katseluoikeuksien myynti ulkomaille.⁴⁷ Mutta siinä missä Brunsdon ja esimerkiksi Andrew Higson⁴⁸ mainitsevat *Brideshead Revisitedin* ja *Jewel in the Crownin* puhuessaan perinne-elokuvista ja -TV:stä, Sherlock Holmes -sarjoja harvoin nostetaan esiin tässä yhteydessä. Charlotte Brunsdon sijoittaa *The Adventuresin* osaksi 1980-luvun ”retro-crime”-sarjoja – ja laajemmin ”heritage television” -kategoriaa – joita leimaavat korkeat tuotantoarvot, keskittyminen yhteen etsivään ja usein tämän apuriin sekä menestyksekkäs myynti Yhdysvaltoihin. ”Retro-crime”-sarjojen juonet kietoutuvat yksityisetsivien ja maalaiskartanomurhien ympärille. Näitä ovat Holmesin lisäksi esimerkiksi *Agatha Christie’s Poirot* (1989–2013), *Campion* (1989), *Miss Marple* (1984–92) sekä *Inspector Morse* (1987–2000).⁴⁹

Andrew Higsonin määritelmien mukaan perinne-elokuvat ja televisiotuotannot pitävät sisällään paljon samoja piirteitä kuin Brunsdonin laatukriteerit. Periodidraamojen ja perinne-elokuvien ryhmittämisestä helpottavat samankaltaiset piirteet, kuten kanonisoidun kirjallisuuden hyödyntäminen lähdemateriaalina, niiden vienti ulkomaille, erityisesti Yhdysvaltoihin, ja niiden autenttisuuteen pyrkiminen lavastuksen ja puvustuksen kautta. Periodidraamoilla on merkittävä rooli esimerkiksi luokkaan ja sukupuoleen liittyvien tarinoiden kertomisessa ja kansalliskuvaston luomisessa muun muassa viehättävien maisemien, maalaiskartanoiden⁵⁰ ja tyylikkään puvustuksen kautta. Perinne-elokuvat ovat noudattaneet 1980–90-luvuilla erilaisia syklejä adaptaatioiden suhteen: näitä ovat esimerkiksi 1980-luvun loppupuolella valmistuneet Merchant Ivory -yhtiön elokuvat, jotka kuvaavat edwardiaanista menneisyyttä, Britti-imperiumin alueille ja erityisesti Intiaan sijoittuneet elokuvat ja sarjat 1980-luvun puolivälistä, sekä 1990-luvulla Jane Austenin ja Thomas Hardyn teosten adaptaatiot.⁵¹ Higson sanoo ”heritage film” -käsitteen alle luettavien elokuvien kääntävän selkensä teollistuneelle ja kaoottiselle nykyisyydelle, etenkin 1980-luvun thatcheristiselle yhteiskunnalle, ja rekonstruoivan nostalgisoiden usein imperialistisen ja

⁴⁷ Brunsdon 1990, 85.

⁴⁸ Ks. Higson 1993, 111.

⁴⁹ Brunsdon 2001, 201–202.

⁵⁰ *The Adventures* -sarjan ja *The Returnin* ensimmäisen osion jaksoissa nähtävät talot on listattu Peter Hainingin teoksessa (1986, 135–137).

⁵¹ Higson 2001, 249–254.

yläluokkaisen Britannian, yhtenäisen kansakunnan ja pohjimmiltaan maalaisen identiteetin. Tähän nostalgiaan liittyy ristiriitaisuus, sillä perinne-elokuvat paitsi näennäisesti kritisoivat mennyttä myös syleilevät sitä tunteisiin vetoavasti.⁵²

Kirjallisen lähdemateriaalin käyttäminen elokuvien ja TV-sarjojen pohjana lisää usein niiden tunnettavuutta ja toimivat tehokkaana myyntiartikkelina. Esillä ovat etenkin tunnetut, kaunokirjalliseen kaanoniin hyväksytyt teokset, kuten edellä mainitut Dickensin ja Austenin romaanit, mutta genre⁵³ voi myös nostaa esiin aiemmin marginalisoituja tekstejä ja markkinoida niitä samalla tavalla kuin klassikkotekstien filmatisointeja, laajentaen siten kaanonia.⁵⁴ Perinne-elokuvien kohdalla kyse on myös ollut melko uskollisista adaptaatioista, jos ei täysin yksi yhteen alkuperäisen kirjallisen teoksen kanssa, niin uskollisena edes ajatukselle ”suuresta kirjallisuudesta”.⁵⁵ Sherlock Holmes -sarjojen kohdalla markkinoinnin etuna ovat varmasti olleet Arthur Conan Doyleen tarinat, mutta ehkä suuremmassa määrin vielä hahmon oma kirjallinen ja audiovisuaalinen perinne.

Hyvin usein perinne-elokuvat ja -TV-sarjat ovat intertekstuaalisissa yhteyksissä näyttelijöiden kautta. Näyttelijät esittävät usein samankaltaisia roolihahmoja ja tietyn luokan edustajia ja täten liittävät useita filmatisointeja yhteen luoden yhtenäistä joukkiota.⁵⁶ Sherlock Holmes -sarjoissa nähdään useita aikansa tunnettuja näyttelijöitä: Holmesin arkkivihollista professori Moriartya esittävä Eric Porter näytteli *The Jewel in the Crown* -sarjassa,⁵⁷ The Master Blackmailer -elokuvan kiristäjää esittävä Robert Hardy on näytellyt minisarjassa *Middlemarch* (1994) ja Jane Austen -filmatisoinnissa *Sense and Sensibility* (1995), ja toista tunnettua TV-etsivää komisario Morseja esittänyt John Thaw nähdään *The Sign of Four* -elokuvassa. Intertekstuaalisuutta voidaan löytää myös Sherlock Holmesin audiovisuaalisen perinteen sisällä, sillä esimerkiksi Mycroft Holmesia esittävä Charles Gray nähtiin samaisessa roolissa jo vuonna 1976 elokuvassa *The Seven-per-cent Solution*, ja Shoscombe Old Place -episodissa sivuosassa nähtävä Jude Law esittää tohtori Watsonia Guy Ritchien ohjaamissa elokuvissa vuodelta 2009 ja 2011.

Perinne-elokuvien buumin aikaan sijoittumista suurempana syynä Granadan sarjojen suosioon voi pitää Sherlock Holmesin asemaa populaarisankarina. Tony

⁵² Higson 1993, 110.

⁵³ Perinne-elokuvien määrittelyminen genreksi on hieman kiistanalaista. Ks. Higson 2003, 9–10.

⁵⁴ Higson 1993, 115.

⁵⁵ Hill 1999, 78.

⁵⁶ Higson 2003, 29.

⁵⁷ Eric Porter hyväksyi melko pienen Moriartyn roolin, sillä hän ”keräili englantilaisia rosvoja”; hän oli aiemmin tehnyt roolit Faginina (*Oliver Twist*, 1985) ja Soames Forsytena (*The Forsyte Saga*, 1967). Ks. Davies 2002, 74.

Bennettin ja Janet Woollacotin mukaan populaarisankari irrottautuu omasta alkuperäisestä lähteestään ja tulee tunnetuksi toimintaympäristönsä ulkopuolellakin. Hahmo on tuttu myös niille, jotka eivät ole tutustuneet hahmoon liittyviin alkuperäisiin teksteihin. Fiktiivisestä hahmosta puhutaan kuin hän olisi oikea henkilö, ja Holmesista on tullut tyyppiesimerkki ”tieteelliselle rationalismille”.⁵⁸ Sherlock Holmesin hahmo vetoaa niin nuoriin kuin aikuisiin ja on tehnyt niin ensiesiintymisestään asti. Arthur Conan Doyle kirjoitti *The Case-book of Sherlock Holmes* -novellikokoelman esipuheeseen, että vanhentuneet miehet tulivat hänen luokseen 1920-luvulla ja kertoivat lukeneensa etsivän seikkailuista jo pieninä poikina, ja toisaalta nämä miehet saivat seurata omien lastensa kasvua saman etsivän parissa.⁵⁹ Michael Saler kirjoittaa artikkelissaan, kuinka viktoriaanisella ajalla Holmesin hahmo ja tarina vetosivat kaikkeen kansaan: aikuisten toiveisiin ja lasten mielikuvitukseen. Sherlock Holmes edusti ilmestymisaikanaan rationalismia, maallisuutta, urbanismia ja konsumerismia – tyyppillisiä 1800-luvun loppuun liitettäviä asioita.⁶⁰ Jeremy Brettin tulkitsema Holmes edusti näitä arvoja myös 1980-luvulla. Omalta osaltaan Brett vahvisti Holmesin ”olemassaoloa” tulkinnallaan, jota kriitikot ja yleisö ylistivät ja joka teki hänestä monien silmissä parhaimman Holmesin esittäjän.

2.2. Sarjojen tuotantoprosessi

Granadan sarjojen tuotannot kokivat 10 vuoden aikana monia ylä- ja alamäkiä. Ongelmia aiheutui *The Adventures* -sarjan jälkeen pitkälti budjettimuutoksista ja Jeremy Brettin terveydentilan huonontumisesta. Brett itse oli valmis luopumaan roolista useampaan kertaan, kunnes taas innostui hahmosta ja tarinoista uudelleen. Myös uskollisuus Arthur Conan Doyleen alkuperäisille tarinoille kärsi, kun käsikirjoituksia jouduttiin etenkin loppuvaiheessa muokkaamaan Brettin terveydentilan vuoksi. Käyn seuraavaksi läpi tuotannon eri vaiheet pitkälti Michael Coxin muistelmateoksen⁶¹ ja David Stuart Daviesin Brett-kirjan⁶² kautta. Molemmat käyvät läpi sarjat jaksoittain, Cox tuottajan ominaisuudessa tarkemmin kuin Davies, joka keskittyy erityisesti Brettin tulkintaan.

The Adventures esitettiin Iso-Britanniassa kahdessa osassa vuosina 1984–1985, ensimmäisen osan käsittäessä seitsemän ja toisen kuusi jaksoa. Sarjan kaikki jaksot

⁵⁸ Bennett & Woollacot 1987, 13–14-

⁵⁹ Conan Doyle [1927] 2012, 3–4.

⁶⁰ Saler 2003, 603.

⁶¹ Cox 1999.

⁶² Davies 2002.

kuvattiin peräkkäin, mutta tiukka aikataulu ei Jeremy Brettin ansiosta ollut tuotannossa hankala. Alun perin harjoituksille oli varattu vain yksi viikko ennen kuvauksia, mutta Brett Michael Coxin tuella sai ekstraviikon valmistautumista varten.⁶³ Brettille ylimääräinen viikko oli tarpeen jaksakseen raskaan roolityön tuoman taakan kanssa: Ensimmäisen viikon aikana hän kävi käsikirjoituksia läpi Holmes-kaanon vierellään pitääkseen tarinat mahdollisimman uskollisina. Toisella viikolla hän harjoitteli vastaanäyttelijöidensä kanssa. Kaksi harjoitteluviikkoa antoivat enemmän valmistautumisaikaa myös muille tuotannon osapuolille, kuten puvustajille.⁶⁴

Sovitettavat tarinat *The Adventuresiin* valikoitiin 40 tarinasta, joissa ei tekijänoikeussuojaa enää ollut. Cox ja John Hawkesworth halusivat valita parhaat ja televisioon soveltuvimmat tarinat ensin – sen vuoksi novellikokoelmien sisällöt eivät täsmää Granadan sarjojen kanssa.⁶⁵ Coxille sarjan aloitus ja lopetus olivat selkeinä mielessä: ensimmäinen jakso olisi A Scandal in Bohemia, joka oli myös ensimmäinen novelli, ja sarja päätettäisiin The Final Problem -jaksoon, joka antoi Coxille tilaisuuden jättää etsivä Reichenbachin putousten kuohuun, jos sarjoja ei tilattaisi *The Adventuresia* pidemmälle. Koska Cox halusi näyttää katsojille Sveitsissä sijaitsevat vesiputoukset ja sijoittaa viimeisen jakson tapahtumat sinne Conan Doyleen tarkoittamalla tavalla, hän kiristi budjettia niin, että kuvausmatka oli mahdollinen. Se tarkoitti isompaa budjettia vaativien tarinoiden karsimista *The Adventures* -sarjasta.⁶⁶

Vaikka tarinat oli valittu niiden vahvuuden perusteella, käsikirjoittajat Hawkesworthin ja Coxin avustuksella tekivät muutoksia tarinoiden kulkuun ja muovasivat niitä sopivimmiksi TV:hen. Esimerkiksi sarjassa nähtyyn The Greek Interpreter -jaksoon päätettiin lisätä ratkaisevat loppukohtaukset junassa, sillä alkuperäinen tarina päättyy rikollisten pakoon pääsyyn. Myös tarinoiden tunnetuimmalle rikolliselle, professori Moriartylle, haluttiin antaa enemmän tilaa, mitä Arthur Conan Doyle oli tehnyt, ja niinpä Moriartytyn kasvot nähtiin ensimmäisen kerran jo The Final Problemia edeltävässä jaksossa The Red-Headed League.⁶⁷ Lisäksi The Final Problem sai alkuunsa kohtauksen, jossa Leonardo da Vincin *Mona Lisa* on varastettu Louvresta Moriartytyn toimesta ja Ranskan hallitus kutsuu Sherlock Holmesin selvittämään tapausta. Kyseistä kohtausta ei ole alkuperäisessä novellissa, vaan se lisättiin jaksoon tarinan pidentämiseksi sekä Moriartytyn ja Holmesin välisen jännitteen

⁶³ Davies 2002, 61.

⁶⁴ Liaguno 1991 (www).

⁶⁵ Tarinat kokoelmittain, Granadan sarjojen jaksot sekä vastaavuudet löytyvät liitteestä 1.

⁶⁶ Cox 1999, 54–56. Esimerkiksi hevoskilpailuihin sijoittuva Silver Blaze -tarina karsiutui tässä vaiheessa kuvattavista jaksoista, mutta se sovitettiin myöhemmin *The Return* -sarjaan.

⁶⁷ Alkuperäisissä tarinoissa Moriarty esiintyy vain "The Final Problem" -novellissa, joskin häneen viitataan ohimennen muutamissa muissa tarinoissa.

kiristämiseksi. Jeremy Brett vihasi Coxin mukaan tätä lisättyä kohtausta ainakin aluksi, sillä hän halusi pysyä täysin uskollisena Conan Doylelle, mutta kuvausten alkaessa hän oli jo tyyntynyt.⁶⁸

Jaksoja ei kuvattu niiden esittämisjärjestyksessä: vaikka *A Scandal in Bohemia* oli merkitty ensimmäiseksi jaksoksi, se kuvattiin vasta neljäntenä. Ennen kuin he kuvaisivat jakson, jonka katsojat ja kriitikot arvioisivat tarkkaan, Michael Cox halusi luoda sarjalle ominaisen tyylin sekä Jeremy Brettin ja David Burken asettautuvan rooleihinsa ja toisiinsa.⁶⁹ Jokaisen jakson alkuun päätettiin sijoittaa lyhyt toimintakohtaus alustamaan mysteeriä, jota Holmes jakson kuluessa ratkoo. Kyseisen tyylin oli tarkoitus osoittaa katsojille, varsinkin Holmes-kaanoniin perehtymättömille, että tarinat eivät olleet vain kertomuksia kahdesta miehestä Baker Streetillä vaan paljon enemmän.⁷⁰

The Adventures sai hyviä arvosteluja kriitikoilta, vaikka ensimmäiset seitsemän jaksoa eivät olleet keränneet suuresti katsojia. Jeremy Brettille sarjan kuvaukset Manchesterissa olivat vaikeita, sillä hänen amerikkalainen vaimonsa Joan Wilson sairasti syöpää ja Brett olisi halunnut olla tukemassa vaimoaan. Joan kuoli vuonna 1985, mutta huolimatta surun tuomasta depressiosta Brett päätti jatkaa Holmesin roolissa, kun päätös uudesta sarjasta tehtiin. David Burke ei kuitenkaan ollut enää valmis jatkamaan tohtori Watsonin roolissa, sillä hän oli saanut tarjouksen esiintyä Royal Shakespeare Companyssa, mahdollisuuden työskennellä oman vaimonsa kanssa ja nähdä enemmän pientä poikaansa. Burke ehdotti rooliin Edward Hardwickea, jonka hyväksyivät sekä tuottajat että Brett.

The Returnin tuotannon alkaessa tuottaja vaihtui Michael Coxista June Wyndham-Daviesiin, joskin ensin mainittu pysyi edelleen vahvasti mukana taustajoukoissa vastaavana tuottajana. Heidän lähestymistapansa olivat ainakin Michael Coxin mukaan erilaiset: kun Cox halusi sarjojen pitävän yllä samaa henkeä kuin alkuperäiset Holmes-tarinat, Wyndham-Davies oli kiinnostunut enemmän ”kiiltävästä pinnasta”, hyvältä näyttävästä periodidraamasta. Lisäksi Cox näki pienenä ongelmana sen, että tuottajaksi valittu Wyndham-Davies vietti suurimman osan kuvausten ajasta Lontoossa eikä paikan päällä Manchesterissa.⁷¹

The Return esitettiin samaan tapaan kuin *The Adventures* eli kahdessa osassa, mutta 13 tunnin mittaisen jakson sijaan sarja käsittää kaksi elokuvaa ja 11 tunnin mittaista jaksoa. *The Returnin* aloittavaa jaksoa *The Empty House* ei kuvattu

⁶⁸ Cox 1999, 77–78.

⁶⁹ Cox 1999, 25. Davies 2002, 37.

⁷⁰ Cox 1999, 39.

⁷¹ Cox 1999, 84.

ensimmäisenä, koska etenkin Michael Cox halusi Brettin ja Watsoniksi tulleen Hardwicken tuntevan olonsa luottavaiseksi rooleissaan ja tulevan toimeen keskenään: Hardwicke astui edeltäjänsä Burken saappaisiin jatkamaan alkuperäiselle Watsonille uskollisen hahmon luomista ja Brett palasi töihin vaimonsa kuoltua ja saatuaan uuden vastaanäyttelijän.⁷² *The Empty House* sisältää kohtauksen, jossa ”kuolleista palaava” Holmes ilmestyy Watsonin vastaanotolle ja kertoo, ettei voinut riskeerata huijaustaan paljastamalla ystävälleen olevansa elossa. Miesten välinen ystävyys on koetuksella, ja jotta kohtauksen välittämät tunteet olisivat uskottavia katsojien silmissä, Brettin ja Hardwicken piti oppia tuntemaan toisiaan ennen kohtauksen kuvaamista.⁷³

Tuottajan vaihdoksen myötä myös sarjan tuotantobudjetti pieneni huomattavasti. Kun edellisessä sarjassa oli matkustettu Sveitsiin asti, ei se ollut enää *The Returnin* kohdalla mahdollista. *The Final Problem*in kuvausten aikaan oli kaiken varalta kuvattu myös materiaalia *The Empty House* -jaksoa varten, mutta kun Watsonin esittäjä vaihtui, kohtauksia piti kuvata uudelleen. Sveitsiin matkaaminen ei ollut budjetin puitteissa mahdollista, joten korvaavat hetket kuvattiin Walesissa.⁷⁴

The Returnin ensimmäiset seitsemän jaksoa saivat positiivisia arvioita kriitikoilta ja Jeremy Brettin tulkintaa keuhuttiin vuolaasti. Vuonna 1986 maanis-depressiivisyys alkoi nostaa päätään ja Brett joutui sairaalahoitoon. Samaan aikaan Granada esitti tuottajille haasteen muokata Sherlock Holmes -tarina elokuvamittaan. Valinta kohdistui John Hawkesworthin jo vuonna 1982 kirjoittamaan *The Sign of Four* -adaptaatioon. Brett vietti vuoden 1986 lopun sairaalahoidossa ja palatessaan kuvauksiin vuoden 1987 alussa Michael Cox kuvaa hänen olleen surullisempi ja vetäytyneempi kuin aikaisemmin.⁷⁵ *The Sign of Four*in kuvausten aikaan Brett kertoi haastattelussa, että aikoi elokuvan jälkeen tehdä enää kuusi jaksoa ja sitten lopettaa – tämä oli Coxin muistelujen mukaan ensimmäinen kerta, kun kuuli Brettin näin sanovan. Kun *The Sign of Four*in takautumakohtausta kuvattiin Maltalla, Cox sovitti Brettin matkakulut budjettiin, vaikka Holmesia ei takautumissa nähdä. Hän toivoi, että lyhyt loma auttaisi kohentamaan näyttelijän kuntoa ja mielentilaa.⁷⁶

The Returnin toisen sarjan alkaessa Granada oli maksanut oikeuksista käyttää tarinoita, jotka olivat edelleen tekijänoikeussuojan alaisia Yhdysvalloissa. Niinpä heillä oli valittavissa tarinoita koko Holmes-kaanonista. Alun perin tunnin mittaisia jaksoja oli tarkoitus olla kuusi, mutta budjetista vastanneelle Coxille June Wyndham-Daviesin

⁷² Davies 2002, 84–85.

⁷³ Kohtauksesta tarkemmin luvussa 3.2.

⁷⁴ Cox 1999, 90.

⁷⁵ Cox 1999, 111–114.

⁷⁶ Cox 1999, 122.

tekemät valinnat esimerkiksi The Devil's Foot -jakson kuvaamisesta kokonaan Cornwallissa aiheuttivat päänvaivaa. Lisäksi The Silver Blaze -jakson raviratakohtaus aidolla tapahtumapaikalla tuli kalliiksi toteuttaa, ja Wyndham-Davies ja Cox joutuivat taloudellista katastrofia estäessään muuttamaan kuuden tunnin jakson mittaisen sarjan neljäksi tunnin jaksoksi ja yhdeksi elokuvaksi. Kritiikoiden ja katsojien arvostus alkoikin laskea The Hound of the Baskervilles -elokuvan jälkeen. Se tehtiin erittäin tiukalla budjetilla: esimerkiksi kuvat ihmisiä kuhisevasta Baker Streetistä leikattiin elokuvaan aiemmista jaksoista.⁷⁷

The Returnin jälkeen sarjojen tuotannossa oli lähes kahden vuoden tauko. Vuosina 1988–89 Jeremy Brett ja Edward Hardwicke kiersivät esittämässä Brettin ideasta lähtenyttä ja Jeremy Paulin kirjoittamaa näytelmää *The Secret of Sherlock Holmes*. Samaan aikaan tapahtui muutoksia Iso-Britannian TV-tuotannoissa: vuoden 1990 Broadcasting Actin⁷⁸ myötä katsojaluvuista ja tuotantotehokkuudesta tuli mittareita TV-sarjojen teolle. Michael Cox kritisoi tätä muutosta muistelmateoksessaan voimakkaasti, sanoen ohjelmantekijöiden ajan päättyneen 1990 ja kirjanpitäjien vallanneen esimerkiksi Granadan.⁷⁹ Cox jätti Granadan vuonna 1989, mutta palasi silloin Granadan toimitusjohtajana toimineen David Plowrightin toimesta tuottamaan *The Casebook* -sarjan. Plowright erosi Granadan johdosta vuonna 1991.

David Stuart Davies kirjoittaa, että Coxin paluun tuottajaksi uskottiin palauttavan Granadan sarjat yleisön suosikiksi *The Returnin* toisen osan ja *The Hound of the Baskervilles* -elokuvan tuomien pettymysten jälkeen. Täysin ongelmitta ei *The Casebookin* tuotantokaan sujunut. Budjettia oli karsittu entisestään ja vahvimmat tarinat oli filmattu jo kahdessa ensimmäisessä sarjassa. Cox kertoi Daviesille toivoneensa, että vaikka jaksoiden tarinat eivät olisi yhteen alkuperäisten novellien kanssa, ne edes tavoittivat oikeanlaisen hengen ja tunnelman.⁸⁰ *The Creeping Man*- ja *Shoscombe Old Place* -jaksojen tarinoita esimerkiksi ”parannettiin” lisäämällä ylimääräisiä elementtejä ja siirtämällä tapauksien ratkaisuja kohti loppua – alkuperäisissä novelleissa ratkaisut ovat selviä jo ennen puoliväliä. Lisäksi Cox joutui jakamaan Baker Street -lavasteen Granadan yleisölle avointen studiokierrosten kanssa: kierrokset toivat yhtiölle rahaa ja Cox joutui laskemaan ylimääräisen summan budjettiinsa jokaista lavasteissa käytettyä kuvauspäivää varten.⁸¹ Ongelmia aiheutui myös Jeremy Brettin jouduttua jälleen

⁷⁷ Cox 1999, 122–126, 145.

⁷⁸ Broadcasting Act 1990 johti siihen, että sekä BBC että ITV, jonka alainen Granada oli, joutuivat tilaamaan 25 prosenttia alkuperäistuotannoistaan ulkopuolisilta, itsenäisiltä tuottajilta.

⁷⁹ Cox 1999, 159.

⁸⁰ Davies 2002, 132–133.

⁸¹ Cox 1999, 160–161.

sairaalahoitoon vuonna 1990, kun hänen sydänvaivaan ja maanis-depressiivisyyteen syömänsä lääkkeet reagoivat negatiivisesti toisiinsa. Brett kuitenkin toipui tarpeeksi päästäkseen aloittamaan *The Casebookin* kuvaukset.

The Casebook oli viimeinen Granadan sarjoista, joissa Michael Cox oli mukana. Pitkälti syy siihen, miksi Cox ei uskonut sarjan enää jatkuvan tätä pidemmälle, oli Jeremy Brettin päätös jättää Sherlock Holmesin rooli. Näyttelijä olisi halunnut tehdä lisää elokuvamittaisia jaksoja, mutta näitä ei Granadassa vielä tuossa vaiheessa ollut suunnitteilla. Cox sen sijaan hyväksyi työtarjouksen toisen TV-etsiväsarjan tuottajana, mutta josta hän lopulta irtisanoutui jouduttuaan ristiriitoihin Granadan pomojen kanssa.⁸² Samaan aikaan Jeremy Brett muutti mieltään ja suostui palaamaan Holmesin rooliin, tuottajanaan June Wyndham-Davies. Kriitikot pitivät Brettin suoritusta vielä *The Casebookin* aikaan erinomaisena: John J. O'Connor huomauttaa Brettin muuttuvan näyttelijäntyöllään yhä lähemmäs Basil Rathbonen tulkintaa,⁸³ ja Walter Goodman sanoo Brettin Holmesin muuttuvan kerta kerralta ”enemmän viihdyttävällä tavalla neuroottiseksi”.⁸⁴

Kolme June Wyndham-Daviesin tuottamaa elokuvamittaista jaksoa – *The Master Blackmailer*, *The Last Vampyre* ja *The Eligible Bachelor* – tehtiin Granadan toiveesta ja niiden uskottiin saavan yhtä hyviä katsojalukuja kuin *Inspector Morse* -sarjan elokuvamittaiset jaksot. Holmes-elokuvat muokattiin lyhyistä novelleista ja niihin lisättiin elementtejä niin Holmes-kaanonista kuin kirjoittajien mielikuvituksesta.⁸⁵ Jeremy Brett oli sairaampi ja hänen olemuksensa oli muuttunut väärin lääkkeiden vuoksi. David Stuart Daviesin kokemusten mukaan Brett oli aina kuvausten aikaan innoissaan hahmosta ja tarinoista, kuin hän olisi ollut ”Holmes-tripillä”.⁸⁶ Melko pian elokuvien esittämisen jälkeen Brett muutti mieltään ja lähinnä toivoi, että ei olisi koskaan tehnyt etenkään kahta jälkimmäistä filmiä: ne olivat myös kriitikoiden ja katsojien silmissä epäonnistuneita.⁸⁷ Esimerkiksi *The Last Vampyre* -elokuva kritisoineet newyorkilaiset Holmes-fanit sanoivat sen ottaneen liikaa vapauksia alkuperäiseen tarinaan nähden.⁸⁸ Brettille pahin isku lienee kuitenkin ollut Dame Jean Conan Doyleen kritisoinnit. Brett oli pitänyt tiiviisti vuosien varrella yhteyttä Sir Arthurin tyttären kanssa, jotta kirjailijan muistoa kunnioitettaisiin uskollisilla

⁸² Cox 1999, 187–188.

⁸³ O'Connor 1991.

⁸⁴ Goodman 1992.

⁸⁵ *The Master Blackmailer* -elokuvaan lisäpituutta saatiin esimerkiksi kuvaamalla rikoksia ja kiristyksiä, joista tarinan rikollista Charles Augustus Milvertonia syytetään.

⁸⁶ Davies 2002, 159.

⁸⁷ Davies 2002, 169.

⁸⁸ Hershenson 1994.

tulkinnoilla. Aikaisemmin Dame Jean oli kehunut Brettin tulkintaa ja kutsunut häntä oman lapsuutensa Holmesiksi.⁸⁹

Myös viimeinen sarja *The Memoirs* sai takkuisen alun. Granada halusi lisää elokuvamittaisia jaksoja, mutta Jeremy Brett – joka oli tässä vaiheessa jälleen sairaalahoidossa ja erittäin huonossa kunnossa – vaati palaamista tunnin mittaisiin jaksoihin. Kun Granada harkitsi sarjasta luopumista, June Wyndham-Davies neuvotteli sinnikkäästi tuotantoon kuuden tunnin mittaisen jakson sarjan. *The Memoirs* -sarjan jaksoja varten sovitukset piti valita juoniltaan ja henkilöhahmoiltaan heikommista novelleista.

Viimeisessä sarjassa nähdään eniten muutoksia alkuperäisiin tarinoihin nähden. Kun ensimmäisenä tuotannossa ollutta jaksoa *The Golden Pince-Nez* kuvattiin, Edward Hardwicke oli kuvaamassa elokuvaa toisaalla; Watsonin tilalla jaksossa nähdään Charles Grayn esittämä Mycroft Holmes, Sherlockin isovelji. Tämän ja seuraavana kuvatun jakson, *The Red Circle*, tuotantojen aikana Brett oli suhteellisen hyvässä kunnossa. Seuraavaksi kuvatun, mutta TV:ssä sarjan ensimmäisenä nähdyn episodin *The Three Gables* kuvauksissa Brettin kunto lopulta romahti ja hänet vietiin sairaalaan. Muutaman päivän hoidon ja levon jälkeen hän palasi kuvauksiin, mutta istui otosten välillä pyörätuolissa ja sai lisähappea helpottamaan hengitystä. *The Dying Detective* -jakson kuvauksissa Brett romahti sekä fyysisesti että henkisesti ja joutui olemaan sairaalahoidossa pidemmän aikaa. Sitä seuranneessa jaksossa *The Mazarin Stone* nähdäänkin Mycroft ja Watson ratkaisemassa tapauksia, ja kaksi lyhyttä Brettin esiintymistä lisättiin myöhemmin hänen kuntonsa hieman parannuttua. Viimeisen episodin *The Cardboard Box* kuvaukset sujuivat hyvin, mutta heti kuvausten päätyttyä Brett joutui takaisin psykiatriseen sairaalaan.⁹⁰

2.3. Jeremy Brett Sherlock Holmesina

Jeremy Brettille rooli maailman tunnetuimpana etsivänä oli vuoristoradalla elämistä. *The Adventures* -sarjan otokset hoikasta, notkeasta ja vahvasta näyttelijästä muuttuivat vuosien myötä *The Memoirs* -sarjan kivuliaisiin kuviin lihoneesta ja sairaasta Brettista. *The Return*, *The Casebook* ja *The Memoirs* ovat eräänlaisia manifesteja Brettin sairaudesta ja sen etenemisestä. Silti lukiessa Brettia koskevia tekstejä tai kuunnellessa häntä käsitteleviä haastatteluja esiin nousee vahvasti näyttelijän kiinnostus muiden ihmisten hyvinvoinnista ja se, kuinka miellyttävän ja positiivisen vaikutuksen hän on

⁸⁹ Davies 2002, 151–153, 161. Cox 1999, 218.

⁹⁰ Davies 2002, 163–175.

ihmisiin tehnyt. Pinnan alla on kuitenkin henkisesti epätasapainosta kärsivä mies, jolle Sherlock Holmesin rooli uhkasi käydyä välillä liian raskaaksi ja elämää dominoivaksi.

Brett aloitti uransa teatterissa, mutta eteni 1950-luvulla Hollywoodiin ja esiintyi Audrey Hepburnin vastaanäyttelijänä elokuvissa *War and Peace* (1956) sekä *My Fair Lady* (1964). Näiden välisinä vuosina hän työskenteli sekä teatterissa että TV:ssä ja oli mukana useissa klassisissa kirjallisuustulkinnoissa, kuten William Shakespearen *Hamletissa* ja Oscar Wilden *The Picture of Dorian Grayssa*. 1960-luvulla hän oli tunnettu nimi teatteripiireissä ja pyrki jopa James Bondin rooliin. Hän pääsi suuresti ihailemansa Laurence Olivierin johtaman National Theatren seurueeseen 60-luvulla ja teki 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa myös useita televisioesiintymisiä. Vuonna 1980 Brett esiintyi *The Crucifier of Blood* -näytelmässä, jossa hän esitti tohtori Watsonia Charlton Hestonin Sherlock Holmesille.

Valmistautuessaan Holmesin rooliin Brett sai neuvoja ystävältään, näyttelijä Robert Stephensilta, joka näytteli etsivää Billy Wilderin vuonna 1970 ohjaamassa elokuvassa *The Private Life of Sherlock Holmes*. Stephens sanoi Brettille, että tämän on tärkeää muistaa Holmesin ”ontous”, joka täytyy täyttää, eli hahmolle pitää kehittää ”sisäinen elämä” ja menneisyys.⁹¹ Brett käyttää tästä näyttelymetodista nimitystä ”becoming”.⁹² Hän vertaa haastattelussa itseään pesusieneen: näyttelijä puristaa itsestään pois omat piirteensä ja imee sen sijaan sisäänsä roolin olemuksen.⁹³

Brett piti muiden ihmisten seurasta nauttivaa persoonaansa sopimattomana synkän ja helposti eristäytyvän Holmesin rooliin. Hän sanoi olevansa sankarinäyttelijä tehtyään teatterissa muun muassa kuningas Arthurin roolin, ja hän kertoi joutuvansa piilottamaan tuon osan itsestään, koska Sherlock Holmes on kylmä ja laskelmallinen yksineläjä.⁹⁴ Haastatteluissa hän saattoi kutsua hahmoa nimityksellä ”you-know-who” ja puhui usein pelosta etsivää kohtaan.⁹⁵ Vuoden 1988 haastattelussa Brett kertoi ystävän sanoneen hänelle vuonna 1981, että viimeisen sadan vuoden kolme tunnetuinta henkilöä olivat Churchill, Hitler ja Sherlock Holmes. Etsivän pitkä audiovisuaalinen perinne sekä populaarisankarin asema pelottivat Brettia ja hän uskoi epäonnistuvansa roolissa.⁹⁶ Vuosien 1988–1991 välillä tehdyissä haastatteluissa näyttelijän suhtautuminen rooliin vaihtelee: vuonna 1989 hän sanoi, ettei ”juurikaan perusta Holmesista”, yrittää vältellä aihetta ja on paljon innostuneempi puhumaan ystävänsä

⁹¹ Murphy 1991 (www).

⁹² Kyse on samantyyppisestä näyttelytyylistä, jota Venäjällä opetti Konstantin Stanislavski ja joka siirtyi Yhdysvaltoihin metodinäyttelemisenä.

⁹³ Esim. Jeremy Brett NPR Interview: Part I/II, 1991 (Youtube).

⁹⁴ Murphy 1991 (www).

⁹⁵ Esim. Jeremy Brett NPR Interview: Part I/II, 1991 (Youtube).

⁹⁶ Jeremy Brett and Edward Hardwicke Interview on "Daytime Live", 1988 (Youtube).

Linda Pritchardin hyväntekeväisyysjuoksusta.⁹⁷ Muissa katsomissani haastatteluissa Brett ei ole silmin nähden vaivaantunut puhuessaan etsivästä, mutta sanoo ristiriitaiselta kuulostavia asioita, kuten: ”Koen Holmesin vaikeaksi henkilöksi esittää. Holmes on uskoakseni mukava ihminen ja henkilö, jonka kanssa haluaa viettää aikaa.”⁹⁸ Vaikka Brett puhui moneen kertaan roolin jättämisestä, hän sanoi haastatteluissa, ettei ole kyllästynyt hahmoon, koska ei ole oppinut esittämään tätä kunnolla.⁹⁹ Sarjojen alkuvaiheessa Brett sanoi mielellään, ettei ”ylittäisi tietä tavatakseni Holmesin”,¹⁰⁰ mutta vuosien myötä hänen suhtautumisensa pehmeni ja hän kertoi etsivänsä ”säröjä marmorista”, toisin sanoen kohtia Sherlock Holmesin haarniskasta, joihin hän voisi tarttua helpommin.¹⁰¹ Huhtikuussa 1995 Brett vähätteli suoritustaan Holmesina David Stuart Daviesille ja sanoi, ettei koskaan päässyt rooliin täysin sisälle.¹⁰²

Holmes on vuosien saatossa nähty sankarihahmona. Brett sanoo haastatteluissa olevansa yllätynyt siitä, että lapset ihailivat ja pitivät sankarina miestä, jonka näyttelijä itse ajatteli synkäksi hahmoksi, ”haavoittuneeksi pingviiniksi”.¹⁰³ Vuonna 1991 antamassaan haastattelussa Brett antaa useampia syitä lasten ihailulle: Holmes karkottaa painajaiset, hän on lain ylläpitäjä ja hänellä on havainnointikyky, jonka lapset menettävät mennessään kouluun ja joutuessaan lopettamaan ikkunasta ulos tuijottelun ja keskittymään kirjoihin.¹⁰⁴ Ennen kuin Brett näki suuret lapsijoukot, jotka tulivat katsomaan *The Secret of Sherlock Holmes* -näytelmää teatteriin, hän ei ollut ajatellut etsivää sankarillisena hahmona. Hahmon synkkyys pelotti alkuun Brettia, mutta lasten ihailu sai hänet miettimään hahmoa uudestaan, eikä hän haastattelujen antamisen aikaan 1989–1991 pitänyt hahmoa enää yhtä uhkaavana kuin alussa.¹⁰⁵

Nähtyään uudet mahdollisuudet etsivän roolin tulkinnassa Jeremy Brett koki taistelemisen Arthur Conan Doyle'n puolesta erityisen tärkeäksi. Hän luki käsikirjoitukset Holmes-kaanon vierellään ja teki mielipiteensä tiettäväksi. Brett, Michael Cox ja John Hawkesworth saattoivat kinastella adaptaatioista ja siitä, miksi niitä on muokattu tiettyihin suuntiin, mutta kaikki työskentelivät lopulta sama tavoite mielessään vain eri näkökulmista katsoen. Hawkesworth ja Cox saattoivat laajentaa tai

⁹⁷ "Not my cup of tea." Jeremy Brett Interview, 1989 (Youtube). Linda Pritchard, josta tuli myöhemmin Brettin kumppani, juoksi vuonna 1989 ympäri Iso-Britanniaa kerätäkseen rahaa syöpätutkimukseen.

⁹⁸ "I find Holmes incredibly difficult to wear. Holmes is a lovely person, I think, and a kind of person you want to be with." Jeremy Brett - The Wogan Interview, part 1, 1988 (Youtube).

⁹⁹ Esim. Jeremy Brett and Edward Hardwicke Interview on "Daytime Live", 1988 (Youtube).

¹⁰⁰ "I wouldn't cross the road to meet him." Esim. Jeremy Brett and Edward Hardwicke Interview on "Daytime Live", 1988 (Youtube).

¹⁰¹ Jeremy Brett - The Wogan Interview, part 1, 1988 (Youtube).

¹⁰² Davies 2002, 189.

¹⁰³ JB TVAM interview - re-upload, 1988 (Youtube). Jeremy Brett and Edward Hardwicke Interview on "Daytime Live", 1988 (Youtube).

¹⁰⁴ Murphy 1991 (www).

¹⁰⁵ JB TVAM interview - re-upload, 1988 (Youtube).

muuttaa tarinoita pitäen mielessä TV-tuotannon rajat, kun Brett taisteli täydellisen uskollisuuden puolesta. Vaikka Brett antoi käsikirjoittajien joskus kuulla kunniansa muutoksista, Michael Cox kirjoittaa näyttelijän olleen hyvin pidetty työyhteisön keskuudessa: Brett oli ammattilainen ja tunsi kaikki henkilökohtaisesti, hän muun muassa opetteli kaikkien nimet ensimmäisten kuvauspäivien aikana. Kyseessä ei ollut Coxin mukaan suosionkeruutempu, vaan Brett halusi aidosti tietää ihmisistä. Hän halusi heidän viihtyvän ja pyrki omalta osaltaan luomaan kuvauksiin kotoisan tunnelman.¹⁰⁶

Michael Cox kirjoittaa, että Brett saattoi olla hyvin kriittinen etenkin sarjan tuottajia kohtaan: Coxia hän saattoi kutsua ”paholaisen asianajajaksi”, jos tuottaja ei osoittanut olevansa samaa mieltä päänäyttelijänsä kanssa. Lisäksi Brett oli perfektionisti ja usein menetti hermonsa, jos ei kyennyt tavoittamaan omia standardejaan. Hänen täydellisyyspyrkimyksensä johtivat tuotantoaikataulujen muutoksiin ja alkuperäisen yhden harjoitusviikon sijaan Brett sai lisäviikon, jonka käyttää oman suorituksensa hiomiseen.¹⁰⁷

Coxille yksi merkittävimmistä syistä valita Jeremy Brett Holmesin rooliin oli tämän yläluokkainen olemus: Brett oli ollut oppilaana arvostetussa yksityiskoulussa Etonissa ja saanut vanhan, klassisen teatterikoulutuksen. Brett ei pitänyt Etonissa oloaan etuna, vaan se oli hänelle haitta myöhemmin etsiytyessään teatteriuralle: hän kertoi haastattelussa toisten pitäneen häntä ”hienostelevana tyyriksenä”.¹⁰⁸ Klassisen teatterikoulutuksen ja -taustan puolesta Brett kykeni Coxin mukaan tuomaan rooliin jännittävyttä ja vaaran tunnetta – katsojien tietämättä mitä Holmes saattaisi seuraavaksi tehdä – sekä olemaan tarvittaessa traaginen: ”Jotta voidaan esittää rikoskirjallisuuden Hamlet, tarvitaan näyttelijä, joka on esittänyt Hamletia.”¹⁰⁹ Myös Edward Hardwicke kommentoi useaan otteeseen Brettin näyttelytyyliä: Vuonna 1986 hän kertoi Peter Hainingille Brettin tuoneen taidokkaasti viktoriaanisen teatterin näyttelytyylin suurine eleineen sille vaikeasti soveltuvaan mediaan, televisioon.¹¹⁰ Lukuisissa haastatteluissa niin 1990-luvun alusta¹¹¹ kuin 2000-luvulta¹¹², Hardwicke kuvasi Brettin metodia edwardiaaniseksi; oletan hänen tosin tarkoittavan samaa asiaa molemmissa tapauksissa. Brett elehti paljon käsiensä avulla ja elävöitti puhettaan sitä kautta, mutta myös kertoi katsojille Sherlockin ajatuksista silloin, kun etsivä ei sanonut mitään. Teatraalisuutta ei

¹⁰⁶ Cox 1999, 20–21.

¹⁰⁷ Cox 1999, 21–22.

¹⁰⁸ Jeremy Brett Interview, 1989 (Youtube).

¹⁰⁹ "For the Hamlet of crime fiction, you need an actor who has played Hamlet." Cox 1999, 4.

¹¹⁰ Haining 1986, 175.

¹¹¹ Jeremy Brett and Edward Hardwicke Interview (part 2) (Youtube).

¹¹² Esim. Elementary My Dear Watson. An Interview with Edward Hardwicke (part 2/2), 2003 (Youtube).

Brettin tulkinnasta puutu, vaan nopeat käsieleet, sohvan ylitse hyppääminen tai sillan kaiteella tasapainoileminen toivat roolin jännittävyuden tunteen. Holmesin taipumus teatraalisuuteen korostuu etenkin viimeisessä sarjassa *The Memoirs*, todennäköisesti koska Brett ei kyennyt enää sairautensa pitkälle edettyä tekemään mitään fyysisesti raskasta. The Dying Detective -jaksossa naisasiakkaan saapuessa Baker Streetille Holmes nappaa piippunsa ja asettuu seisomaan takan eteen selkä ovelle päin luodakseen mystisen, kenties jopa hieman uhkaavan ensivaikutelman asiakkaalle.¹¹³ The Red Circle -episodissa Holmes levittää sanomalehtiä lattialle, puhuu voimakkaalla äänellä niiden sisällöstä ja levittelee käsiään. Kuvakulma on katosta alaspäin kuin teatterin katsomoparvelta kohti lavaa, joten Brettin eleet ja puheet ovat korostetun teatraalisia.¹¹⁴

David Stuart Daviesin mielestä Brettissä oli kaksi elementtiä, jotka tekivät hänestä täydellisen miehen erikoislaatuisen etsivän rooliin. Ensinnä, hänen näyttelmissään oli ”vaarallinen, melkein eksentrisen aspekti”, joka sellaisenaan oli kiehtova, mutta joka loi myös miellyttävän levottomuuden tunteen katsojissa;¹¹⁵ kyse lienee samasta asiasta, josta Michael Cox puhui klassisen teatterikoulutuksen osalta.¹¹⁶ Toiseksi, Brettistä huokui seksuaalinen ambivalenssi, mikä sopi viktoriaanisessa kaksinaismoraalin kulttuurissa syntyneelle Holmesille. Davies kirjoittaa Brettin todenneen, että naiset haluavat omistaa Holmesin ja miehet olla hän. Miehet olivat kiinnostuneita Brettin tulkinnasta, koska se Daviesin mukaan herätti epävarmoja tunteita moderneissa miehissä. Daviesin mielestä myös miehiä suuresti kiinnostanut aspekti oli Holmesin ja Watsonin ystävyys, kahden miehen ja toverin välinen suhde. Naiset taas ihailivat ja himoitsivat Brettin Holmesia.¹¹⁷

James Bond -elokuvien mies- ja naiskuvia tutkinut Tuuli Eltonen sanoo Holmesin modernin jälkeläisen sankarikuvaan kuuluvan olennaisesti ulkonäön ja katsottavuuden. Bondin kohdalla yhdistyvät maskuliininen, aktiivinen toiminta ja feminiininen, passiivinen ulkonäön korostuminen.¹¹⁸ Sherlock Holmesin kohdalla toiminnan ja ulkonäön yhdistymistä ei välttämättä tule ajatelleeksi, mutta Jeremy Brettin Holmesin osalta sitä voi pohtia. Siinä missä James Bond on toiminnan kautta aktiivinen ja kaikkeen pystyvä, Sherlock Holmesin kaikkivoipaisuus korostuu hänen ajattelutyönsä kautta. Jos Holmes epäonnistuu jutussa, hänen aivotyöskentelynsä on ollut virheellistä. Tässä voidaan nähdä taustalla jo klassisen brittiläisen

¹¹³ The Dying Detective.

¹¹⁴ The Red Circle.

¹¹⁵ Davies 2002, 26–27.

¹¹⁶ Cox 1999, 22.

¹¹⁷ Davies 2002, 27.

¹¹⁸ Eltonen 2009, 31.

salapoliisikirjallisuuden perinne, jossa etsivä on enemmän intellektuelli kuin väkivaltainen ja fyysisen toiminnan sankari.¹¹⁹

Ulkonäön osalta Jeremy Brettin Holmesiin liittyy ambivalenssi. The Three Gables -jaksossa esiintynyt Barbara Young kertoo vuoden 2007 dokumentissa, että Brettillä oli itsellään, ei pelkästään Holmesin roolissa, androgyyninen puoli, ja Young myös piti häntä seksikkäänä.¹²⁰ Holmesia ei kuitenkaan esitetä millään tavalla seksuaalisena henkilönä eikä Arthur Conan Doyle häntä sellaiseksi tarkoittanut. Hahmoa kuvaa ehkä parhaiten aseksuaalisuus: hahmo ei ole kiinnostunut seksistä saati osoita minkäänlaista seksuaalista kiinnostusta naisia tai miehiä kohtaan. Julian Symons kirjoittaa, että Conan Doyle ei ollut naisia vihaava, mutta näki lukijoidensa haluavan Holmesin olevan immuuni inhimillisille heikkouksille ja intohimoille.¹²¹ Granadan sarjat pysyttelevät tällä linjalla. Silti Brettin tausta romanttisten sankariroolien esittäjänä tuo Holmesiin pehmeämmän aspektin. Vaikka Holmes ei ole toimintasankari James Bondin tapaan, hän on sarjoissa aktiivinen toimija. Brett omalla ulkonäöllään tuo Holmesiin passiivisen katsottavuuden aspektin.¹²²

Brettin tähteys määrittäytyi lopulta hyvin pitkälti Sherlock Holmes -tulkinnan myötä. Näyttelijä ei kutsu itseään tähdeksi, vaan sanoo olevansa ”tuikkija” ja myöntää Holmesin nostaneen hänet suosioon.¹²³ Elokuvatähdeksi hamunnut Brett halusi uransa alkuvaiheessa esittää cowboya amerikkalaisissa western-elokuvissa, mutta elokuvien tekijät eivät pitäneet häntä soveltuvana kyseiseen rooliin.¹²⁴ Brett onnistui luomaan itselleen maineikkaan uran teatterissa ja TV:ssä, mutta nousi maailmanlaajuiseen suosioon vasta Sherlock Holmes -sarjojen myötä. Muutos matinea-idolin asemasta monien mielestä definiitiviseksi Holmesiksi oli epäilemättä haasteellinen, ja ilman sairastumistaan Brett olisi varmasti kyennyt palaamaan suosimiinsa sankarirooleihin. Silti muutokset, joita hän teki Holmesin hahmoon, olivat pysyviä: hahmon takaa löytyy enemmän kuin vain piippu, deerstalker-hattu ja kokaiini, ja niiden esiintymistä on Granadan jälkeisissä tulkinnoissa myös rajoitettu. Brettin tulkitsemana Holmes muuttuu sarjojen edetessä kylmästä ja rationaalisesta ajattelukoneesta kohti tuntevaa, jopa tunteellista, työnsä uuvuttamaa miestä.

¹¹⁹ Ajatus siirtyi myös Hollywoodin 1920–1940-lukujen yksityisetsiväelokuviin, joissa kuvattiin englantilaisia salapoliiseja. Ks. Gates 2006, 60–63.

¹²⁰ Elementary My Dear Viewer (Sherlock Holmes Documentary), 2007 (Youtube).

¹²¹ Symons 1994, 80.

¹²² Brettin oma seksuaalinen suuntaus nousee vain vähän käyttämistäni aineistoista esille. Brettin homoseksuaalisuudesta huhuttiin ja sitä myöten hänen sairaalassa olonsa uskottiin liittyneen aidiin. Ks. Haining 1995 (www). Näyttelijän homoseksuaalisuudesta on maininta Stephen Fryn omaelämäkerrassa, jossa Fry muistelee David Hugginsin, Brettin ja tämän ensimmäisen vaimon Anna Maseyn pojan, kertoneen hänelle vanhempiansa eronneen ja isänsä olevan homoseksuaali. Fry 2011, 115–116.

¹²³ Jeremy Brett Interview, 1989 (Youtube).

¹²⁴ BBC Radio Interview, 1989 (www).

3. Sosiaalisten suhteiden vaikutus mieskuvaan

3.1. Sherlock Holmes, veljeys ja auktoriteetit

Sherlock Holmesista puhuminen olisi vaikeaa ja yksiulotteista, jos mainitsematta jäisivät tohtori Watson, Mycroft Holmes, rouva Hudson, Irene Adler tai Scotland Yard. Alkuperäisten tarinoiden lukijat muodostavat mielipiteensä etsivästä Watsonin kuvailujen sekä muiden hahmojen kanssa käydyn dialogin perusteella. Granadan sarjoissa erilaiset sosiaaliset suhteet nousevat arvoon arvaamattomaan Jeremy Brettin tulkinnan vuoksi: arvaamaton ja erikoinen Holmes tarvitsee vastapainokseen rauhallisempia ja "tyypillisempiä" hahmoja, kuten Watsonin ja rouva Hudsonin. Etsivän tärkein ihmissuhde on hänen ystävänsä Watsonin kanssa, mutta Holmesin mieskuva tarkasteltaessa mielenkiintoisia puolia avaavat myös Holmesin suhde veljeensä ja instituutioihin sekä sarjoissa nähtäviin naisiin. Kaikki kolme näkökulmaa, jotka tässä luvussa nostan esiin, kertovat erilaisen tarinan samasta miehestä. Holmes on sekä kapinoiva että kunnioittava instituutioita ja auktoriteetteja kohtaan, uskollinen ja huolehtiva ystäväänsä ja asuintoveriaan kohtaan, sekä ihaileva ja hämmentynyt naisten erilaisten tunnetilojen edessä.

The Greek Interpreter -jakson alussa tohtori Watson kertoo, kuinka hän ei ystävästensä pitkän tuttavuuden aikana ollut kuullut Sherlockin koskaan puhuvan sukulaisistaan tai omasta varhaisesta elämästään. Tästä haluttomuudesta paljastaa omia juuriaan Watson päätteli Holmesin olevan "eristetty ilmiö", kykenemätön tuntemaan sympatiaa mutta ollen älykkyudessa ylivoimainen. Watson yllättyikin suuresti, kun Holmes paljastaa, että hänellä on veli.¹²⁵ Sherlockilla ja hänen isoveljellään Mycroftilla on ikäeroa seitsemän vuotta, mikä on voinut vaikuttaa siihen, miksi veljekset eivät ole toisilleen kovinkaan läheisiä: Mycroft on ollut jo koulussa Sherlockin syntymän aikoihin. Holmesien suku on ilmeisesti vanhaa ja arvostettua, sillä "The Greek Interpreter" -tarinassa¹²⁶ Sherlock kertoo Watsonille hänen esi-isänsä olleen maata omistavaa säätyläistä.¹²⁷ Toisaalta Sherlock kertoo samaisessa tilanteessa isoäitinsä olleen ranskalaisen taiteilija Vernet'n sisar ja Holmes-veljesten erikoisten kykyjen periytyneen sitä myöten, "perinnöllisten taitojen ottaessa erikoisiakin muotoja".¹²⁸ Sherlockissa ja Mycroftissa yhdistyy siis boheemeja ja säätyläisiä taipumuksia, jotka ovat vaikuttaneet heidän valitsemiinsa elämäntyyliin erilaisilla painotuksilla:

¹²⁵ The Greek Interpreter.

¹²⁶ Conan Doyle [1893c] 2009, 406.

¹²⁷ Country squire -nimikkeellä kuvattiin maanomistajia, joilla ei ollut aatelisarvoa.

¹²⁸ "The art in the blood is liable to take the strangest forms." The Greek Interpreter.

Sherlock elää oman taiteensa eli rikostutkimuksen ehdoilla, Mycroft taas hyvin kunniallista valtion virkamiehen elämää.

Holmes-veljesten vanhempiin ei tarinoissa viitata, mutta todennäköisesti heidän isänsä on ollut varakas, kenties alempaan säätyläistöön kuuluva herrasmies. Novelleissa ”The Musgrave Ritual” ja ”The Gloria Scott” Sherlock kertoo opiskelleensa yliopistossa: hänen perhellään on siis ollut varaa kouluttaa poikansa. Mycroftin koulutuksesta ei puhuta, mutta työskentely Ison-Britannian hallinnon ytimessä viittaisi kuitenkin yliopistokoulutukseen. Granadan sarjoissa mielenkiintoinen yksityiskohta sen sijaan on The Golden Pince-Nez -jaksossa esiintyvät viittaukset heidän isäänsä: Sherlock kutsuu tätä nimellä ”Father”, Mycroft taas ”Papa”.¹²⁹ Esikoispojalla on siis ollut läheisempi suhde heidän isäänsä. Jeremy Brett kertoi vuonna 1991 haastattelussa, että lähestyäkseen roolia hän kehitti Holmesille menneisyyden, tässä tapauksessa avainkohtauksia Holmesin nuoruudesta: hänen mielestään Holmes oli kasvanut lastenhoitajansa kanssa, näkemättä äitiään ennen kahdeksatta ja isäänsä ennen 20:tä ikävuotta. Veljensä Mycroftin tapaan hän oli ”ylpeä, pelokas mies”.¹³⁰

The Greek Interpreter -jaksossa on Jeremy Brettin orkestroima hetki, jossa Sherlock ilmestyy Melasille, kreikkalaiselle tulkille, Mycroftin takaa; David Stuart Daviesin sanoin, ”pikkuveli pakenee isoveljen varjosta”.¹³¹ Davies antaa kuvan, että Sherlock on ikään kuin jäljessä veljensä maineesta ja asemasta. Myös Michael Cox kertoo tästä hetkestä: se peilaa tapaa, jolla etsivä kerää mainetta ja tunnettavuutta vanhemman veljen suurista saavutuksista huolimatta.¹³² Mielestäni Coxin ja Daviesin näkemys on kummallinen: missään ei anneta ymmärtää Mycroftin olevan tunnettu muualla kuin omissa ympyröissään, hallituspiireissä ja The Diogenes Clubilla. Edes kaikki Scotland Yardin etsivät eivät tunne vanhempaa Holmesia.¹³³ Watson ihmettelee, miksi kukaan ei ole kuullut vanhemmasta Holmes-veljeksestä, jos hän kerran on Sherlockia älykkäämpi ja parempi päättelytaidoissa. Sherlock painottaa veljensä patalaiskuutta ja energisyyden puutetta, jotka estävät tämän etsivän uran. Mycroftin ympärillä on mysteerin verho, jota avataan hitaasti. Mycroftin todellinen asema Ison-Britannian hallinnossa paljastuu Watsonille vasta *The Return* -sarjan jaksossa The Bruce Partington Plans.

¹²⁹ The Golden Pince-Nez.

¹³⁰ Liaguno 1991 (www).

¹³¹ Davies 2002, 66.

¹³² Cox 1999, 65.

¹³³ The Golden Pince-Nez -jaksossa komisario Hopkins on hyvin vaikuttanut tavatessaan Mycroftin ensimmäistä kertaa.

Veljesten suhdetta avataan ja rakennetaan Granadan sarjoissa neljän jakson verran.¹³⁴ The Greek Interpreter -jaksossa esiintyy pientä kilvoittelua Sherlockin ja Mycroftin välillä heidän tehdessään päätelmiä, mutta he toimivat myös tiiviissä yhteistyössä. Episodissa The Bruce Partington Plans Mycroftilta riittää kehuja pikkuveljelleen, oli kyseessä sitten syyllisen nappaaminen tai murtautuminen vakoojan asuntoon. The Golden Pince-Nez -jaksossa veljesten välillä on toisaalta sisarellista kateutta ja kilpailua, toisaalta yhteistä illanviettoa Baker Streetillä vanhan asiakirjan tutkimisen parissa. Pientä kitkaa veljesten välille aiheuttaa heidän isänsä vanha suurennuslasi, jonka tämä on antanut esikoispojalleen, Holmesin mielestä ironisesti Mycroftin laiskuuden tuntien ja hänen oman uravalintansa vuoksi. Viimeisessä Mycroftin sisältäneessä jaksossa, The Mazarin Stone, ei Sherlockia juuri nähdä, vaan Mycroft hylkää oman etsivän uransa estäneen laiskuuden ja ratkaisee kadonneen jalokiven tapauksen nousten veljensä veroiseksi etsiväksi. Näenkin Daviesin ja Coxin esittämän ajatuksen toisinpäin: Mycroft on noussut kuuluisan veljensä varjosta suurempaan tietoisuuteen.

Mycroft Holmesin kautta Granadan sarjoihin nousee myös mukaan englantilainen klubikulttuuri. The Diogenes Club, jonka perustajajäseniin vanhempi Holmesin veljeksistä kuuluu, on itsessään hyvin erikoinen paikka: sen käytävillä kaikuu hiljaisuus, kun ujut ja ihmisvihaajat kokoontuvat yhteen viettämään aikaa sosiaalisessa ympäristössä, mutta silti omassa rauhassaan. The Greek Interpreter -jaksossa Watson kysyy klubin jäsenyyden edellytyksiä ja Holmes vastaa: ”Ujous ja ihmisviha. - - Klubille pääsevät kaupungin epäsosiaalisimmat ja klubikelvottomimmat miehet, jotka eivät puhu sanaakaan ja vieroksuvat pienintäkin vilkaisua.”¹³⁵ Sherlock kertookin klubin olevan yksi Lontoon omituisimpia. John Tosh sanoo, että viktoriaanisilla klubeilla yksityisyys ja eristyisyys olivat tärkeämpiä kuin helppo saavutettavuus tai avoin sosiaalinen kanssakäyminen. Klubit muistuttivat jossain määrin kotiympäristöä, sillä nekin tarjosivat rauhaa, yksityisyyttä ja pakopaikkaa hektisestä kaupunkiympäristöstä ja työstä.¹³⁶

Baker Streetin asunnon merkitystä ei Sherlock Holmesista puhuttaessa voi vähätellä. Asunto toimii paitsi Holmesin ja Watsonin kotina myös Holmesin työpaikkana: samassa olohuoneessa, jossa hän viettää vapaa-aikaansa soittaen viulua tai keskustellen Watsonin kanssa, hän ottaa vastaan eri yhteiskuntaluokkia edustavia asiakkaita. Yksityisen ja julkisen piirin rajat ovat Sherlockin elämässä melko

¹³⁴ Lisäksi Mycroftiin viitataan episodeissa The Final Problem ja The Empty House.

¹³⁵ "Shyness and misanthropy. - - It contains the most unsociable and unclubbable men in town, who speak not a word and shun even the merest glance." The Greek Interpreter.

¹³⁶ Tosh 1999, 129.

olemattomia. Ero veljesten välillä on huomattavissa: siinä missä Mycroftin elämä kulkee hänen Pall Mallin asuntonsa, Whitehallissa sijaitsevan työpaikkansa ja vapaa-aikana The Diogenes Clubin välillä, Sherlockille koti, työ ja vapaa-aika yhdistyvät kaikki Baker Streetillä. The Six Napoleons -jaksossa nähdään Holmes, Watson ja komisario Lestrade istumassa iltaa Baker Streetillä, Holmesin lukiessa muistiinpanojaan, Watsonin polttaessa sikaria ja Lestraden nauttiessa viskiä. Asunto 221 B on siis eräänlainen yksityisklubi Holmesin lähipiirille.

1800-luvulla Iso-Britannian yhteiskuntarakenteeseen nousi uusi keskiluokka, johon kuului koulutettuja, elinkeinoelämässä nousevia ja teollistumisen myötä uusien ammattien edustajia. He katsoivat edustavansa kansakunnan selkärankaa vanhan eliitin arvovallan laskettua. John Tosh kirjoittaa viktoriaanisen keskiluokan maskuliinisuuteen liittyneen kolme elämän aluetta: koti, työ ja miesten väliset suhteet. Keskiluokan miehille työn piti olla arvokasta ja ennen kaikkea täysin vapaata ilman palvelussuhdetta tai riippuvuutta taloudellisesta tuesta. Toshin mukaan se, mitä keskiluokkainen mies teki työkseen, oli autenttinen ilmaisu tämän yksilöllisyydestä, mikä oli olennainen piirre viktoriaanisessa keskiluokkaisessa maskuliinisuudessa.¹³⁷ Viktoriaanisen ajan ”self-help” -ajatukset¹³⁸ ja toiveet individualismista nousivat uudelleen esille 1980-luvulla Margaret Thatcherin retoriikassa. Thatcher korosti viktoriaanisia arvoja ja arvosti yrittäjyyttä ja omavaraisuutta. Kun suuri määrä työpaikkoja oli uhan alla, hän muisteli aikoja, jolloin työ oli itsensä toteuttamista tai ammatteja pidettiin kutsumuksina. Yksityisyrittäjyys oli pääministerin mielestä paitsi taloudellisesti tehokasta myös ”eettisesti kaunista”, ja kilpailu laittoi työntekijät ja työnantajat koetukselle.¹³⁹ Asioiden tehdyksi tekemisen ja omilla jaloilla seisomisen tärkeys ruumiillistui tarmokkaissa individualisteissa, jotka nauttivat kaupanteon ja kilpailun tuomasta jännityksestä.¹⁴⁰

Holmesin veljesten voi nähdä heijastavan yrittäjyyskulttuuria omien erikoisten töidensä kautta: Sherlock on luonut oman ammattinsa maailman ainoana epävirallisena konsultoivana etsivänä,¹⁴¹ Mycroft taas aina välillä on Sherlockin sanojen mukaan Britannian hallitus ja toimii asemassa, jollaista ei ole koskaan aiemmin ollut tai tule olemaan.¹⁴² He toimivat yhteistyössä eri tahojen kanssa, mutta ovat pääasiallisesti

¹³⁷ Tosh 2005, 37.

¹³⁸ *Self-Help* (1859) on Samuel Smilesin kirjoittama teos, joka käsittelee useiden eri alojen edustajia, jotka olivat menestyneet ja luoneet uransa omin neuvoin.

¹³⁹ Samuel 1998, 337–339.

¹⁴⁰ Kallioniemen luento 7.11.2011. Luentomuistiinpanot tekijän hallussa.

¹⁴¹ "The only unofficial consulting detective." *A Scandal in Bohemia*.

¹⁴² "His position is unique. He has made it for himself. - - The conclusions of every government department are passed to him. He is the central exchange which makes out the balance. - - Time and time

vastuussa itse itselleen. Sherlockin ja Mycroftin persoonat määrittyvät heidän työnsä kautta. Se, että he ovat luoneet omat ammattinsa erikoisten kykyjensä myötä, sallii heille vapauden olla individualisteja ja erottua joukosta.

Sherlock Holmesin on välillä vaikea hyväksyä auktoriteetteja, joiden kanssa hän toimii työssään. Hän on itse saanut hyvän kasvatuksen ja koulutuksen, mutta usein ollessaan tekemisissä yläluokan ja aristokraattien kanssa hän ikään kuin halveksuu näiden asemaa, käyttäytyy epäsovinnaisesti ja kapinoi. Usein kyse on siitä, että Holmes pitää yläluokan edustajia ja heidän toimiaan melko tylsinä. Hän saa kirjeitä niin herttuoilta kuin kalakauppailta, mutta mitä vaatimattomampi kirjeen lähettäjä on, sitä mielenkiintoisemmaksi sen sisältö yleensä osoittautuu; yläluokan kirjeet ovat usein kutsuja tylsiin seuraelämän tilaisuuksiin.¹⁴³ Tavatessaan Böömin kuninkaan Watson on kunnioittava ja tiedostaa vieraan yhteiskunnallisen aseman – Holmes kohtelee kuningasta kuin ketä tahansa asiakastaan. Kun Irene Adler on poistunut maasta ja skandaali on vältetty, kuningas kiittää Holmesia ja toivoo kättelevänsä tätä, osoituksena kiitollisuudestaan sekä halusta osoittaa pitävänsä etsivää tasa-arvoisena itsensä kanssa. Holmes tekee kuitenkin pienen kumarruksen, poistuu paikalta ja jättää Watsonin hoitamaan kohteliaisuudet puolestaan.¹⁴⁴ Moniin aristokraatteihin ja yläluokan henkilöihin Holmesin on vaikea suhtautua myönteisesti, elleivät nämä ole sitten osoittautuneet hyväksi ihmisiksi tai tehneet hyviä asioita.¹⁴⁵

The Bruce Partington Plans -tarinassa sekä Granadan tuottamassa jaksossa nähdään Joseph Kestnerin mukaan erilaisten maskuliinisuustyypien kilpailua.¹⁴⁶ Meriministeriön nuorempi virkamies Cadogan West tulee murhatuksi saksalaisen vakoojan toimesta seurattuaan englantilaista maanpetturia eversti Valentine Walteria kadonneiden sukellusvenepiirustusten vuoksi. West esitetään ritarillisena ja isänmaallisena henkilönä, perinteisen maskuliinisuusmallin mukaisena miehenä, kun taas eversti Walter käyttäytyy vastoin omaa yläluokkaista ja sotilaallista taustaansa: ”Miten englantilainen herrasmies voi käyttäytyä tällä tavalla on täysin käsittämätöntä.”¹⁴⁷ Kestnerin mukaan Holmesin tapa arvioida yhteiskuntaluokan perusteella maskuliinisuuden moraalisia normeja vaarantuu, kun eversti Valentine

again Mycroft's word has decided national policy." The Bruce Partington Plans. Ks. myös Conan Doyle [1908] 2009, 875: "You would also be right in a sense if you said that occasionally he is the British government."

¹⁴³ "My correspondence has certainly the charm of variety, and the humbler are usually more interesting." Conan Doyle [1892c] 2009, 267.

¹⁴⁴ A Scandal in Bohemia.

¹⁴⁵ Esimerkiksi The Priory School ja The Illustrious Client.

¹⁴⁶ Kestnerin teos (1997) käsittelee alkuperäisiä tarinoita, mutta näen tässä tapauksessa hänen tulkintojensa soveltuvan myös Granadan sarjojen tarkasteluun.

¹⁴⁷ Kestner 1997, 172. "How an English gentleman could behave in such a manner is beyond comprehension." The Bruce Partington Plans.

osoittautuu vastoin etsivän luuloja maanpetturiksi. Holmes oli uskonut petturin olevan joko kuollut Cadogan West tai alemmaa keskiluokkaa edustava, meriministeriön vanhempi virkamies.¹⁴⁸

Holmesin isänmaallisuus nousee vahvasti esille juuri The Bruce Partington Plans -jaksossa. Hallituksen sisäpiirissä työskentelevä Mycroft pyytää pikkuveljeään selvittämään Cadogan Westin kuolemaa ja kadonneiden piirustusten kohtaloa vetoamalla paitsi heidän veljeyteensä myös Holmesin isänmaallisuuden tunteeseen. Kun aika tulee murtautua saksalaisvakoojan asuntoon todisteiden etsimistä varten, Watson epäröi murron tarpeellisuutta. Holmes näkee sen kuitenkin välttämättömänä ja puolestaan vetoaa Watsonin patriotismiin:

Sinä voit pitää vahtia. Minä hoidan rikollisen osuuden. Meillä ei ole aikaa paneutua pikkuasioihin. Ajattele amiraliteettia, ajattele hallitusta. Ajattele korkea-arvoista naishenkilöä, joka odottaa uutisia. (voimakkaasti) Se on meidän velvollisuutemme. (Watson hymyilee, Holmes jatkaa riemuissaan) Tiesin, ettet perääntyisi viime hetkellä!¹⁴⁹

Watsonin patriottisuus ei tämän arnejataustan huomioon ottaen yllätä. Sherlock Holmesin Englannin ja kuningattaren palvelemisen korostaminen sen sijaan saa pohtimaan syitä tähän, kun tiedossa on Holmesin usein nihkeä suhtautuminen auktoriteetteihin. Todennäköisesti kyse on kasvatuksesta ja varmasti myös Mycroft Holmesin asemasta: vaikka veljekset eivät ole läheisiä, Mycroftin työ hallinnon ytimessä saa osakseen Sherlockin ihailun. Toisaalta Sherlock suhtautuu isänmaallisen toimintaansa myös itseironisesti: Komisario Bradstreet moittii murtautumista seuraavana päivänä Holmesin ja Watsonin toimintaa ja sanoo heidän joutuvan vielä jokin päivä ongelmiin. Holmes vitsailee Watsonille: ”Englannin, kodin ja kauneuden puolesta, eikö totta, Watson? Marttyyrit maamme alttarilla.”¹⁵⁰ Holmesin isänmaallisuus ei estä häntä toimimasta lain pimeällä puolella tilanteen niin vaatiessa. Lisäksi professori Moriartyn kuoleman jälkeen Holmes kykenee oikeuttamaan itselleen työnsä isänmaallisuutensa kautta.¹⁵¹

¹⁴⁸ Kestner 1997, 172–173.

¹⁴⁹ "You can keep watch. I'll do the criminal part. This is no time to stick at trifles. Think of the Admiralty, think of the Cabinet. Think of the exalted person herself who waits for news. (voimakkaasti) We're bound to go. (Watson hymyilee, Holmes jatkaa riemuissaan) I knew you wouldn't shrink at the last!" The Bruce Partington Plans.

¹⁵⁰ "For England, home and beauty, eh Watson? Martyrs on the altar of our country." The Bruce Partington Plans. "For England, home and beauty" on säe S.J. Arnoldin ja John Brahamin kirjoittamasta laulusta "The Death of Nelson", joka kuvaa Horatio Nelsonin kuolemaa.

¹⁵¹ Esim. The Second Stain, jossa Holmes selvittää kadonneen asiakirjan kohtaloa: "The interests at stake are colossal. You know, should I bring this to a successful conclusion, it will certainly represent the crowning glory of my career." Aikaisemmassa The Final Problem -jaksossa Holmes tunnustaa professori Moriartylle kasvotusten ja Watsonille jäähyväiskirjeessä tuhoutuvansa mieluusti itse, jos hän kykenee vapauttamaan yhteiskunnan rikollisnerosta.

Auktoriteetit ja instituutiot eivät siis useimmiten löydä sijaa Holmesin sydämessä. Etsivä on modernin jälkeläisensä James Bondin tapaan isänmaallinen ja uskollinen, mutta kapinoi byrokratian jäykkyyttä ja auktoriteetteja vastaan.¹⁵² Scotland Yard saa kuulla kunniansa ystävällisen pilkan sävyttämänä, ja etenkin komisario Lestrade on Holmesin silmätikkuna: ”Voisiko Lestrade kerrankin olla oikeilla jäljillä?”¹⁵³ Etsivän on vaikea uskoa virkavallan olevan kykenevä ratkaisemaan yhtään juttua omatoimisesti. Monet Yardin etsivät saavat kyllä kiitosta, mutta eivät suinkaan aivotyöskentelynsä, vaan lihastyönsä ansiosta. He eivät kykene aina älyllisesti Holmesin tasolle, mutta heillä on kestävyyttä ja voimaa ratkoa tapaukset loppuun asti.¹⁵⁴ Scotland Yard ei ole suinkaan ainoa virallisen lainjärjestyksen taho, joka saa moitteita. Maalaispoliisit ovat Holmesin mielestä toimissaan usein yhtä kömpelöjä ja virheitä tekeviä kuin lontoolaiset virkaveljensä.¹⁵⁵

Ylimielisyys virallisen ja epävirallisen tahon välillä on kuitenkin molemminpuolista. Komisario Lestrade on usein väheksyvä Holmesia kohtaan, vaikka tilanne ei siihen antaisi aihetta, eikä hän tunnu oppivan konsultoivan etsivän metodeista itselleen hyödyllisiä taitoja. Kolme vuotta Holmesin ”kuoleman” jälkeenkin Lestrade kuvailee tohtori Watsonille Holmesia suurena menetyksenä ja lähes itsensä veroisena, joskin amatöörinä, etsivänä.¹⁵⁶ Täysin vakavasti otettavasti ei Lestrade asiaa ilmaise, vaan on myös valmis myöntämään omat erehdyksensä. Hetki, jolloin Lestraden on tunnustettava todelliset tunteensa Sherlock Holmesia kohtaan, koittaa jaksossa *The Six Napoleons*, minkä seurauksena näemme Holmesin silmien kostuvan:

Olen nähnyt teidän hoitavan monta juttua aikamani, mutta en tiedä toista yhtä ammattitaitoisesti suoritettua kuin tämä tapaus. Me emme ole kateellisia teille Scotland Yardissa. Ei, sir, me olemme ylpeitä teistä, ja jos tulisitte huomenna käymään, ei asemalla olisi yhtään miestä vanhimmasta komisariosta nuorimpaan konstaapeliin, joka ei mielellään kättelisi teitä.¹⁵⁷

Holmes on hämmentynyt Lestraden sanoista, sillä heidän suhteensa on tätä ennen pysynyt hyvin ammattimaisella tasolla, jossa tunteellisuutta ei sovi paljastaa kummankaan osapuolen, saati että kiitosta annettaisiin yhtä voimakkain sanoin. Holmes sanoo ”thank you” kahdesti ja kuulostaa ensin yllättyneeltä, mutta sanoo toisen

¹⁵² Eltonen 2009, 49.

¹⁵³ "Could it be that once Lestrade was on the right track?" *The Norwood Builder*.

¹⁵⁴ Esim. *The Red-Headed League* -jaksossa esiintyvä Athelney Jones on "täydellinen imbesilli".

¹⁵⁵ Esim. *The Devil's Foot*.

¹⁵⁶ "What a loss he is, Doctor. Oh, I didn't always approve of his methods but he was the best amateur there was or ever likely to be. Well, there were times when he even got the better of me." *The Empty House*.

¹⁵⁷ "I've seen you handle a good many cases in my time, but I don't know that I ever knew a more workmanlike one than this. We're not jealous of you, you know, at Scotland Yard. No, sir, we are proud of you, and if you come down tomorrow there's not a man, from the oldest inspector to the youngest constable, who wouldn't be glad to shake you by the hand." *The Six Napoleons*.

hiljaisemmin ja nieleskelee itkua kurkustaan. Tämän jälkeen Holmes palaa takaisin omaksi itsekseen ja siirtää puheen aiheen täysin toiseen tapaukseen. Hämmennys ei kuitenkaan ole luettavissa vain Holmesin kasvoilta, vaan myös Lestrade on hämmästynyt ja hieman nolostunut omien sanojensa voimakkuudesta.¹⁵⁸

Holmes toimii työssään usein lain ja oikeudenmukaisuuden rajamailla. Jos rikollinen on tehnyt moraalisesti väärin, mutta ei näennäisesti rikkonut lakia, näkee Holmes roolinsa eräänlaisena yhteiskunnan moraalivartijana ja tehtävänänsä saada rikollinen vastuuseen teoistaan.¹⁵⁹ Jos taas syytetty on tehnyt rikoksen, mutta ei Holmesin silmissä ole tehnyt moraalisesti väärin, päästää etsivän syytetyn pakenemaan virallista poliisia.¹⁶⁰ Periaatteellinen kiista Holmesin ja Watsonin välille on syntyä, kun Holmes päästää toisen miehen tappaneen kapteenin vapaaksi The Abbey Grange -jaksossa toimien jälleen kerran tuomarina ohi omien valtuuksiensa. Holmes toteaa Watsonin olevan liian sidottuna tapoihin ja käytänteisiin:

Holmes: Olet liaksi sitoutunut muodollisuuksiin, Watson.

Watson: Muodollisuudet luovat yhteiskunnan, Holmes. (Holmes tuhahtaa) Käytöstävät tekevät miehen. (Holmes naurahtaa) Sinä voit yhtä hyvin olla ainutlaatuinen.¹⁶¹

Watson ei paheksu suinkaan sitä, että Holmes päästää murhaajan vapaaksi, sillä kuultuaan syytetyn kapteenin tarinan, hän tulee etsivän tapaan siihen tulokseen, että kyse oli itsepuolustuksesta ja myös moraalisesti oikeutetusta teosta. Watsonille ongelma on Holmesin tapa ottaa laki omiin käsiinsä. Mutta vaikka tohtorin mielestä yhteiskunta toimii normien ja käytänteiden pohjalta, hän on valmis hyväksymään ystävässään epäsovinnaisuudet tämän ainutlaatuisuuden vuoksi. Sherlockille tiukat tavat ja normit ovat liian sitovia.

Kovaa kyytiä ja arvostelua Holmesilta saa myös Watsonin rakastama armeija. The Crooked Man -jaksossa ystävykset vierailevat kasarmilla, jonne Watson on saanut houkuteltua Holmesin jutun perässä. Etsivä ei vaikuta kiinnostuneelta kasarmin toiminnasta tai armeijan henkilöstöstä ja painottaa tulleensa Aldershotiin¹⁶² asti vain Watsonin suostuttelun seurauksena. Johdossa oleva upseeri ei kerro tapaukseen liittyviä asioita mielellään, ennen kuin Holmes hermostuu ja vaatii tietää faktat. Sen jälkeen hän

¹⁵⁸ The Six Napoleons.

¹⁵⁹ Esim. The Illustrious Client ja The Master Blackmailer.

¹⁶⁰ Esim. The Devil's Foot, The Abbey Grange ja The Boscombe Valley Mystery.

¹⁶¹ The Abbey Grange.

Holmes: You are too bound by forms, Watson.

Watson: Forms are society, Holmes. (Holmes tuhahtaa) Manners maketh man. (Holmes naurahtaa) It's just as well you are unique.

¹⁶² Aldershot sijaitsee n. 50 km Lontoosta lounaaseen.

rauhoituu hieman ja kuuntelee hymyillen tapauksen yksityiskohdat.¹⁶³ David Stuart Davies huomauttaa, että alkuperäisissä tarinoissa ei ole viitteitä siihen, että Holmes paheksuisi armeijaa. Daviesin haastattelema tuottaja Michael Cox kertoi, että Brett esiintyi jakson ensimmäisissä kohtauksissa tyyliä ja huonosti. Davies tulkitsee, että Brettin Holmesiin siirtämä asenne voi johtua näyttelijän omasta armeijassa työskennelleestä isästä, joka piti kovaa kuria ja kielsi poikaansa yhdistämästä perheen nimeä näyttelijän ammattiin.¹⁶⁴ Sherlock Holmesin hahmon kannalta armeijan voi nähdä edustavan rajoja ja kuria, joiden puitteissa etsivä ei kykenisi toimimaan.

Instituutioihin ja auktoriteetteihin liittyvät muodollisuudet, normit ja säännöt ovat herrasmies-Holmesille olennaisia vihjeitä yhteiskunnassa toimimiseen, mutta etsivä-Holmesille ne ovat raja-aitoja, jotka estävät häntä tekemästä työtään. Mycroft Holmes edustaa pikkuveljelleen instituutioihin liittyvää perinnettä ja protokollaa. Veljesten välillä on kitkaa ja Sherlockin osalta kapinaa, mutta herrasmiehinä he tulevat keskenään toimeen ja viettävät aikaa yhdessä keskustelun merkeissä. Scotland Yard on Sherlockille paitsi pilkan kohde myös välttämätön apu. Sherlock Holmesin suhde biologiseen ja yhteiskunnalliseen veljeyteen voi näyttäytyä ristiriitaisena, mutta on jakautunut hänen kahden roolinsa, herramiehen ja etsivän välille.

3.2. Tohtori Watson ja miesten välinen ystävyys

The Speckled Band -jaksossa näemme Sherlock Holmesin seisomassa Watsonin sängyn päädyssä polttamassa savuketta. Holmes herättää Watsonin anteeksipyyntöin ja kertoo asiakkaan odottavan. Kohtaus siirtyy Baker Streetin asunnon olohuoneeseen, jossa nuori, selvästi ahdistunut naisasiakas istuu takan ääressä rouva Hudsonin sytyttäessä sitä. Kun Watson saapuu huoneeseen, Holmes esittelee hänet asiakkaalle: ”Tämä on läheinen ystäväni ja kollegani tohtori Watson, jolle voitte puhua yhtä vapaasti kuin minulle.”¹⁶⁵ Holmes korostaa Watsonin ja tämän ystävyuden merkitystä itselleen ja nostaa tohtorin tasaveroiseksi itsensä rinnalle. Asiakas voi huoletta luottaa mieheen, johon myös Sherlock Holmes turvaa. Holmesin ja Watsonin ystävyys onkin kantava voima niin alkuperäisissä Arthur Conan Doylen tarinoissa kuin Granadan TV-sarjoissa; jälkimmäisissä mielenkiintoa ja merkityksellisyyttä omalle tutkimukselleni lisää Jeremy Brettin ystävyys kahden Watsonin esittäjän, David Burken (1934-) ja Edward Hardwicken (1932–2011), kanssa.

¹⁶³ The Crooked Man.

¹⁶⁴ Davies 2002, 51.

¹⁶⁵ "This is my intimate friend and associate Doctor Watson, before whom you may speak as freely as before myself." The Speckled Band.

Tuottaja Michael Coxille oli hyvin tärkeää luoda totuudenmukainen ja Holmes-kaanonia kunnioittava kuva Watsonista: tohtorin tuli olla järkevä ja miellyttävä mies, jolla on älyä ja huumorintajua.¹⁶⁶ Audiovisuaalisessa Holmes-perinteessä Watson esitettiin alkujaan sivuhahmona, jolla ei ollut tasaveroista asemaa etsivään nähden. Basil Rathbonen tähdittämien elokuvien myötä 1939–1946 Nigel Brucen esittämä Watson nousi tasaveroiseksi kumppaniksi Holmesille ja oli toiminnan keskipisteenä etsivän apuna. Brucen Watson edustaa kuitenkin ”tyhmää ja kömpelöä” Watsonia, jollaiseksi hänet usein onkin kuvattu. Täysin perustelematonta se ei liene, sillä myös Arthur Conan Doyle viittaa tohtori Watsoniin Holmesin ”aika tyhmänä ystävänä” vuonna 1927 filmatisoidussa haastattelussa.¹⁶⁷ Lähemmäs tarinoiden mukaista Watsonia päästiin David Stuart Daviesin mukaan vuoden 1959 *The Hound of the Baskervilles* -elokuvassa André Morellin toimesta, sekä myöhemmin juuri Granadan TV-sarjoissa Burken ja Hardwicken tulkitsemina.¹⁶⁸

David Burke oli Coxin ehdoton valinta Watsonin rooliin. Burke täydensi Jeremy Brettin Holmesia huumorillaan, arvokkuudellaan ja oikeudentajullaan.¹⁶⁹ Paitsi Cox, myös Burken vaimo ja ystävät olivat vakuuttuneita näyttelijän soveltuvuudesta rooliin, ja Burke sanoikin vuonna 1986 eläneensä sen ”karmean totuuden” kanssa, että hän oli syntynyt esittämään tohtori Watsonia.¹⁷⁰ Hän kertoi Daniel Smithin haastattelussa nähneensä Watsonin hyvin viattomana, jopa naiivia lähentyvänä hahmona. Lisäksi luonnenäyttelijänä Burken oli vaikea venyttää Watsonin kapea-alaista repertuaaria muuttumatta tylsäksi ja itseään toistavaksi.¹⁷¹ Vuonna 2012 antamassaan haastattelussa Burke taas kertoo, että hänen oli helppo näyttellä Watsonia: tohtori on tavallinen mies, joka sattumalta ystäväysty kaunopuheisen neron kanssa.¹⁷²

The Adventures -sarjan jälkeen vuonna 1985 Burke ei enää halunnut jatkaa roolissa. Tuohon aikaan hänellä ja hänen näyttelijävaimollaan Anna Calder-Marshallilla oli pieni poika, ja Burke joutui olemaan heistä paljon erossa sarjan kuvauksien aikana. Hänelle tarjottiin myös teatteriroolia Royal Shakespeare Companyssa, joka mahdollisti hänelle työskentelyn vaimonsa kanssa. Hän päätti asettaa perheensä ja teatterin edelle ja jätti Watsonin roolin. Osittain syynä oli myös Jeremy Brett: muutamaa kuukautta ennen *The Adventuresin* kuvausten päättymistä Brett oli sanonut Burkelle, että jos heille tarjottaisiin uutta sarjaa, heidän ei pitäisi ottaa siihen osaa, koska se olisi virhe

¹⁶⁶ Davies 2007, 122.

¹⁶⁷ Arthur Conan Doyle Interviewed on Sherlock Holmes and Spirituality, 1928 (Youtube).

¹⁶⁸ Davies 2007, 92.

¹⁶⁹ Davies 2002, 30.

¹⁷⁰ Afterword: I by David Burke. Haining 1986, 193.

¹⁷¹ Smith 2009, 108.

¹⁷² Ames 2012 (www).

molempien uraa ajatellen. Brett pyörsi myöhemmin päätöksensä ja oli Burken sanojen mukaan jopa hieman vihainen, kun tämä ei palannut tohtorin rooliin luvattuun vaimolle viettävänsä enemmän aikaa kotona.¹⁷³

Burke vaikutti kuitenkin seuraajansa valintaan: hän oli aikaisemmin työskennellyt Edward Hardwicken kanssa ja ehdotti tämän roolittamista Watsoniksi Brettille ja Coxille.¹⁷⁴ Hardwicke sai hyväksynnän ja otti roolin omakseen alusta asti. Hän kertoi haastattelussa vuonna 2003, että oli kuullut ihmisten sanovan häntä ”vakavammaksi” Watsoniksi. Hänelle itselleen oli kuitenkin selvää, että kun kaksi ihmistä työskentelee niinkin tiiviisti yhdessä kuin Holmes ja Watson, heidän välillään ja heidän toiminnassaan täytyy olla myös melko paljon huumoria mukana.¹⁷⁵ Hardwicken esittämän rauhallisen Watsonin voi nähdä tasapainottavana vastakohtana välillä hyvinkin energiselle, jopa maaniselle Brettin Holmesille.

Huomioitavan arvoista on myös Burken ja Hardwicken ulkonäöllinen samankaltaisuus, etenkin molempien ollessa viktoriaanisessa puvustuksessa viiksien ja pulisonkien täydentämänä. Näyttelijän vaihtuminen osuu sopivaan ajankohtaan: Holmesin kuolema Reichenbachilla satutti Watsonia, ja nuorekkaan Burken vaihtuminen vanhemman oloiseen Hardwickeen vaikuttaisi siltä kuin Holmesin kolmen vuoden poissaolo olisi vanhentanut tohtoria myös fyysisesti. Edward Hardwicke kertoo haastattelussa, että suurin hänelle sanottu kohteliaisuus kuvauksissa oli se, kun häntä kutsuttiin useaan kertaan Davidiksi.¹⁷⁶ Jeremy Brett sanoi vuonna 1991 haastattelussa, että oli järkyttynyt Watsonin vaihtumisesta: hän kutsui Burkea parhaaksi ystäväkseen, mutta tavattuaan Hardwicken piti tätä erittäin huomattavana miehenä ja eräänä mukavimmista ihmisistä, joita oli koskaan tavannut.¹⁷⁷ Näyttelijän vaihdos sujui siis sarjojen kannalta kivuttomasti.

Kun tuottaja June Wyndham-Daviesilta kysyttiin eroja kahden Watsonin esittäjän välillä, tämä sanoi Burkella olleen modernimpi lähestymistapa ja ”hankaavampi” persoonallisuus, kun taas Hardwicke oli hänelle ehdoton Watson ja juuri sellainen, joksi Conan Doyle tohtorin kuvaa.¹⁷⁸ Wyndham-Davies antaa haastattelussa paljon positiivisemmän kuvan Hardwickesta kuin tämän edeltäjästä,

¹⁷³ Smith 2009, 108–109.

¹⁷⁴ Davies 2002, 79–80.

¹⁷⁵ Elementary My Dear Watson. An Interview with Edward Hardwicke (Part 1/2), 2003 (Youtube).

¹⁷⁶ Elementary My Dear Watson. An Interview with Edward Hardwicke (Part 1/2), 2003 (Youtube).

¹⁷⁷ Jeremy Brett NPR Interview: Part I/II, 1991 (Youtube).

¹⁷⁸ Cohen & Marcel 1996 (www). Wyndham-Daviesin lyhyessä haastattelussa on ristiriitaisuuksia muihin lähteisiin verrattuna. Kun Michael Cox esimerkiksi kirjoittaa idean Jeremy Brettin roolittamisesta tulleen Granadan toimitusjohtajalta David Plowrightilta, Wyndham-Davies sanoo haastattelussa ehdottaneensa Brettia eräälle ohjaajalle, jota oli pyydetty mukaan sarjan tekoon.

mutta hän toisaalta tuli vastaavaksi tuottajaksi vasta *The Returnista* alkaen eikä täten työskennellyt aktiivisesti Burken kanssa.

Tohtori Watsonin ja Sherlock Holmesin suhde on mielenkiintoinen. Heidän ystävyytensä on hyvin syvä ja läheinen, joskin alkuperäisissä tarinoissa Watsonin avioliitot ja muutot pois Baker Streetin asunnosta etäännyttävät heitä toisistaan.¹⁷⁹ Granadan sarjoissa miesten kumppanuus ja yhdessä asuminen on sisäänrakennettua pitkällä tähtäimellä. Ongelmaksi olisi muodostunut kronologisen jatkumon luominen: osassa jaksoista Watson viettäisi poikamiespäiviä Baker Streetilla ja osassa taas nauttisi avioliiton autuudesta muualla. Helpoin ratkaisu oli tehdä Watsonista poikamies, jolta kyllä löytyisi silmää naiskauneudelle.¹⁸⁰ Vuonna 1993 antamassaan haastattelussa *The Washington Postille* Edward Hardwicke vaikuttaa jopa hieman pettyneeltä siihen, että Watsonilta on evätty avio-onni ja että hänen hahmonsa nähdään enemmän isällisenä kuin mitenkään romanttisena.¹⁸¹ Miesten välinen ystävyys on kuitenkin sarjan keskiössä niin olennaisesti, että ratkaisu tuntuu luonnolliselta. Ystävyys korostuu entisestään kun sarjoissa edetään pidemmälle ja Jeremy Brettin sairastuminen alkaa tuoda muutoksia Holmesin hahmoon. Brett itse näki, että Watson oli enemmän rakastunut Holmesiin kuin hän olisi voinut olla rakastunut naiseen, eikä olisi kyennyt luopumaan jännityksestä ja vaarasta elämästään.¹⁸² Tätä ei kuitenkaan ole syytä lukea homoseksuaalisuuden merkinä, eikä sarjassa viitata mihinkään muuhun kuin kahteen ystävään, jotka jakavat saman asunnon vuokratulot.

Etsivän ja tohtorin suhde sijoittuu osaksi länsimaista miesten välisen ystävyysperinnettä ja myyttiä, jota Dorothy Hammond ja Alta Jablow avaavat artikkelissaan kirjallisuuden näkökulmasta. Stereotyyppit miesten ystävydestä ovat nousseet kirjallisista lähteistä juontaen juurensa muinaisen Mesopotamian Gilgamesh-myyttiin, Raamattuun ja antiikin aikoihin. Miesten ystävyys on rinnastettavissa romanttiseen rakkauteen, molempien idealisoidessa kahden henkilön välistä suhdetta ja asettautuessa tavoittamaan lojaalisuutta, kiintymystä ja voimakasta tunteellisuutta. Ystävyys ei ole avioliiton tavoin instituutio ja siten se on yksityisempää. Länsimainen ystävyys perustuu yksilön tahdolle ja molemminpuoliselle mieltymykselle, ja ystävät määrittävät itse suhteensa ehdot.¹⁸³

¹⁷⁹ Watsonin vaimojen määrä alkuperäisissä tarinoissa on hieman epäselvä asia, lukujen pyöriessä yhden ja kuuden välillä.

¹⁸⁰ Cox 1999, 13.

¹⁸¹ Tyndall 1993.

¹⁸² Davies 2002, 95.

¹⁸³ Hammond & Jablow 1987, 242–243.

Holmes myöntää ”The Five Orange Pips” -tarinassa, että Watsonia lukuun ottamatta hänellä ei ole ystäviä, ja kertomuksessa ”The Gloria Scott” hän kertoo, että kahtena yliopisto-vuotenaan hänellä oli vain yksi ystävä.¹⁸⁴ Holmes sanoo myös eläkkeelle jäämisen jälkeen, että Watsonin kaltainen ystävä, jolle jokainen asia tulee yllätyksenä ja joka ei tiedä tulevista tapahtumista etukäteen, on ihanteellinen apuri.¹⁸⁵ Granadan sarjoissa Holmes antaa Watsonille tilaa tehdä omia päätelmiään ja esittää omia ajatuksiaan tapauksista. Hän on myös valmis kehuaan tohtoria tämän osuessa oikeaan tai sisäistäessään päättämisen taidon. The Dancing Men -jakson alussa ystävykset nähdään Baker Streetin asunnossa viettämässä rauhaisaa yhteiseloä: Holmes ahertaa mikroskoopin kanssa ja Watson lukee.¹⁸⁶ Vaikka heidän elämänsä on täynnä yllätyksellisiä ihmisiä, vaaroja ja seikkailuita, se on myös hiljaista ja rauhallista yhdessä asumista ja arjen jakamista.

Kenties tunnetuin esimerkki Holmesin kiintymyksestä Watsoniin löytyy novellista ”The Three Garridebs”. Watson haavoittuu heidän ottaessaan rikollista kiinni ja Holmes rientää ystävänsä avuksi. Pienen hetken ajan aina itsensä kasassa pitävä etsivä päästä haarniskansa aukemaan, ja Watson näkee ystävänsä silmien kostuvan ja huulten väpättävän. Tuosta hetkestä Watson tietää hänen ystävänsä välittämisen ja uskollisuuden syvyyden.¹⁸⁷ Sanalla ”love” ei Conan Doyle tarkoita romanttista rakkautta vaan syvää välittämistä ja huolenpitoa ystävästen välillä. Granadan sarjoissa kyseinen hetki jäi pois, mutta lähimmäksi päästään jaksossa The Dying Detective: Holmes teeskentelee Watsonin tietämättä sairastavansa vakavaa kuumetautia saadakseen serkkunsa murhanneen Culverton Smithin kiinni. Watson on lähetetty hakemaan trooppisten kuumetautien asiantuntija Smith Holmesin avuksi. Kun Watson palaa Baker Streetille ennen Smithia, Holmes vaatii tätä poistumaan paikalta. Kun tohtori ei kuitenkaan ehdi lähteä, Holmes käskee hänen piiloutua: ”Nopeasti, jos rakastat minua!”¹⁸⁸ Vaikka Holmes käyttää sanaa ”love”, ei sillä tässäkään tarkoiteta romanttista rakkautta, vaan ystävien välistä läheistä suhdetta ja platonista rakkautta.

Etsivän ja tohtorin ystävyys jakaantuu monelle tasolle. He jakavat yhdessä Baker Streetin asunnon työ- ja asumispaikkana, joskin Watsonin vastaanottotilat ovat muualla. Sarjassa ei kerrota, miten he ovat päätyneet asumaan yhdessä; Arthur Conan Doylen tarinoista ensimmäisessä, *A Study in Scarlet* -romaanissa, Holmes ja Watson

¹⁸⁴ Conan Doyle 2009, [1891b] 200, [1893b] 350.

¹⁸⁵ Conan Doyle [1926] 2009, 958.

¹⁸⁶ The Dancing Men.

¹⁸⁷ "It was worth a wound – it was worth many wounds – to know the depth of loyalty and love which lay behind that cold mask." Conan Doyle [1925b] 2009, 1010.

¹⁸⁸ "Quick, if you love me!" The Dying Detective. Ks. myös Conan Doyle [1913] 2009, 899.

tapaavat yhteisen tuttavien kautta ja päättävät muuttaa saman katon alle vuokrakulujen helpottamiseksi.¹⁸⁹ He ovat toisistaan riippuvaisia vastavuoroisesti, ja Holmes tarvitsee Watsonia yhtä paljon kuin Watson Holmesia. Toinen heistä on taiteellinen intellektuelli, toinen hiljainen, vakaa ja järkevä.¹⁹⁰

Heidän välillään vallitsee myös lääkäri-potilas-suhde. Watson ei pelkää kertoa mielipidettään Sherlock Holmesin kokaiininkäytöstä A Scandal in Bohemia -jaksossa: ”En puhu vain ystävänäsi vaan myös lääkärinä. Kuinka voit riskeerata sinulle siunatut taidot sellaisella vahingolla?”¹⁹¹ Tämän jälkeen Watson ei ilmaise sanojen ajatuksiaan kokaiinista, mutta joka kerran kun hän näkee ruiskun ja pullon, hänen kasvoillaan on huolen ja inhon sekainen ilme. Vaikka Holmes hylkää kokaiinin *The Return* -sarjan jaksossa The Devil’s Foot, vielä viimeisessä elokuvamittaisessa jaksossa The Eligible Bachelor Watson tarkistaa Holmesin pöytälaatikossa olevan huumeepakkauksen tilan, kun Holmes käyttäytyy sekavasti.¹⁹² Watson kertoo tarmokkaasti mielipiteensä, kun Holmes ei syö, ei nuku tai eristäytyy huoneisiinsa. Kun Holmes pahoinpidellään The Illustrious Client -jaksossa, on Watson lääkärinlaukkunsa kanssa valmiina hoivaamaan ystävänsä kuntoon, luettuaan tosin pahoinpitelystä sanomalehdestä. Kun Watson pahoinpidellään, on Holmes alkuun huolestunut, mutta nähtyään Watsonin – joka kykenee omista vammoistaan huolimatta hoitamaan shokin saanutta vanhaa naista ja syömään tukevan aamupalan – Holmes tietää, ettei hänen ystävällään ole mitään hätää.¹⁹³

Terveydelliset seikat vaikuttivat hyvin vahvasti myös Jeremy Brettin ja Edward Hardwicken ystävyYTEEN, mikä heijastui heidän roolihahmoihinsa. Hardwicke oli Brettin tukena tämän kärsiessä maanis-depressiivisyydestä ja jouduttua sairaalaan *The Returnin* ensimmäisten seitsemän jakson kuvausten jälkeen vuonna 1986. Kun Brett pääsi pois sairaalasta 10 viikon periodin jälkeen, Hardwicke haki hänet ja vei kotiinsa päivälliselle. Seuraavien viikkojen ajan hän tapasi Brettia usein, soitteli tälle ja piti silmällä ystävänsä kuntoa – hän oli tukena Brettille samoin tavoin kuin Watson Holmesille.¹⁹⁴

Miesten väliseen ystävyYTEEN liittyy tietty vaaran ja seikkailun aspekti. Hammondin ja Jablow’n mukaan miehet ovat miehekkäimmillään taistellessaan

¹⁸⁹ Conan Doyle [1887] 2009, 3–7.

¹⁹⁰ Campbell 2001, 8.

¹⁹¹ "I speak not only as your friend, but as a medical man. How can you risk such damage to the great powers with which you have been endowed?" A Scandal in Bohemia.

¹⁹² Palaan Sherlock Holmesin kokaiininkäyttöön luvussa 4.2.

¹⁹³ The Illustrious Client. The Three Gables.

¹⁹⁴ Davies 2002, 92–93.

maailmassa rinta rinnan ilman naisia.¹⁹⁵ Entisenä sotilaana Watson on tottunut toveruuteen, siihen että joku on aina turvaamassa hänen selustaansa ja valmiina auttamaan. Myös Holmes arvostaa ystävänsä apua ja lupaa tohtorille, ettei tee mitään vakavaa ilman luotettavaa toveriaan ja elämäkerturiaan.¹⁹⁶

Holmesin ja Watsonin ystävyudessa nousee esiin myös opettaja-oppilas-suhde, kun etsivä pyrkii monin tavoin opettamaan tohtorille päättämisen ja havainnoinnin taitoja. Jo *The Adventuresin* ensimmäisissä jaksoissa Watson yllättää Sherlock Holmesin pystymällä päättämään asiakkaista erinäisiä asioita. Holmes kannustaa Watsonia välillä tekemään päätelmiä: ”Sinä tunnet metodini.”¹⁹⁷ Holmes kehuu Watsonia, jos tämä on onnistunut tekemään järkeviä huomioita, siitäkin huolimatta että ne olisivat kyseenomaisessa tapauksessa vääriä. Watson on myös valmis ottamaan itselleen vastuuta, jos Holmes niin tahtoo.¹⁹⁸

Ystävyuden monet kerrokset tulevat esiin myös siinä, miten Holmes kutsuu ystäväänsä dialogissa. Hän esittelee tohtorin hyvin usein kollegana, kumppanina tai läheisenä ystävänä. Tapauksia tutkiessaan Holmesin ja Watsonin välillä ei ole salaisuuksia, ja Holmes korostaa tätä asiakkaille, jotka haluaisivat puhua mieluiten etsivän kanssa kahden kesken. Hyvin usein Holmes kutsuu Watsonia tämän sukunimellä tai sanoilla ”(my) dear fellow” tai ”dear friend”. Käytössä voi olla myös ”Doctor”, kun Holmes pyytää Watsonia antamaan lääketieteellisen analyysin ruumiista tai asiakas tarvitsee lääkärin huolenpitoa.¹⁹⁹ Watson kutsuu Holmesia aina tämän sukunimellä tai ”dear fellow”- ja ”old boy” -tyylisillä ilmauksilla. Asiakkaille puhuessaan hän käyttää usein etsivän koko nimeä ja yrittää siten herättää asiakkaissa kunnioitusta ja ihailua.

Vain yhden kerran Sherlock Holmes kutsuu ystäväänsä tämän etunimellä John. Tämä tapahtuu jaksossa *The Devil's Foot* sen jälkeen, kun Holmes on kokeillut myrkyllistä ainetta selvittääkseen kahden kuolemantapauksen syyt. Vaikka Watson on kokeilua vastaan, hän jää Holmesin seuraksi, joskin istumaan avonaisen oven eteen valmiina keskeyttämään kokeen tarvittaessa. Holmes toteaa lempeästi: ”Tiesin tuntevani Watsonini.”²⁰⁰ Hän luottaa täysin tohtorin apuun millaisessa tilanteessa tahansa. Aine aiheuttaa hallusinaatioita ja näkyjä Holmesille, jotka välittyvät myös katsojalle. Kun näyistä kärsivä Holmes palaa todellisuuteen ulkoilmassa, hän huutaa ”John!” ja koskettaa Watsonin kasvoja varmistaakseen painajaisen olevan ohi.²⁰¹ Etunimen käyttö

¹⁹⁵ Hammond & Jablow 1987, 241.

¹⁹⁶ *The Bruce Partington Plans*.

¹⁹⁷ ”You know my methods.” *The Blue Carbuncle*.

¹⁹⁸ *Esim. The Eligible Bachelor*.

¹⁹⁹ ”This is more in your line, Doctor.” *The Silver Blaze*. ”Doctor, your attention.” *Wisteria Lodge*.

²⁰⁰ ”I thought I knew my Watson.” *The Devil's Foot*.

²⁰¹ *The Devil's Foot*.

oli Brettin lisäys. Michael Cox epäilee, olisiko Holmes äärimmäisessä ahdistuksen tunteessakaan tehnyt niin todella,²⁰² mutta kyse lieneekin enemmän roolihahmojen takaa löytyvien näyttelijöiden suhteesta ja ystävyydestä.

Dorothy Hammondin ja Alta Jablow'n mukaan miesten välistä ystävyyttä pidetään naisten ystävyyttä luotettavampana ja kestävämpänä. Stereotyyppisen miesten ystävyyssuhteen piirteitä ovat lojaalius, kiintymys ja uhrautuvaisuus. Miehet ovat toistensa vertaisia: he tukevat toisiaan läpi vauhdikkaan ja vaarallisen elämän ja jotka osoittavat suurta rohkeutta toimissaan. Kahden miespuolisen ystävän välinen emotionaalinen side on vahvempi kuin suhde kehenkään muuhun, esimerkiksi vaimoon tai sukulaisiin. Heille avioituminen, perheen perustaminen tai elannon saaminen eivät ole ensisijaisia asioita. Heidän kiintymyksensä toisiinsa näkyy avoimena välittämisenä ja elämänkestävänä uskollisuutena. Jos he eivät kuole yhdessä esimerkiksi taistelun tiimellyksessä, toisen menehtyminen koskettaa toista syvästi.²⁰³

Selkeimpiä osoituksia Sherlock Holmesin ja tohtori Watsonin syvästä ystävyydestä nähdään jaksoissa The Final Problem ja The Empty House. Ensin mainitussa jaksossa kumppanukset pakenevat professori Moriartyta Sveitsiin. He patikoivat jylhissä maisemissa ja uskovat kaiken olevan hyvin. Vaara ei kuitenkaan ole kaukana, kun Sherlockin veli Mycroft sähköittää heille Moriartyn päässeen pakoon pidätystä. Holmes olisi valmis luopumaan Watsonin seurasta, jotta hänen ystävänsä voisi olla turvassa. Watson ei kuitenkaan suostu jättämään Holmesia:

Holmes: Luulen, että sinun olisi parempi palata Englantiin, Watson.

Watson: Miksi?

Holmes: Olen hyvin vaarallista seuraa tällä hetkellä. Moriarty tulee suuntaamaan kaiken energiansa kostakseen minulle. Ja jos matkustan ystävän kanssa...

Watson: Tahtoisitko eroon minusta?

Holmes: En! Paitsi edellä mainituista syistä.

Watson: Me olemme olleet tukalissa tilanteissa yhdessä ennenkin.

Holmes: Mutta emme koskaan niin tukalassa kuin nyt.

Watson: En aio jättää sinua, Holmes. En, ellet káske minua lähtemään.²⁰⁴

²⁰² Cox 1999, 131.

²⁰³ Hammond & Jablow 1987, 241, 254–255.

²⁰⁴ The Final Problem.

Holmes: It might be better, if you were to return to England, Watson.

Watson: Why?

Holmes: You will find me a very dangerous companion now. Moriarty will devote all his energies to take his revenge upon me. And if I have a companion...

Watson: Would you be rid of me?

Holmes: No! Except for the reasons I've given.

Watson: We've been in tight places before together.

Holmes: Never as tight as this one.

Watson: I'm not leaving you, Holmes. Not unless you order me to go.

Holmes ei tietenkään käske ystäväänsä, kuten Watson hyvin tietää. Holmesille on selvää, että vaikka hän käskisi tohtoria lähtemään, tämä itsepäisesti kuitenkin jäisi. Kohtauksen aikana Watsonin kasvoilla näkyy hämmentynyt ilme Holmesin esittäessä pyyntönsä. Watson ei täysin vaikuttaisi ymmärtävän Moriartyn kostonhimon vakavuutta, mutta näkee kuitenkin ystävänsä huolen ja ahdistuneisuuden. Hän haluaa pitää Holmesin turvassa. Kohtauksen lopussa hänen kasvoillaan on ärtynyt ilme, sillä entiselle sotilaille ajatus toverin jättämisestä yksin kohtaamaan vihollinen ei ole mahdollinen.

The Final Problem -jakson lopussa Watson lukee kyöneleet silmissään Holmesin viimeistä viestiä, jonka tämä kirjoitti ennen tappelua Moriartyn kanssa ja putoamista Reichenbachin vesiputoukseen. David Burken esittämän Watsonin kasvoilta voidaan lukea surua, joka koskettaa myös katsojaa. Viimeisessä kohtauksessa takaisin Baker Streetillä Burke katsoo suoraan kameraan ja katsojalle näytetään montaasi Sherlock Holmesiin liitettävistä esineistä: piipusta, aseesta ja kokaiiniruiskusta.²⁰⁵ Holmes on kuollut, mutta hän elää muistoissa ja Watsonin muistiin kirjoittamissa kertomuksissa.

The Empty House -jaksossa Sherlock Holmes palaa löytöretkiltään²⁰⁶ ja säikäyttää Edward Hardwicken näyttelemän tohtori Watsonin pahanpäiväisesti tämän vastaanottohuoneessa niin, että Watson ensimmäistä ja viimeistä kertaa elämässään pyörtyy.²⁰⁷ Holmes toteaa: ”Tuhansittain anteeksipyyntöjä, rakas Watson. En ajatellut sinun järkyttyvän noin”. Etsivä on hämmästynyt Watsonin reaktiosta. Kun Watson palaa tajuihinsa, hämmentyneisyys ja ilo valtaavat myös katsojan mielen – kaikki on kuin ennen.²⁰⁸ Watsonin vaatiessa saada tietää, miten Holmes selvisi Reichenbachin kuohuista, on vuorossa takautumajakso, jossa katsoja näkee Holmesin piileskelevän kivien takana vesiputouksen päällä ja Watsonin huutavan Holmesin nimeä putouksen reunalla. Pienen hetken ajan Holmes on jo huutamassa ystävälleen takaisin ilmoittaakseen, että on hengissä, mutta peruu aikeensa, koska tietää Moriartyn kakkosmiehen eversti Moranin olevan jossain vahdissa.²⁰⁹ Brett sanoo kyseisen hetken olleen improvisoitu, ja hän halusi osoittaa sillä Holmesin välittävän Watsonista.²¹⁰

Holmesin jatkaessa kertomustaan käy ilmi, että hänellä on ollut yksi uskottu Lontoossa: hänen isoveljensä Mycroft, joka on lähettänyt Holmesille rahaa ja pitänyt Baker Streetin huoneet kunnossa. Watson, vaikka ymmärtää syyt etsivän tekojen takana,

²⁰⁵ The Final Problem.

²⁰⁶ Sherlockiaanit käyttävät kyseisestä kolmen vuoden ajanjaksosta nimitystä "The Great Hiatus".

²⁰⁷ Conan Doyle [1903] 2009, 455.

²⁰⁸ "A thousand apologies, my dear Watson. I had no idea you'd be so affected." The Empty House.

²⁰⁹ The Empty House.

²¹⁰ Davies 2002, 90.

on ymmärrettävästi loukkaantunut Holmesin kertoessa tätä kaikkea: ”Kuvittelin olevani yhtä luotettava kuin veljesi.”²¹¹ Holmesin vastaus voi vaikuttaa kylmältä, mutta on ymmärrettävä: Watsonin ystävällisyys ja tunteet Holmesia kohtaan olisivat päässeet liiksi valloilleen ja siten paljastaneet Moriartyn käytyreille Holmesin piileskelyn.²¹² Kyse ei ole siitä, että Sherlockin biologinen veli Mycroft olisi hänelle Watsonia tärkeämpi. Watsonin ystävyys ja huolenpito ovat Sherlock Holmesin elämän kiintopiste: asioita, joihin hän voi luottaa epäilemättä ja ehdoitta. Kahden hyvin eriluonteisen miehen, eksentrisen Holmesin/Brettin ja herrasmiesmäisen Watsonin/Hardwicken, ystävyys vaatii heiltä keskinäistä ymmärrystä ja sopeutumista toistensa tekoihin.

3.3. Sherlock Holmesin suhtautuminen naisiin

Rouva Hudson, jota Granadan sarjoissa näyttelee Rosalie Williams, on Sherlock Holmesin ja tohtori Watsonin korvaamaton vuokraemäntä Baker Streetillä. Alkuperäisissä tarinoissa rouva Hudsoniin ei monesti törmätä, mutta Granadan sarjoihin hänet on nostettu enemmän esiin. Etenkin *The Return* -sarjasta lähtien rouva Hudson toimii Holmesin äitihahmona moittien, huolehtien ja rakastaen. Yhdessä tohtori Watsonin ystävyuden kanssa rouva Hudson tasapainottaa Holmesin epävakausta elämässä ja tavoissa. Hänen kasvoiltaan on luettavissa huoli, kun Holmes tavalliseen boheemiin tapaansa ei ole koskenut ruokaan kolmeen päivään, mutta samoilta kasvoilta voi nähdä myös tyytyväisen hymyn, kun vuokraemäntä saa Holmesin ärsyntyneeseen tarjoamalla nuorelle naisasiakkaalle lautallisen keittoa *The Master Blackmailer* -elokuvassa.²¹³ Etsivä kuvaa vuokraemäntäänsä ”uskolliseksi vahtikoiraksi”,²¹⁴ ja rouva Hudson pitääkin huolta Baker Streetin asunnon arkisen menon sujuvuudesta. Vuokraemäntä on yksi niistä Granadan sarjojen vahvoista naisista, joita Holmes ihailee tai kunnioittaa.

Rouva Hudson kuvataan perinteisenä äitihahmona, joka huolehtii kaikista apua tarvitsevista. Hänet voisi kuvata myös Anu Koivusen käyttämällä monumentti-käsitteellä. Vaikka monumentti ei edustaisi hegemonisia arvoja ja asenteita, se heijastaa yleistä hyväksyntää. Monumenttien ensisijainen tarkoitus on olla esillä ja kiinnittää huomio, mutta ne muuttuvat näkymättömäksi, kun niiden merkitys on vakiintunut. Ne myös ulottavat itsensä sekä menneisyyteen että tulevaisuuteen.²¹⁵ Koivunen esittää

²¹¹ "I should have thought I was as trustworthy as your brother." *The Empty House*.

²¹² Holmes: Of course you are, Watson! But you have a kinder heart." *The Empty House*.

²¹³ *The Master Blackmailer*.

²¹⁴ *The Bruce Partington Plans*.

²¹⁵ Koivunen 2003, 115.

Niskavuori-elokuvien naiset monumentteina, itse haluaisin kuvata rouva Hudsonin sellaiseksi. Rouva Hudson on nainen, jonka rooli yhteisössä on hyväksytty: hän on vuokraemäntä ja ottanut poikamiehiä taloonsa vuokralle asumaan. Hänen taustoistaan ei kerrota, mutta joitain sivistyneitä arvailuja voidaan tehdä. Vuokraemäntä on iäkäs, mahdollisesti leski: hänet kuvataan useimmiten pukeutuneena mustaan mekkoon, joka voi olla surupuku. Viktoriaanisen ajan Englannin luokkayhteiskunnassa rouva Hudson edustaa mielestäni keskiluokkaa ja hänen voisi kuvitella olevan hyvinkin arvostettu henkilö omilla piireissään. Hän osaa tarvittaessa antaa kuria, joka osoittaa hänen olevan hyvin itsenäinen nainen. Hän edustaa perinteistä naishahmoa – äidillistä ja hoivaavaa – mutta myös modernia naista, jolla on itsenäisyytensä ja valta päättää itsestään.

”The Dying Detective” -novellin alussa Watson avaa rouva Hudsonin ja Sherlock Holmesin suhdetta. Holmesin elämän epätasaisuus ja epäsovinnaisuus tekivät hänestä Lontoon pahimman vuokralaisen: talossa nähtiin omituisia vieraita, tehtiin pahanhajuisia kemiallisia kokeita, soitettiin musiikkia keskellä yötä, elettiin sotkussa ja jatkuvassa vaaran ja väkivaltaisuuden tunteessa. Toisaalta Holmes maksoi rouva Hudsonille ruhtinaallista vuokraa, ja Watson epäilee, että koko talon olisi pystynyt ostamaan hinnalla, jota Holmes vuokraemännälleen vuosien aikana maksoi. Rouva Hudson kunnioittaa ja ihailee Holmesia kuitenkin suuresti. Hän ei häiritse tätä koskaan työssään, huolimatta siitä kuinka tyrmistyttäviltä etsivän teot joskus vaikuttavat.²¹⁶ Joskus Holmesin tekemiset vievät rouva Hudsonilta yöunet: The Eligible Bachelor -elokuvassa näyistä ja painajaisista kärsivä Holmes palaa aamubarhain yölliseltä kävelyretkeltään Baker Streetille, mutta huomaa hukanneensa avaimensa. Hän nojaa oveen, joka aukeaa ja Holmes kaatuu sisälle eteiseen. Rouva Hudson istuu eteisessä yöpaidassaan ja Holmesin avainnippu kädessään, selvästi yön läpi valvoneena ja vuokralaisensa paluuta odottaneena. Holmes polvistuu rouva Hudsonin eteen, ottaa avaimensa ja näyttää katuvalta. Hän kiittää vuokraemäntäänsä kuitenkin lakonisesti ja kysyy, onko tämän katse tarkoitettu moittivaksi. Väsynyt rouva Hudson toteaa sarkastisesti olevansa usein hereillä aamubarhain, ja jännite heidän välillään ratkeaa.²¹⁷

Sherlock Holmesia kohtaan rouva Hudson on hyvin äidillinen; hänen voisi ajatella toimivan Holmesille jopa äidin korvikkeena. Kuten jo aikaisemmin mainitsin, Brett kuvitteli roolityönsä taustalle, millaista Holmesin varhainen elämä mahdollisesti oli. Etsivän lapsuus oli yksinäistä, ja hänet kasvatti lastenhoitaja. Jos Holmes ei saanut rakkautta ja huolenpitoa vanhemmiltaan, se voi selittää, miksi rouva Hudson on hänelle tärkeä. The Master Blackmailer -elokuvassa Watson ja Holmes keskustelevat

²¹⁶ Conan Doyle [1913] 2009, 892.

²¹⁷ The Eligible Bachelor.

mestarikiristäjä Charles Augustus Milvertonista ja pohtivat, millaiset olosuhteet ovat tehneet hänestä ”miehen, joka vihaa ihmisrotua”. Holmesin ilme paljastaa, että Watsonin määritelmät voisivat sopia myös hänen lapsuuteensa: ”Poika, joka on kasvanut yksinäisyydessä, kaivannut hellyyttä – luultavasti jossain Lontoon ulommissa lähiöissä.”²¹⁸ Tätä taustaa vasten voi ajatella, että rouva Hudson tuo Holmesille turvaa, jota hän ei kotioloistaan saanut, mutta myös jatkuvuutta ja pysyvyyttä: Holmes voi matkata ympäri maailman, mutta Baker Streetillä häntä odottaa aina rouva Hudsonin huolehtima koti.

Sherlock Holmesin suhtautuminen naisiin on välillä ristiriitaista. Pääasiallisesti hän ei luota kauniimpaan sukupuoleen:

Naisten motiivit ovat niin salaperäiset. Miten niin epävakaaseen pohjaan voi luottaa? Heidän kaikkein vähäpätöisin toimintansa voi merkitä paljon, tai heidän omituisin käytöksensä voi olla riippuvainen hiuspinnistä tai kihartimesta.²¹⁹

Naisten arvaamattomuus on negatiivinen piirre logiikan ja päättelytaidon mestarin silmissä. The Second Stain -jaksossa nähtävä nainen, Lady Hilda Trelawney Hope, on huolissaan aviomiehensä, ulkoasianministeriössä työskentelevän Trelawney Hopen maineesta ja urasta, kun tärkeä asiakirja katoaa. Nainen, joka on asiakirjan häviämisen takana, pyytää Holmesia kertomaan mistä tapauksessa on kyse, sillä hänen miehensä ei sitä tee. Holmes kuitenkin kieltäytyy vedoten antamaansa vaitiololupaukseen Hopelle ja pääministerille. Kun nainen poistuu Baker Streetilta, Watson on häkellyksissä naisen kauneudesta ja olemuksesta. Holmes sen sijaan pohtii naisen motiiveja: ”Kauniimpi sukupuoli on sinun alaasi, Watson. Mitä hän todellisuudessa tahtoi?”²²⁰ Watson ei näe naisen motiiveissa mitään väärää, vaan romantikkona uskoo tämän olevan huolissaan miehestään. Sherlock ei voi yhtyä tähän näkemykseen, vaan kaikki naisen käytöksessä viittaa johonkin muuhun kuin pelkkään huoleen. Nainen tulee yläluokkaisesta perheestä, luokasta joka ei näytä tunteitaan ulkopuolisille leikiten; silti hän on silmin nähden levoton etsivän ja tohtorin seurassa.

The Adventures -sarjassa on neljä naishahmoa, jotka ansaitsevat Holmesilta enemmän huomiota kuin kauniimpi sukupuoli yleensä tutkimusten aikana. The Naval Treaty -jakson neiti Harrison on kihlattuaan suuresti rakastava, mutta Holmesilta vastauksia vaativa nainen. Kun Holmes selittää nopeasti neiti Harrisonille tarvitsevansa

²¹⁸ "A boy brought up in lonely isolation, starved affection – probably in one of London's outer suburbs." The Master Blackmailer.

²¹⁹ "The motives of women are so inscrutable. How can you build on such a quicksand? Their most trivial action may mean volumes. Or their most extraordinary conduct may depend upon a hairpin or curling tongs." The Second Stain.

²²⁰ "The fair sex is your department, Watson. What did she really want?" The Second Stain.

tämän apua, nainen ei epäröi vaan suostuu pikimmiten etsivän pyyntöihin. Selitettyään jatkotoimenpiteet myös Watsonille sekä neiti Harrisonin kihlatulle, nainen vaihtaa Holmesin kanssa tietoisesti katseen ja he sinetöivät äänettömästi toimintasuunnitelman. Kun suunnitelma on onnistuneesti toteutunut, Holmes kehuu neiti Harrisonin harvinaislaatuista luonteenlujuutta tämän kihlatulle.²²¹ The Solitary Cyclist -episodin nuori kotiopettajatar ja innokas pyöräilijä Violet Smith saa Holmesin kiinnostuneeksi tarinastaan voimakkaan luonteensa ja itsenäisyytensä vuoksi. Nainen ei istu nojatuoliin vaan mieluummin ruokapöydän tuolin ääreen. Hän vaatii saada selittää asiansa selkeästi yhtäkään yksityiskohtaa unohtamatta ja murtuu vasta, kun kertoo pelkäävänsä yksinäistä pyöräilijää, joka seuraa häntä. Holmes näkee neidin olevan kykenevä puolustamaan itseään ja onkin entistä kiinnostuneempi tämän esittämästä tapauksesta huomattuaan naisen pelon.²²² Myös The Copper Beeches -jakson nuori kotiopettajatar Violet Hunter joutuu pelottavan oloiseen tilanteeseen, mutta ratkaisujen hetkellä Holmes luottaa naisen kykenevän toimimaan hänen neuvojensa mukaan. Kun nainen näyttää pelokkaalta, Holmes toteaa: ”En pyytäisi teiltä tätä, neiti Hunter, ellen pitäisi teitä aivan poikkeuksellisen kykenevänä naisena.”²²³ Neiti Hunter suoriutuukin roolistaan loistavasti, mutta kuten muiden edellä mainittujen naisten kohdalla, Holmesin mielenkiinto häneen loppuu tapauksen päätyttyä.

Granadan sarjojen sekä Holmes-kaanonin tunnetuin ja Holmesilta eniten huomiota saanut nainen on A Scandal in Bohemia -jakson Irene Adler. Watson aloittaa jakson esittelemällä Irene Adlerin ”Sinä Naisena”, ainoana joka on koskaan saanut Holmesin varuilleen. Holmes kuvaa Adleria merkittäväksi naiseksi useaan kertaan jakson aikana ja myös hämmästyttää Watsonia kuvaamalla tätä erittäin kauniiksi:

Holmes: Hän on ihastuttava nainen, Watson, ja hänellä on kasvot, joiden vuoksi mies voisi uhrata henkensä.

Watson: Kasvot, joiden vuoksi mies voisi uhrata henkensä... Epätavallista kieltä sinulle, Holmes.

Holmes: Metafora, Watson. Ei muuta.²²⁴

Holmes pitää Adleria älykkäänä ja kyvykkäänä naisena, mutta ei tunne tätä kohtaan mitään rakkauden tapaistakaan Watsonin mukaan. Siitäkin huolimatta, että Holmes pitää naisia yleisesti vain motiivien ja vihjeiden lähteinä, hän pitää Irene Adlerin valokuvaa lukitussa pöytälaatikossa. Adler toimii Holmesin tavoin ennemmin järkensä

²²¹ The Naval Treaty.

²²² The Solitary Cyclist.

²²³ "I would not ask this of you, Miss Hunter, if I did not think of you a quite exceptional woman." The Copper Beeches.

²²⁴ A Scandal in Bohemia.

Holmes: She is a lovely woman, Watson, with a face that a man might die for.

Watson: A face a man might die for... Unusual language for you, Holmes.

Holmes: A metaphore, Watson. Nothing more.

voimin kuin antautuisi tunteiden valtaan. Hän myös rikkoo sukupuolirajoja ja viktoriaanista kaksinaismoraalin ajatusta pukeutumalla mieheksi: A Scandal in Bohemia -jaksossa hänet nähdään esiintymässä miehenä sekä Böömin kuninkaan seurassa yökerhossa että Baker Streetillä.²²⁵ Vaikka Irene Adler on rakastunut tuoreeseen aviomieheensä, hän ei antaudu rakkauden huumaan, vaan käyttää järkeään voittaakseen Holmesin. Adlerin kaltainen voimakas naishahmo, joka toimii enemmän tunteidensa kuin järkensä kautta, on The Three Gables -jakson Isadora Klein. Klein on tottunut saamaan kauneutensa kautta kaiken haluamansa ja uskoo voivansa myös puhua Sherlock Holmesin ympäri, kun etsivä selvittää Kleinin entisen rakastajan kirjoittaman käsikirjoituksen kohtaloa. Siinä missä Adler on tyytyväinen elämäänsä mentyään naimisiin rakastavan miehen kanssa, Klein on valmis tuhoamaan häneen rakastuneita nuoria miehiä, jotka eivät suostu antautumaan helpolla uusien rakastajien tieltä.²²⁶ Irene Adleria Holmes kunnioittaa, Isadora Kleinille etsivällä ei riitä sympatiaa.

Sherlock Holmesin on joskus vaikea ymmärtää rakkauden huumassa eläviä naisia: he käyttäytyvät etsivän silmissä usein itsekkäästi ja kylmästi perhettään ja ystäviään kohtaan. Sarjassa tämä nousee esiin varsin hyvin kahden naisen osalta. *The Adventures* -sarjan The Greek Interpreter -jaksossa nähtävä Sofia Kratides on valmis poistumaan maasta rakastettunsa kanssa siitäkin huolimatta, että on nähnyt rakastettunsa vankina olleen veljensä ja kuullut myöhemmin tämän kuolleen. Holmes toteaa jakson lopussa poliisien viedessä Sophiiaa pois, että kuulustelujen jälkeen naiselle ei tapahdu mitään, sillä ”ei ole rikos, jos ihmisellä on kylmä sydän eikä tippakaan myötätuntoa”.²²⁷ Holmes halveksii tunteetonta naista, joka on valmis hylkäämään veljensä, oman verisukulaisensa rakkauden tähden.

Toinen esimerkki löytyy myöhemmästä *The Casebook* -sarjasta The Illustrious Client -nimisestä jaksosta. Itävaltalaiseen paroni Gruneriin – jota epäillään murhasta ja useista rikoksista – järjettömästi rakastunut neiti Merville ei tunnu näkevän rakkaassaan mitään vikoja, vaikka useat henkilöt hänen lähipiirissään varoittavat häntä miehestä. Holmes on pyydetty apuun, ja hän löytääkin paronin entisen rakastajattaren Kittyn puhumaan neiti Mervillen kanssa. Rakastuneen naisen päätä ei kuitenkaan helposti käännetä, ei edes silloin kun Kitty näyttää hapolla syöpyneen ihonsa arvet, jotka paroni hänelle aiheutti. Jopa Holmes järkyttyy Kittyn kohtalosta, mutta yläluokkainen neiti Merville ei aio luopua rakkaudestaan ja Holmes halveksii häntä. Kun nainen ei osoita myötätuntoa edes samaa sukupuoltaan kohtaan, on Holmesin vaikea ymmärtää

²²⁵ A Scandal in Bohemia. Ks. myös Conan Doyle [1891a] 2009, 158: "Male costume is nothing new to me. I often take advantage of the freedom which it gives."

²²⁶ The Three Gables.

²²⁷ "It's not a crime to have a cold heart and not a single thread of compassion." The Greek Interpreter.

rakastuneen naisen motiiveja. Holmesin kerratessa Watsonille tapahtunutta tohtori toteaa neiti Mervillen asenteen olevan epäinhimillinen, ja Holmeskin toteaa puolisarkastisesti voivansa toivottaa onnellista tulevaisuutta neiti Mervillelle Grunerin kanssa.²²⁸ Sarjan naishahmojen tarkastelu suhteessa Sherlock Holmesin mieskuvaan avaa hahmosta puolen, jota vertailussa isoveljeensä tai ystäväänsä ei nähdä. Kun Holmes kommentoi rakkauden huumassa elävien naisten käytöstä näiden lähipiiriä kohtaan, hän paljastaa sukulaisuussuhteiden ja verisiteiden olevan hänelle tärkeitä – tämä ei käy ilmi hänen käytöksessään Mycroftin kanssa.

Vahvaluontoisia sekä rakkauden huumassa eläviä naisia lukuun ottamatta Holmes ei juuri kiinnitä kauniimpaan sukupuoleen huomiota faktojen saamista enempiä. Edes *The Golden Pince-Nez* -jaksossa oleva suffragetti Abigail ei kiinnosta Holmesia muuten kuin murhasta tietämiensä asioiden vuoksi.²²⁹ Katsojille jää siis arvoitukseksi, miten Sherlock naisasialiikkeeseen suhtautuisi. Ylipäätään Holmesin suhteet sarjassa nähtäviin naisiin rouva Hudsonia lukuun ottamatta ovat kylmän viileät ja asialliset. Huomioitava kuitenkin on, että episodeissa selkeästi esille nousevia, merkittäviä naishahmoja on 41 jakson aikana melko vähän, ja suurin osa naishahmoista onkin kamarineitejä, taloudenhoitajia ja vaimoja, joiden rooli on kertoa Holmesille tapauksiin liittyvät faktat.

Sherlock Holmes -sarjat eroavat osittain muusta perinne-elokuvien ja -TV-sarjojen genrestä siinä, että naishahmot eivät ole suuresti esillä.²³⁰ Periodidraamoja on toisaalta kritisoitu thatcheristisen politiikan heijastamisesta aikaisempien aikakausien kuvaamiseen, ja toisaalta niiden on nähty voivan kuvanneen esimerkiksi seksuaalisuuteen liittyviä sosiaalisia tabuja liberalistisemmasta näkökulmasta. Tätä kautta niiden on nähty tuovan iloa erityisesti nais- ja homoyhteisöille.²³¹ Granadan sarjoissa seksuaalivähemmistöt eivät ole esillä ja naiset ovat sivuosan esittäjiä. Nämä ovat paitsi lähdemateriaaliin pohjautuvia myös sovittajien tekemiä ratkaisuja olla korostamatta niitä. Jeremy Brettin kautta Holmesin hahmoon tulee hieman androgyynisyyttä ja seksuaalista ambivalenssia, mutta sarjoissa ei silti oteta monien muiden periodidraamojen tapaan kantaa seksuaalisuus- ja sukupuolitabuihin. Lisäksi Sherlock Holmesin perinteen, niin audiovisuaalisen kuin kirjallisen, voi nähdä pitkälti

²²⁸ *The Illustrious Client*.

²²⁹ Abigail ja suffragetti-naisten kokoontuminen olivat lisäys Granadan jaksoon, eivätkä ne esiinny alkuperäisissä kertomuksissa. Arthur Conan Doyle piti naisia "ylivoimaisena sukupuolena", mutta vastusti naisten äänioikeutta lähinnä suffragettiliikkeen väkivaltaisuuden vuoksi. Ks. Roden 1990 (www).

²³⁰ Ks. Edwards 2008, 118.

²³¹ Higson 2003, 72.

olleen enemmän miehiä kiinnostavaa; selkein muutos faniyleisön sukupuolittumisessa on tullut 2010-luvulla BBC:n *Sherlock*-sarjan myötä.²³²

Holmesin suhtautuminen naisiin kuitenkin koki muutoksia Granadan sarjojen tuotantovuosien aikana. Merkille pantavaa *The Illustrious Client* -jaksossa on Holmesin mielenkiinto Kittya, aiemmin taiteilijan mallina toiminutta naista kohtaan, joka Grunerin pahoinpitelyn jälkeen on ollut laitapuolen eläjä. Holmes järkyttyy naisen arvista ja on huolissaan, ettei Gruner pääse tähän käsiksi. Sarjojen edetessä Jeremy Brett lisäsi tulkintaansa tunteellisuutta. Kun vielä *The Adventures* -sarjassa Holmes ottaa naista kädestä tutkiakseen sitä, ”koska se on minun alaani”,²³³ *The Casebookissa* hän haluaa ahdistunutta Kittya vaunussa heidän poistuessaan neiti Mervillen luota.

1980-luvun lopun ja 1990-luvun alun medioissa nousi esiin ”uusi mies”. Uuden ihanteen nähtiin vetoavan naisiin, koska ”uusi mies” oli sensitiivinen, innokas tukemaan sekä auttamaan kotitöissä ja lastenhoidossa ja valmis käyttämään rahaa oman ulkonäkönsä huolehtimiseen. Samanlaista tyyppiä esiintyi myös 1990-luvun alun periodidraamoissa ujoina, hätäilevinä ja jopa avoimesti feministeinä herrasmiehinä. 1990-luvun yleisölle nämä uudet maskuliinisuuspiirteet olivat helpommin hyväksyttävissä viktoriaanisen lavastuksen kautta.²³⁴

Tunteellisuuden lisääntyminen Brettin tulkinnassa johtui todennäköisesti hänen etenevästä sairaudestaan ja pelosta, että Holmesin synkkyys ja kylmyys tarttuisivat liikaa häneen itseensäkin. *The Memoirs* -sarjassa Holmes on vielä huomaavaisempi ja kiltimpi naisia kohtaan kuin aiemmissa sarjoissa. Toisaalta myös Arthur Conan Doyle muovasi hahmoaan tunteellisempaan suuntaan ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Aikaisemmin naisia kohtaan välinpitämätön Holmes kommentoi viimeisen novellikokoelman, *The Case-book of Sherlock Holmes*, tarinoissa jopa naisten kauneutta. Viimeiset tarinat ilmestyivät vuosina 1921–1927 ja voi olla, että sodan vuoksi vanhimman poikansa menettänyt Conan Doyle halusi muokata hahmoaan pehmeämpään suuntaan. Tunnetuin esimerkki Holmesin emotionaalisuuden lisääntymisestä on lyhyt suutelukohtaus *The Master Blackmailer* -elokuvassa: Holmes on valeasussa saanut kiristäjä-Milvertonin palvelusneidon ihastumaan itseensä, ja kun tyttö suutelee häntä, etsivä alkaa itkeä.²³⁵

Toisaalta Holmesin tunteellisuuden lisääntymistä ja Brettin tulkinnan eroavuutta kirjalliseen Holmesiin on nähtävissä *The Eligible Bachelor* -elokuvassa. Richard Dyer

²³² Juri Nummelinin kommentit paneelikeskustelussa ”Kuka ihmeen Sherlock Holmes?”, 8.12.2012. Taltiointi tekijän hallussa.

²³³ ”It is my business.” *The Solitary Cyclist*.

²³⁴ *Monk* 2000, 158–159.

²³⁵ *The Master Blackmailer*.

tuo esille elokuvista tutun kohtauksen: "poika ja tyttö huomaavat toisena ensimmäisen kerran. - - Lähikuva pojasta, joka katsoo kameran ohi, sitten tyttö, jonka katse on painettu alas (asennossa, joka ikiajoista alkaen on ilmaissut neitseyttä). - - Tyttö on nähnyt pojan, mutta hän ei katso tätä kuten häntä katsotaan – nähtyään hänet, tyttö palaa nopeasti katsottavan rooliin."²³⁶ Tällainen kohta, kuten Dyer toteaa, liittyy usein nuoreen rakkauteen, mutta yleensäkin elokuvissa nainen on se, jota katsotaan. The Eligible Bachelor -elokuvassa tämä on päinvastoin: Sherlock Holmes on naisten – tarkemmin sanoen prostituoitujen – katseltavana, kun hän ohittaa nämä yöllisellä kävelyllään. Eräs prostituoitu kompastuu. Holmes auttaa hänet pystyyn ja kääntää katseensa hetkeksi naiseen. Heti kun nainen katsoo takaisin, Holmes painaa päänsä alas ja jatkaa matkaansa, naisen jäädessä katsomaan hänen peräänsä. Hetkeä myöhemmin Holmes kävelee toisen prostituoidun ohi, joka ei myöskään tavoita Holmesin katsetta.²³⁷ Tässä tapauksessa siis mies on katseen alaisena. Prostituoitunut tarkkailevat Holmesia, todennäköisesti miettien olisiko hänestä asiakkaaksi: hän on hyvin pukeutunut, varakkaan herrasmiehen näköinen. Holmesin pään painuminen alaspäin voi hyvin viitata neitseyteen: emmehän tiedä juuri mitään Holmesin menneisyydestä, emmekä siis voi tietää, onko hän menettänyt poikuutensa.

Dyer jatkaa, että naiset enemmän tarkkailevat miehiä kuin katsovat heitä, useimmiten siitä syystä, että naiset ovat kuuntelijoina ja tiukan katsekontaktin avulla keskittyvät kuuntelemaan.²³⁸ The Eligible Bachelor -elokuvassa Holmes ja Watson ovat sellissä juttelemassa Flora Millerin, lordi St. Simonin rakastajattaren, kanssa. Flora Miller nojaa oven pieleen, ja Holmes nojautuu naista kohti ottaen tukea oven yläreunasta. Hän tuijottaa naista silmiin ja kuuntelee tarkkaavaisesti mitä Flora Miller sanoo. Miller katsoo Holmesia silmiin. Tässä kohtauksessa roolit ovat edelleen väärinpäin: nainen puhuu, mies ottaa tiukan katsekontaktin ja kuuntelee. Dyer toteaa, että miehillä on naisiin nähden yleensä valta-asema ja sitä he voivat katseen avulla säädellä: kahdenkeskisessä puheessa mies ei välttämättä katso naista, jolloin hän sulkee tämän ulkopuolelle, väkijoukossa mies voi tuijottaa naista ja näin lujittaa ja vakuuttaa valtaansa.²³⁹ Elokuvassa Holmes näyttäisi olevan siis alakynnessä prostituoituihin ja Flora Milleriin nähden. Tämä "alivoima" taas tekee Jeremy Brettin Holmesista tunteellisemmän verrattuna alkuperäiseen kirjalliseen hahmoon.

Sherlock Holmesin suhde naisiin on silmiinpistävän erilainen kuin veljeensä tai Watsoniin. Naisten voi ajatella olevan etsivälle Scotland Yardin tavoin toisaalta

²³⁶ Dyer 2002, 99. Sulkeet Dyerin.

²³⁷ The Eligible Bachelor.

²³⁸ Dyer 2002, 100.

²³⁹ Dyer 2002, 100.

välttämätön paha ja toisaalta arvokas apu. Kauniimpi sukupuoli on Holmesille mysteeri, jonka avaamiseen hän ei halua käyttää aikaa, ellei kyseessä ole Irene Adlerin kaltainen älykäs ja voimakasluonteinen nainen. Kuva Sherlock Holmesista miehenä on edellä tarkasteltujen sosiaalisten suhteiden kautta moniulotteinen. Etsivä sopeutuu eri henkilöiden seuraan sujuvasti, mutta nousee aina esiin epätyypillisenä ja erikoisena henkilönä.

4. Eksentrisyyden vaikutus mieskuvaan

4.1. Eksentrisyys positiivisena piirteenä

Sherlock Holmesia on vaikea olla kuvaamatta eksentriseksi. Hänen hahmonsa poikkeaa niin vahvasti siitä ympäristöstä, jossa hän toimii. Edellisessä luvussa pohtimani sosiaaliset suhteet luovat elinpiiriä Holmesin tavallisuudesta poikkeavuudelle: hänen omalaatuinen ja erikoinen käytöksensä nousee parhaiten esille hänen toimiessaan muiden ihmisten seurassa ja läheisyydessä. Kun pohdin Holmesin sosiaalisia suhteita, avasin näkökulmaa muista hahmoista käsin; eksentrisyyden vaikutusta mieskuvaan tutkin Holmesista itsestään lähtöisin olevana piirteenä. Olennaiseen rooliin nousee Jeremy Brett ja hänen tulkintansa. Olen jakanut luvun kahteen osaan: positiivisiin asioihin, jotka tuovat etsivälle iloa, ja erikoisen käyttäytymisen kääntöpuoleen, jolta löytyvät piirteet sekoittuvat Holmesin eksentrisyyden määrittelemiseen.

Holmesilta on vaikea olla löytämättä tapoja ja piirteitä, joita kuvata eksentrisiksi. Hän säilyttää tupakkaa persialaisessa tohvelissa ja iskee kirjeet ja laskut puukolla takanreunaan. Ollessaan kinastelutuulella hän polttaa kirsikkapuusta tehtyä pitkävirtista piippua ja koristelee jouluisin mieluummin kemistilaitteensa kuin joulukuusen. Kun Lontoon rikollisten hiljaiselo tylsistyy häntä, hän tekee kemiallisia kokeita, jotka täyttävät asunnon savulla, ja kun hänellä on mielenkiintoinen tapaus työn alla, hän heittelee papereita ympäri asuntoaan tai sytyttää epähuomiossa sanomalehtiä palamaan. Granadan sarjoissa näytetään useimpia niistä erikoisista piirteistä, jotka Arthur Conan Doyle kuvasi alkuperäisissä tarinoissaan. Ensimmäisessä romaanissa *A Study in Scarlet* kuvataan eksentriseksi niin Holmesin laboratoriotutkimuksia Bart'sin²⁴⁰ sairaalassa kuin hänen viulistintaitojaan.²⁴¹ Useimmiten Watson kuvaa Holmesia kuitenkin tavoiltaan ja luonteeltaan boheemiksi.²⁴² Ennen kuin pohdin Sherlock Holmesin eksentrisyyden ilmenemistä Granadan sarjoissa, käyn läpi hieman eksentrisyyden historiaa.

Eksentrisyyttä on ollut aina olemassa, vaikka sitä ei olisi sillä nimellä kutsuttu: siellä missä on normeja, on myös ihmisiä, jotka uhmaavat niitä.²⁴³ Sanaa on käytetty

²⁴⁰ St. Bartholomew's Hospital (tai lyhyemmin St Bart's) Lontoossa on Holmes-kaanonin mukaan sairaala, jossa Watson työskenteli opiskeluaikanaan ja jossa Holmes ja Watson tapaavat ensimmäistä kertaa.

²⁴¹ Conan Doyle [1887] 2009, 4, 10.

²⁴² Conan Doyle [1892b] 2009, 254. Palaan boheemisuuteen luvussa 4.2.

²⁴³ Weeks & James 1995, 41.

Miranda Gillin mukaan keskiajalta lähtien geometriassa ja tähtitieteessä.²⁴⁴ Victoria Carroll kirjoittaa, että ihmisistä puhuttaessa eksentrisyys liitettiin aluksi rohkeisiin, innovatiivisiin ja originaaleja ajatuksia kehittäneisiin miehiin, joille luonnonlait eivät olleet rajana. 1700-luvun lopulla eksentrisyydellä viitattiin yleisesti erkaantumiseen yhteiskunnan käytänteistä.²⁴⁵ Myös Paul Langford kirjoittaa, että käsitteenä eksentrisyys pitää jo itsessään sisällä oletuksen, että on olemassa keskiö, josta eksentrikot poikkeavat.²⁴⁶

Nykyisen kaltainen määritelmä eksentrisyydelle on syntynyt 1770-luvulta eteenpäin, ja Ranskan vallankumouksen aikoina eksentrisyydestä tuli tavoiteltua sen liberalististen arvojen vuoksi.²⁴⁷ Henry Hemming näkee 1700-luvun lopun eksentrikot ystävällisinä hahmoina, joiden lievä epäsovinnaisuus ja vapaudenrakkaus olivat enemmän hyveellisiä kuin moraalittomia piirteitä, eikä heitä voinut pitää radikaaleina vallankumouksellisina. Syynä eksentrisyyden nousemiselle 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa Hemming näkee kuningas George III:n suosion ja tämän esiintymisen eksentrisyyden ja hulluuden rajamailla. Rakastetun kuninkaan erikoista käytöstä ei katsottu pahalla, ja ihmisten käsitykset hulluudesta ja mielenvikaisuudesta muuttuivat.²⁴⁸

1800-luvulla käyttäytymiseen ja pukeutumiseen liittyvät erikoiset piirteet kiinnostivat suurta yleisöä, mikä oli osa aikakauden yksilöitymiskehitystä.²⁴⁹ Henry Hemming kirjoittaa, että nykyisen eksentrisyys-ajattelun ja -määrittelyn taustalla ovat eksentrikkojen elämäkerrat, jotka olivat viktoriaanisella ajalla suosittuja. Aikakauden ihmisten kiinnostusta ajoi mahdollisesti nostalgian kaipuu aikaan ennen massateollisuutta ja tiukan kurin alaista yhteiskuntaa. Eksentrikot edustivat menneen ajan tapoja: heissä ei ollut mitään mekaanista tai tavanomaista. Osittain kiinnostus eksentrisyyttä kohtaan syntyi pelosta, että englantilaisesta yhteiskunnasta katoaa yksilöllisyys ja omaleimaisuus.²⁵⁰ Liberalismin isänä pidetty John Stuart Mill kirjoitti teoksessaan *On Liberty* kuinka eksentrisyyden katoaminen on uhka yhteiskunnalle.²⁵¹

1800-luvulla Millin kaltaiset arvostetut kulttuurikriitikot pyrkivät määrittämään ”ajan henkeä” ja aikakauden merkitystä edustavien henkilöiden kautta. Nämä henkilöt

²⁴⁴ Gill 2009, 20. Tähtitieteessä eksentrisinen tarkoittaa esimerkiksi komeettojen kiertoratoja, jotka poikkeavat selvästi ympyränmuotoisesta, ennustettavista olevasta kiertoradasta. Geometriassa eksentrisyydellä viitataan kahden ympyrän väliseen suhteeseen toisiinsa.

²⁴⁵ Carroll 2008, 13.

²⁴⁶ Langford 2000, 301.

²⁴⁷ Aymes-Stokes & Mellet 2012, 7.

²⁴⁸ Hemming 2009, 210–211.

²⁴⁹ Kallioniemi 2011, 122.

²⁵⁰ Hemming 2009, 97–100.

²⁵¹ Mill 1859 [page 126].

elivät vahvasti omassa ajassaan, kun taas rajatapaukset, jotka olivat joko juurtuneet menneisyyteen vanhetuneine perinteineen tai olivat ajastaan edellä urauurtavine ja profeettisine ajatuksineen määriteltiin eksentrikoiksi. Rajahahmot uhmasivat aikakauden käytänteitä, mutta heidän nähtiin tällä tavalla paljastavan piileviä totuuksia ajasta ja ihanteista.²⁵² Myös Kari Kallioniemi kirjoittaa etenkin 1600–1700-lukujen uskonnollisten visionäärien sijoittuvan kahden maailman tai aikakauden väliin, jolloin heissä yhdistyy tulevaisuuteen ja menneisyyteen katsominen, ja he voivat olla samaan aikaan konservatiiveja ja uudistajia.²⁵³

Sophie Aymes-Stokes ja Laurent Mellet tiivistävät eksentrisyyden ajatusta siten, että eksentrikot ovat sekä ulkopuolisia että sisäpiiriläisiä: yhteiskunnan normeista erottautuvaa käytöstä on mahdollista tarkastella vain suhteessa samaiseen yhteiskuntaan, eksentrikkojen neuvotellessa epäsovinnaisuuden rajoja marginaalien ja keskiön välillä. Eksentrikko on ulkopuolinen, kun hänen käytöksensä nähdään moraalisesti rajoja rikkovana, ja hän on sisäpiirissä, kun käytös on sosiaalisesti hyväksyttyä poikkeamista normeista.²⁵⁴

Eksentrisyys liitetään erittäin vahvasti englantilaisuuteen. Victoria Carroll puhuu eksentrisyyden myytistä, joka 1800-luvun alussa määrittyi yläluokkaiseen englantilaiseen mieheen.²⁵⁵ Suurin osa 1700–1800-lukujen eksentrikoista tulikin ylemmistä yhteiskuntaluokista, jolloin heillä oli varaa ja aikaa toteuttaa päähänpistojaan ja olla omalaatuisia.²⁵⁶ Aymes-Stokes ja Mellet kirjoittavat eksentrisyyden kapean määritelmän liittyvän englantilaiseen kansalliseen luonteeseen ja vielä yleisemmin englantilaisuuteen kansallisen identiteetin määrittävänä piirteenä.²⁵⁷ Paul Langford, joka käsittelee teoksessaan englantilaista luonnetta, kirjoittaa 1700-lukujen eksentrisyyden Englannissa tarkoittaneen tyypillisimmillään englantilaisuuden synnynnäisen konservatiivisuuden liioittelua, eikä heitä voinut nähdään millään tavalla uhkaavina. 1800-luvun alussa käsitykset muuttuivat ja laajenivat pitämään sisällään muun muassa naiseksentrikot.²⁵⁸

Edellä esitettyjä 1800-luvun määritelmiä eksentrisyydestä ei liitetä Granadan sarjoissa pelkästään Sherlock Holmesin ominaisuudeksi. Pienemmässä määrin erikoislaatuista käytöstä kuvataan jaksoissa *The Disappearance of Lady Frances Carfax* ja *The Six Napoleons*. Viimeksi mainitussa jaksossa Holmes huomauttaa, että

²⁵² Carroll 2008, 14, 18.

²⁵³ Kallioniemi 2003, 170.

²⁵⁴ Aymes-Stokes & Mellet 2012, 9.

²⁵⁵ Carroll 2008, 42.

²⁵⁶ Weeks & James 1995, 42.

²⁵⁷ Aymes-Stokes & Mellet 2012, 1.

²⁵⁸ Langford 2000, 305–307.

Napoleon-patsaita rikkovan miehen, joka on italialainen työläinen, ”eksentrisessä hulluudessa” on ripaus loogisuutta.²⁵⁹ Lady Frances Carfaxin suku sen sijaan on täynnä eksentrikkoja ja naisen käytös onkin puheita ja paheksuntaa herättävää. Lady Frances kertoo Watsonille, kuinka hän järkyttää veljeään, Ruftonin jaarlia, itsenäisyydellään ja suffragetti-asenteellaan. Watson kirjoittaa Holmesille, että siinä missä Lady Frances uhmaa käytänteitä, hänen veljensä on nostanut menneen maailman tavat ja käytänteet uskontoon verrattavaan arvoon.²⁶⁰ Eksentrisyyttä liitetään sarjassa siis eri yhteiskuntaluokkiin, mutta vain yläluokan kohdalla sitä selitetään ja sille etsitään vastakohtia. Toisaalta Lady Francesin ja hänen veljensä kohdalla voi ajatella molempien edustavan eksentrisyyttä toisen ihaillessa menneisyyttä ja toisen katsoessa tulevaisuuteen.

1900-luvun loppupuolen eksentrisyyttä on tutkinut psykologi David Weeks 10-vuotisessa projektissa 1980- ja 1990-luvuilla, josta hän kirjailija-toimittaja Jamie Jamesin kanssa julkaisi teoksen *Eccentrics* vuonna 1995. Hänen johtamansa tutkimusryhmä tutki eläviä eksentrikkoja Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa ja keräsi tietoa myös historiallisista tapauksista. Weeksin mukaan eksentriinen elämäntapa on omasta tahdosta valittu, ja eksentrisyyden ja neuroosin²⁶¹ välillä on syytä pitää ero. Siinä missä neuroosi nähdään negatiivisena ja ulkopuolelta tulleenä, eksentrisyys on positiivista ja miellyttävää yksilölle. Neuroosi on henkilön itsensä tahtomatta saatu haitta elämään ja aiheuttaa usein paniikkikohtauksia ja ahdistuneisuutta. Yksinkertaistettuna Weeksin mukaan neurootikot ovat onnettomia, koska he eivät pidä itseään muiden ihmisten vertaisina, kun taas eksentrikot tietävät olevansa erilaisia ja nauttivat siitä.²⁶² David Weeksin eksentrisyysmääritelmät perustuvat psykologiseen tarkasteluun ja Kari Kallioniemi onkin kritisoinut niitä sanomalla, että Weeks ylevöittää eksentrisyyttä ja antaa eksentrikoista kuvan yltiö-optimisteina.²⁶³

David Weeksin tutkimuksessa nousi esille etenkin kolme eksentrisyystyyppiä: taiteilijat, tiedemiehet sekä uskonnolliset eksentrikot ja tutkimusmatkailijat. Eksentrisiä taitelijoita ajaa luovuus, joka on luonteeltaan ”empaattista ongelmanratkaisua”, ongelmalla ollen hyvin löyhä määritelmä ja empatian tarkoittaessa yksilön ja ongelman välistä toimintaa: luova henkilö identifioituu ongelmaan täysin. Lisäksi eksentrisillä

²⁵⁹ The Six Napoleons: "I would simply observe that there is a method in this gentleman's eccentric madness." Samaisessa jaksossa Watson sen sijaan on alkuun vakuuttunut, että kyseessä on monomania.

²⁶⁰ The Disappearance of Lady Frances Carfax. "Where she flouts convention, he has raised the conventions of a former era to the status of a faith."

²⁶¹ Neuroosi on sivistysanakirjan määritelmän mukaan vaikeasti määriteltävä ryhmä varsinaisia mielisairauksia lievempiä mielenterveyden häiriöitä, jonka oireita ovat ahdistuneisuus, tuskaisuus, estot, pelot ja erilaiset psykosomaattiset oireet.

²⁶² Weeks & James 1995, 8–9.

²⁶³ Kallioniemen luento 29.10.2012. Luentomuistiinpanot tekijän hallussa.

taiteilijoilla on erittäin vilkas mielikuvitus, joka manifestoituu heille näkyinä. Eksentriset tiedemiehet uskovat omien teorioidensa olevan totta, eivätkä piittaa oikeaoppisen tieteen rajoista vaan innostuvat omituisistakin yhteyksistä. Eksentrisen tiede on usein teoriapainotteista, ja se sallii mitä moninaisimmat näkökulmat maailmaan ilman tarvetta todistaa niitä empirian avulla. Tutkimusmatkailijoita ja uskonnollisia eksentrikkoja ajavat eteenpäin usein myytit, kadonneet valtakunnat ja näyt paremmista ajoista.²⁶⁴

Sherlock Holmesista puhuttaessa voidaan hyödyntää näitä kaikkia kategorioita. Hänelle deduktiivinen etsiväntyö on taidetta, johon hän suhtautuu myös taiteilijan temperamentilla puolustaen logiikan ja deduktion harvinaisuutta.²⁶⁵ Holmes käyttää luovuuttaan ja mielikuvitustaan rikosten ratkaisemiseen ja elämänsä tylsien hetkien värittämiseen. Holmesin tiedemies-luonnetta korostetaan erityisesti niissä jaksoissa, joissa myös yliluonnolliset selitykset tuntuvat alkuun uskottavilta.²⁶⁶ Holmesiin ei voi lyödä ”hullu professori” -leimaa, mutta hänen tieteellisiä tutkimuksiaan ajaa vakaa usko omien teorioidensa paikkaansa pitävyyteen. Eksentrikoista poiketen Sherlock Holmes myös todistaa teoriansa empirian kautta. Sarjojen loppupuolella, etenkin pitkissä elokuvissa,²⁶⁷ on Holmesin käytöksessä ja puheissa mukana hieman uskonnollisuutta, joka vainoaa häntä ja aiheuttaa näkyjä. Eksentriseksi voinee nähdä myös Holmesin löytöretket The Final Problem- ja The Empty House -jaksojen väliin sijoittuvana aikana. Norjalaisena tutkimusmatkailija Sigersonina matkoillaan esiintynyt Holmes vietti aikaansa muun muassa Dalai Laman vieraana Tiibetissä sekä Persiassa.²⁶⁸

Kari Kallioniemi kirjoittaa, että eksentrisyys voi pitää sisällään vastakkaisia elementtejä. Eksentrikko voi olla energinen ja luovasti laiska, hänessä voi olla leikkisyyttä ja kurinalaisuutta, hän voi elää sekä mielikuvitusmaailmoissa että todellisuudessa.²⁶⁹ Sherlock Holmesin kohdalla vastakkainasettelut ovat usein hyvin selkeitä. Hänen energisyytensä on lähes käsin kosketeltavaa, kun hän pääsee rikollisten jäljille. Esimerkiksi jaksossa The Boscombe Valley Mystery Holmes kulkee ympäri rikospaikkaa ja ryömii maata pitkin pusikkoon etsien jalanjälkiä.²⁷⁰ Brettin itsensä mielestä Sherlock Holmes -tarinat ovat parempia luettuina: Kun tekstissä kerrotaan Holmesin ryömivän maassa etsimässä johtolankoja, voi näyn kuvitella sielunsa silmin.

²⁶⁴ Weeks & James 1995, 67–68, 71, 91–99, 112–114.

²⁶⁵ The Copper Beeches.

²⁶⁶ The Hound of the Baskervilles, The Last Vampyre.

²⁶⁷ The Master Blackmailer, The Last Vampyre ja The Eligible Bachelor.

²⁶⁸ The Empty House.

²⁶⁹ Kallioniemi 2003, 160.

²⁷⁰ The Boscombe Valley Mystery.

Kun näyttelijä esittää saman, on se hysteerisen hauskaa.²⁷¹ Holmesin etsivätyötä voi kuvailla eksentriseksi sen koostuessa niin energisistä tutkimuksista maata pitkin ryömien kuin myös läpi yön mittaisista meditaatiosessioista ja naamioitumisleikeistä.²⁷²

David Weeks keräsi tutkimusaineistonsa avulla 15 tyypillistä eksentrikon piirrettä, jotka vaihtelevat itsestäänselvyyksistä triviaaleihin.²⁷³ Useimmat näistä piirteistä sopivat myös Jeremy Brettin Sherlock Holmesiin. Aion käydä niitä seuraavaksi läpi, sillä näen pienten yksityiskohtien kertovan paljon hahmosta, ja pienet erikoisuudet ovat myös pitkälti syy siihen, miksi Sherlock Holmes kiinnostaa vielä yli sata vuotta ensiesiintymisensä jälkeen. Weeksin listan viisi ensimmäistä piirrettä – epäsovinnaisuus, luovuus, uteliaisuus, idealistisuus ja positiivinen pakkomielleisyys harrastuksiin – ovat tärkeimpiä eksentrisyyden ilmausmuotoja ja myös Sherlock Holmesista löydettävissä.

”Nonconformity” eli epäsovinnaisuus on olennainen asia, kun puhutaan eksentrisyydestä. Sanakirjan mukaan ”nonconformity” on käytös- ja ajattelutapa, joka on erilainen suurimpaan osaan muista ihmisistä verrattuna. Kyse on siis säännöistä ja tavoista poikkeamisesta, sopeutumattomuudesta valtavirtaan. Tohtori Watsonin kuvailuista alkuperäisissä tarinoissa voi päätellä, että esimerkiksi jo aiemmin mainitut tavat tupakan ja kirjeiden säilytykseen liittyen nähtiin viktoriaanisella ajalla vastoin yleisiä käyttäytymissääntöjä. Granadan sarjoissa Watson ei kommentoi Holmesin omituisia tapoja, mutta etsivä sen sijaan viittaa niihin itse. Hän esimerkiksi kehottaa Watsonia polttamaan jaksossa *The Naval Treaty*: ”Voit ottaa tupakkaa persialaisesta tohvelista.”²⁷⁴ Holmes myös syyttää piippunsa tarvittaessa erikoisilla tavoilla, kuten suoraan takasta ottamallaan tulikumalla hiilen palalla.²⁷⁵ Hämmästyttä on havaittavissa Watsonin kasvoilta myös, kun hän palaa Baker Streetille *The Naval Treaty* -jakson alussa: Ystävysten yhteinen olohuone, jossa Holmes on juuri keskittyneenä kemiallisiin kokeisiin, on joka puolelta sotkuinen. Pöydällä on niin piipputupakan purua kuin viulu ja puoliksi syöty omena, ja nojatuolin vierestä löytyy revolveri ja hylsyjä. Watson nostaa katseensa kohti seinää ja huomaa sinne ammutun kirjaimet V. R., Victoria Regina.²⁷⁶ Mielellään David Burken esittämä Watson ajattelee todennäköisesti samoin kuin hänen kirjallinen esikuvansa, jonka mielestä aseharjoitukset kuuluvat ulkoilmaan

²⁷¹ Liaguno 1991 (www).

²⁷² Meditaatiosta, ks. *The Man with the Twisted Lip*. Naamioitumisista, ks. esim. *The Sign of Four*.

²⁷³ Weeks & James 1995, 27–28. Ks. liite 2.

²⁷⁴ ”Help yourself to the tobacco at the Persian slipper.” *The Naval Treaty*.

²⁷⁵ *The Copper Beeches*.

²⁷⁶ *The Naval Treaty*. Victoria Regina = Victoria Reigns, Victoria hallitsee.

eikä Baker Streetin huoneiston ilmapiiri tai ulkonäkö kohennu isänmaallisilla kirjaimilla.²⁷⁷ Sherlockille sisätiloissa ampuminen ei ole kapinan osoitus yhteiskuntaa kohtaan. Kyse on pikemminkin hänen tylsistymisestään kun työn alla ei ole mitään mielenkiintoista juttua. The Naval Treaty -jakson alussa Holmes selvittää kemiallisten kokeiden ansioista ”tavanomaisen pienen murhan”, mikä ei selvästi ole stimuloinut hänen aivojaan tarpeeksi. Kemialliset kokeet ja ampumaharjoitukset olivat kokaiinin ohella muoto paeta ”olemassaolon tylsää rutiinia”²⁷⁸, joka uhkasi häntä rikollisten viettäessä hiljaiseloa.

Weeksin määrittämään eksentrisyyteen liittyy hyvin vahvasti myös luovuus: eksentrikot haluavat kokeilla uusia asioita, minkä vuoksi taiteilijat ja tiedemiehet ovat luontevammin eksentrisyyteen taipuvaisia.²⁷⁹ Sherlock Holmesin luovuus liittyy toki vahvasti hänen työhönsä, mutta myös hänen taiteellisiin ansioihinsa musiikin saralla. Holmes on loistava viulisti – taito, jota Jeremy Brett esittelee useaan otteeseen sarjoissa.²⁸⁰ Sekä Holmes että Watson ovat klassisen musiikin ystäviä ja vierailevat konserteissa vapaa-ajallaan. Jaksossa The Red-Headed League ystävykset ottavat suunnakseen Sarasaten konsertin ja ”viulumaan, jossa kaikki on suloista, hienostunutta ja harmonista”.²⁸¹ Musiikki on Holmesille hengenravintoa: se antaa etsivän aivoille virikkeitä samalla tavoin kuin mielenkiintoinen rikos tai hiljaiselon aikaan kokaiini. Hän nauttii musiikista, mutta on myös perfektionistinen omaa taitoaan kohtaan. Erinomaisena esimerkkinä Holmesin suhteesta musiikkiin on kohta parturiliikkeessä The Resident Patient -jakson alussa. Holmes on seurannut Watsonia parturiin, mutta ei ole siellä tukanleikkuun tai parranajon vuoksi. Watson tekee virheellisiä päätelmiä Holmesin hermostuneen oloisesta sormien naputtelusta ja on vakuuttunut Holmesin olevan huolissaan rouva Hudsonin kevätsiivouksesta. Holmes kuitenkin korjaa ystävänsä päättelyt:

Holmes: Se, mitä sinä pidit ahdistuneisuutena, oli tosi asiassa mitä voimakkainta ja rauhallisinta nautintoa. Silmäni olivat kiinni, sillä yritin muistella mahdollisimman tarkasti eilisiltaista konserttia.

Watson: Mutta sinä kiristelit hampaitasi.

Holmes: Koska tein pienen virheen muistelllessani Joachimmin näppäilyä hänen kadenssissaan Beethovenin viulukonserton kolmannessa osassa.²⁸²

²⁷⁷ Conan Doyle [1893d] 2009, 361.

²⁷⁸ "I abhor the dull routine of existence." A Scandal in Bohemia.

²⁷⁹ Weeks & James 1995, 30–31.

²⁸⁰ Jeremy Brettin soitto on sarjassa dubattu: soittajana on sarjan musiikin säveltäjän Patrick Gowersin tytär Katharine. Brett opetteli kuitenkin liikuttamaan viulun jousta uskottavan näköisesti. Haining 1986, 162.

²⁸¹ "Off to violin-land where all is sweetness, delicacy and harmony." The Red-Headed League. Pablo de Sarasate (1844–1908) oli espanjalainen viulisti ja säveltäjä.

²⁸² The Resident Patient.

Holmes: What you perceived as agitation was indeed the most intense and tranquil enjoyment. My eyes were closed, because I was trying to recall as vividly as I could the concert that we attended last night.

Brett esittää Holmesin repliikit nautintoa ja iloa kuvaavin elein ja painottaen sanoja ”intense” ja ”vividly”, ja pienestä virheestä puhuessaan hän jopa hieman hermostuu. Klassinen musiikki sisältää paljon kokonaisuutta tukevia yksityiskohtia sekä vaatii taitoa tullakseen oikein esitetyksi, ja Holmes mahdollisesti rinnastaakin musiikin omaan työhönsä. Jeremy Brett esittää myös vuonna 1991 haastattelussa mielenkiintoisen syyn siitä, miksi Irene Adler jää Holmesin mieleen: ”Hänellä [Irenellä] oli kaunis ääni, ja Holmes rakastaa musiikkia.”²⁸³ A Scandal in Bohemia -jaksossa Adler nähdään soittamassa pianoa ja laulamassa Händelin aariaa, jota Holmes kuuntelee tarkkaavaisesti. Jakson lopussa hän laittaa Adlerin valokuvan työpöytänsä laatikkoon ja soittaa viululla samaista aariaa.²⁸⁴ Musiikin ja menneisyyden yhteys nousee esiin Holmesin muistellessa tapaamistaan entisen asiakkaansa Firmanin kanssa, joka työskentelee oopperatalolla: ”Se oli Wagner-ilta, muistaakseni.”²⁸⁵ Musiikki on siis Holmesille myös väylä muistoihin. Brettin lisäys etsivän musiikilliseen bravuuriin oli laulaminen latinaksi The Bruce Partington Plans -jaksossa.²⁸⁶

Eksentrikot ovat myös hyvin uteliaita, mikä liittyy läheisesti heidän luovuuteensa: halu kokea ja tehdä uusia asioita tuottaa heille iloa. David Weeks kirjoittaa, että monet hänen haastattelemansa eksentrikot myönsivät huomanneensa oman erilaisuutensa, kun he eivät lapsena tyytyneet miksi-kysymyksiä tehdessään vastaukseen ”siksi”. Uteliaisuus on älyllinen motivaattori ja joidenkin psykologien mielestä jopa luonnollinen innoittaja, sillä jonkin asian selvittäminen on itse itsessään palkkio. Siinä missä useimmat ihmiset menettävät kiinnostustaan, kun jonkin asian selvittäminen käy liian vaikeaksi, eksentrikoille vastauksien löytämisestä tulee pakkomielle.²⁸⁷ Sherlock Holmesin uteliaisuus vie häntä eteenpäin itse itselleen luomassa ammatissa: hän on kiinnostunut toisaalta ihmismielen synkistä puolista ja toisaalta arkipäiväisen elämän monimuotoisuudesta.

Kuvaavana esimerkkinä pienten asioiden merkityksestä Holmesin aivoille toimii keskustelu Holmesin, Watsonin ja komisario Lestraden välillä The Six Napoleons -jaksossa:

Holmes: En rohkene kutsua mitään triviaaliksi, Lestrade. Joillain ikimuistoisimmista tapauksistani on ollut kovin vähäpätöinen alku.

Watson: Kuten Abernetyyn perheen kamala tapaus.

Watson: You were grinding your teeth.

Holmes: That is because I made a slight error in my recollection of Joachim's fingering in his cadenza, in the third movement of Beethoven violin concerto.

²⁸³ "She had a lovely voice and he loves music." Desert Island Discs - Jeremy Brett, 1991 (www).

²⁸⁴ A Scandal in Bohemia.

²⁸⁵ "It was a Wagner night, I think." The Red Circle.

²⁸⁶ The Bruce Partington Plans.

²⁸⁷ Weeks & James 1995, 32–33.

(Holmes murahtaa myöntymisen merkiksi.)

Lestrade: En kutsuisi kokonaisen perheen silpomista vähäpätöiseksi.

(Watson nauraa.)

Holmes: Watson, olisitko ystävällinen ja selittäisit?

Watson: Mitä? No, asian ydin on, että tapaus tuli Holmesin huomioon johtuen siitä syvyydestä, johon persilja oli uponnut voihin kuumana päivänä.²⁸⁸

Miten persiljan uppoaminen voihin on yhteydessä kokonaisen perheen silpomiseen jää arvoitukseksi katsojille. Pienten, toisiinsa näennäisesti liittymättömien asioiden yhteys keskenään on herättänyt Holmesin huomion, ja hän on ilmeisesti myös ratkaissut tapauksen menestyksekkäästi. Yksityiskohdista päättelemällä esiin nousevat suuremmat kokonaisuudet ovat Holmesin suosion salaisuus.

David Weeksin eksentrisyysmääritelmässä pakkomielteen kaltainen intohimo yhteen tai useampaan harrastukseen on usein epäsovinnaisen käytöksen keskiössä. Eksentrikot kohdistavat huomionsa täydellä energialla heitä kiinnostaviin asioihin: jotkut saattavat keskittyä massiivisen kokoelman keräilyyn tietyn teeman ympärille, toisilla voi olla useita intohimoisia kiinnostuksenkohteita.²⁸⁹ Sherlock Holmesille hänen itse itselleen luoma työnsä on eräänlainen pakkomielteen kohde. Hänen kiinnostuksensa rikollisiin on vallannut lähes jokaisen elämänalueen. Kun Holmesilla ei ole juttua ratkottavana, hän turvautuu kokaiinipulloon saadakseen jotain räsitystä aivoilleen.²⁹⁰ Holmesin tarve ratkaista tapaukset ja osoittaa itselleen – ja usein myös muille – olevansa parempi kuin Scotland Yard tekee hänen elämästään välillä kaoottista. Tohtori Watson ja rouva Hudson ovat huolestuneita, kun Holmes jättää aamiaisensa tai päivällisensä väliin, ei nuku yöllä tai polttaa tupakkaa ja täyttää huoneen liaksi savulla.²⁹¹ Holmes ei näe asiaa samalla tavalla: hän nauttii työstään, pienien ongelmien ratkomisesta ja rikollisten päihittämisestä. Jos jokin ruoka jää väliin, sitä parempi aivotyöskentelylle.²⁹² Holmesin elämäntavat muuttuvat epäsäännöllisiksi ja

²⁸⁸ The Six Napoleons.

Holmes: I dare call nothing trivial, Lestrade. Some of my most classic cases have had the least promising commencement.

Watson: That dreadful business of Abernethy family.

(Holmes murahtaa myöntymisen merkiksi)

Lestrade: I'd hardly call the dismemberment of an entire family trivial.

(Watson nauraa)

Holmes: Watson, would you be so kind as to explain?

Watson: What? Oh, the point is it only came to Holmes's notice because of the depth to which the parsley had sunk into the butter on a hot day.

²⁸⁹ Ks. Weeks & James 1995, 18, 36–37.

²⁹⁰ Kun Sherlock Holmes jää eläkkeelle alkuperäisissä tarinoissa, hänen mielenkiintonsa ja harrastuksensa siirtyy rikoksista mehiläisten hoitoon ja niiden tutkimiseen. Ks. esim. Conan Doyle [1904b] 2009, 616. Myös Granada filmasi The Second Stain -jakson alkuun tarkoitettua kohtauksen, jossa Watson menee Sussexiin tapaamaan eläkkeellä olevaa Holmesia. Kohtaus leikattiin jaksosta pituussyistä. Cox 1999, 95.

²⁹¹ Ks. esim. The Sign of Four ja The Hound of the Baskervilles.

²⁹² "At present I cannot afford energy or nerve force for digestion." The Norwood Builder.

huolestuttaviksi yleensä vain silloin, kun työn alla oleva tapaus ei ole hänelle alusta alkaen selvä tai faktat eivät osoita hänen mielestään oikeaan suuntaan.²⁹³

Holmesin työ on kurinalaista: kun hän ottaa tapauksen hoidettavakseen, hän pyrkii ratkaisemaan ongelmat, eikä anna periksi takapakkien sattuessa. Esimerkiksi *The Norwood Builder* -jaksossa komisario Lestrade vaikuttaisi olevan kerrankin oikeassa, mutta Holmes ei suostu luovuttamaan helpolla, kun epäselvyyksiä on niin kerjäläisten kuin sormenjälkien suhteen. Lestraden ylimielisyys katoaa Holmesin ratkaistua jutun ja viattoman miehen päästessä vapaaksi.²⁹⁴ *The Norwood Builder* on erinomainen esimerkki myös siitä, miten ratkaistu tapaus on Sherlock Holmesille parempi palkkio kuin nimi poliisiraportissa tai rahallinen korvaus: ”Hänen työnsä on palkkio itsessään,” toteaa Watson Lestradelle, kun Holmes kehottaa komisariota muuttamaan virallista raporttia ja antamaan koko kunnian Scotland Yardille.²⁹⁵ Eksentrikot toimivatkin harvoin ahneudesta tai rahanhimosta.²⁹⁶ Tietenkään Holmes, jonka täytyy elättää itsensä työllään, ei sovelta ”työ on palkkioni” -sääntöä aina, vaan esimerkiksi pyytää tuntuvia palkkioita ja korvauksia etenkin rikkaammilta asiakkailtaan.²⁹⁷

David Weeks korostaa tutkimuksessaan eksentrikkojen idealistisuutta ja toiveikkuutta. He haluavat levittää iloa maailmaan ja tehdä siitä paremman paikan elää.²⁹⁸ Tätä puolta voi olla vaikea nähdä Sherlock Holmesissa. Sarjassa on hetkiä, jolloin Holmes – jonka elämä perustuu täysin etsiväntyölle – kaipaa suurten tapausten aikaa, jolloin rikolliset näyttäytyivät yritteliäinä ja originaaleina.²⁹⁹ Silti Holmesin työ rikoksien selvittämisen ja välillä ehkäisyn parissa luo hänelle sankari-imagoa. Viimeisiä jaksoja kohti mentäessä Jeremy Brettin Holmes-tulkinnassa tapahtui pehmennyksiä ja muutoksia. Viimeinen jakso *The Cardboard Box* päättyy filosofisiin sanoihin, jotka löytyvät myös alkuperäisestä Arthur Conan Doyle'n kirjoittamasta tarinasta:

Mikä on sen tarkoitus, Watson? Mikä on tämän kurjuuden, väkivallan ja pelon kierteen päämäärä? Sillä täytyy olla merkitys. Muuten universumillamme ei ole tarkoitusta ja se on mahdotonta. Mutta mikä tarkoitus? Se on ihmiskunnan suurin ongelma, johon järjellä ei toistaiseksi ole vastausta.³⁰⁰

Weeksin hyvätahtoiset, idealistiset eksentrikot voisivat esittää saman kysymyksen. Viktoriaanisen ajan näkökulmasta Sherlock Holmes voidaan nähdä positiivisena

²⁹³ Esim. *The Norwood Builder*.

²⁹⁴ *The Norwood Builder*.

²⁹⁵ "His work is its own reward." *The Norwood Builder*.

²⁹⁶ Weeks & James 1995, 21.

²⁹⁷ Esim. *The Priory School*

²⁹⁸ Weeks & James 1995, 35.

²⁹⁹ *The Copper Beeches*.

³⁰⁰ "What is the meaning of it, Watson? What is the object of this circle of misery and violence and fear? It must have a purpose. Or our universe has no meaning and that is unthinkable. But what purpose? That is humanity's greatest problem to which reason, so far, has no answer." *The Cardboard Box*. Ks. myös Conan Doyle [1893a] 2009, 862.

voimana. Arthur Conan Doyle luo tarinoissaan kuvaa synkstä, ihmisten täyttämästä ja teollisuuden muovaamasta Lontoosta, jossa rikolliset Viiltäjä-Jackin tapaan mellastivat. Yleisölle Sherlock Holmes epäilemättä edusti toivoa paremmasta; hän on sankari, joka puhdistaa kadut rikollisuudesta, tai kuten ”His Last Bow” -tarinassa saksalaisista vakoojista maailmansodan uhan alla. Holmesin vetoavin piirre on todennäköisesti hänen ilmiömäinen kykynsä ratkaista rikokset ajattelemalla ja pääättelemällä, mutta ilman hänen pieniä eksentrisiä tapojaan ja kujeilevaa huumorintajuun hahmo olisi jäänyt kovin ohueksi järkeily- ja ajattelukoneeksi ja siten hyvin negatiiviseksi luomukseksi. Tuottaja Michael Coxille Granadan sarjojen viktoriaanisen ajan kuvauksessa on mukana eskapismia: vuonna 2007 tehdyssä dokumentissa Cox sanoo, että järjestäytynyt viktoriaaninen yhteiskunta on nykykatsojille helpommin ymmärrettävissä kuin oma atomipommien jälkeinen aikamme.³⁰¹

David Weeks listaus eksentrikkojen tyypillisistä piirteistä sisältää viiden tärkeimmän, edellä esitetyn laajemman piirteen lisäksi yksityiskohtaisempia, ei niin olennaisia asioita. Hänen mukaansa eksentrikot ovat muun muassa älykkäitä, usein epäsäännöllisiä ruokailu- ja asumistottumuksissaan, yksineläjiä ja leikkisän huumorintajun omaavia.³⁰² Sherlock Holmesilta näitä pieniä detaljipiirteitä löytyy, minkä vuoksi Weeks listaus on kiinnostava: 15 tyypillisimmästä piirteestä vain kaksi viimeistä – yleensä vanhin tai ainoa lapsi ja huono oikeinkirjoitustaito – eivät sovi Holmesiin ollenkaan, muiden 13 piirteen ollessa näkyvillä jossain vaiheessa Granadan sarjoja.

Erytystä huomiota Holmesin eksentrisyyksiin voidaan kiinnittää tupakoinnin osalta. Tupakointi on hänelle lähes elinehto: aamun ensimmäinen savuke on saatava heti kun silmät aukeavat.³⁰³ Tupakka on etsivälle nautintoaine, joka pitää hänen mielensä virkeänä. Kenties tunnetuin Holmesin tupakointiin liittyvä piirre on hänen tapansa kategorisoida tapauksia piipunpolton avulla: ”Kyseessä on kolmen piipullisen ongelma. Pyydän, ettet häiritse minua seuraavan 50 minuuttiin.”³⁰⁴ Tupakointi liittyy täten hyvin olennaisesti Holmesin työhön. Hän käyttää erilaisia piippuja ja sekoituksia riippuen tilanteesta ja mielialastaan,³⁰⁵ ja savukkeiden ja piippujen voikin nähdä olevan hänelle asuste, olennainen osa univormua ja toisaalta persoonallisuutta. Tupakoinnilla oli monia merkityksiä esimerkiksi boheemeille, jollaiseksi Watson Holmesia alkuperäisissä

³⁰¹ A Study in Sherlock, 2007 (Youtube).

³⁰² Ks. liite 2.

³⁰³ The Blue Carbuncle.

³⁰⁴ "It is quite a three-pipe problem. And I beg that you won't speak to me for 50 minutes." The Red-Headed League. Kyseinen kohta on ainoa esimerkki tästä Holmesin tavasta. Ks. Booth 1997, 148.

³⁰⁵ Ks. Conan Doyle [1892a] 2009, 295.

tarinoissa kuvaa: tupakointi esimerkiksi rytmitti puhetta, antoi tekemistä odotellessa ja oli älykölle olennainen lisäkoriste.³⁰⁶ Martin Booth kirjoittaa Conan Doyle -elämäkerrassaan, että kirjailija itsekin tupakoitsijana oli tietoinen nikotiinin stimuloivista vaikutuksista ja hyödynsi tätä tietoa etsiväänsä.³⁰⁷

Granadan sarjoissa Holmesin ketjupolttamisen taustalla on pitkälti myös Jeremy Brettin tapa, josta Edward Hardwicke kertoo 2003 tehdyssä haastattelussa:

Hän poltti hirvittävän paljon, mikä ei auttanut hänen terveyttään. Joka aamu matkalla kuvauspaikalle pysähdyimme ostamaan 60 savuketta, jotka Jeremy polttaisi päivän aikana. Kuvasimme useissa National Trustin taloissa, joissa polttaminen oli kiellettyä. Jeremy keksi keinon kiertää kiellon, koska paikalla oli usein uusi ohjaaja, joka ei tiennyt hänen tavoistaan samalla tavoin kuin minä. Hän kutsui ohjaajan luokseen ja sanoi, ”Mielestäni Holmesin pitäisi polttaa tässä kohtauksessa.” ”Piippu on sallittu kyllä...” ”Ei, ei, kohtaus vaati savuketta.” Niinpä Jeremy ketjupoltti paikoissa, joissa se oli kaikilta muilta kielletty ja Jeremy vain poltti menemään. Siihen ei koskaan tartuttu, vaan hän löysi aina jonkin keinon polttaa.³⁰⁸

Hardwicke laittaa tämän toiminnan Brettin eksentrisyyden piikkiin ja täten tavallaan ylevöittää näyttelijän melkoisen pahankuuloista nikotiiniriippuvuutta. Hardwicke aloittaa tarinan kertomisen ensin hieman nuhtelevaan sävyyn, mutta pystyy lopuksi nauramaan muistolle ketjupolttavasta Brettistä.³⁰⁹ Vuonna 1991 Brett kertoi haastattelussa, että yritti lopettaa tupakoinnin huonontuvan terveytensä vuoksi, mutta Holmesin ketjupolttaminen ei sallinut sitä.³¹⁰ Brett vähensi roolissa tupakoimista *The Memoirs* -sarjassa: viimeisessä jaksossa *The Cardboard Box* Holmes nähdään piipun kanssa vain kerran. Se oli kuitenkin jättänyt jälkensä, sillä jatkuva tupakointi yhdistettynä sydänsairauteen vaikeuttivat Brettin hengitystä ja hänen äänensä on muuttunut viimeiseen sarjaan tultaessa voimakkaasta ja matalasta korkeampaan ja heikompaan.

³⁰⁶ Wilson 2000, 37.

³⁰⁷ Booth 1997, 148.

³⁰⁸ "He was a terrible smoker, which didn't help his health. Every morning on way to location we'd buy 60 cigarettes which he would smoke during the day. And we filmed in a number of National Trust houses in which smoking is forbidden. So Jeremy get round this, because there would be a new director or someone who didn't know his habits, as I knew very well what he was doing. And he'd call a director and say 'I think Holmes should smoke in this scene. I feel...' 'It's alright to have a pipe...' 'No, no, no, it requires a cigarette.' He would then chain-smoke on the set where everyone else was banned and Jeremy would smoke away. And they never picked it up, he would always find some way of doing that." *Elementary my dear Watson: An Interview with Edward Hardwicke (Part 2/2)*, 2003 (Youtube).

³⁰⁹ *Elementary my dear Watson: An Interview with Edward Hardwicke (Part 2/2)*, 2003 (Youtube).

³¹⁰ BBC Radio Interview, 1989 (www).

4.2. Eksentrisyyden kääntöpuolella

The Return -sarjan jaksossa *The Musgrave Ritual* Sherlock Holmes ja tohtori Watson matkaavat viikonlopun viettoon Holmesin opiskelutoverin Reginald Musgraven luo. Holmes yskii ja valittaa eikä vaikuttaisi olevan yhtään innostunut matkasta maaseudulle. Silti se tuo hänelle vaihtelua ja estää häntä vaipumasta horrokseen. Illalliselle valmistautuessaan Watson hiipii ystävänsä huoneeseen aikeena tutkia tämän muistiinpanoja tapauksista ajalta ennen kuin hän muutti Baker Streetille. Katsoja näkee Holmesista vain varjon tämän peseytyessä kylpyhuoneessa ja niiskuttaen kovaan ääneen. Watson huomaa pöydällä avonaisen rasian, jossa Holmes säilyttää kokaiinia, sekä ruiskun ja kiristyssiteen. Hän tajuaa Holmesin ottaneen kokaiinia ja vaikuttaa erittäin huolestuneelta tulevasta illasta. Illallisella Holmes kulkee viltti illallispukunsa päällä ja hihittelee yksikseen, purskahtaen välillä myös raikuvaan nauruun. Hän kävelee hieman horjuen ja katselee hovimestarin toimia silmät lasittuneina: hän on selvästi huumausaineen vaikutuksen alaisena. Watson katselee ystävänsä sekä huolestuneena että paheksuen.³¹¹ Jakso on sarjoissa ainoa, jossa näytetään miten Holmes käyttäytyy ottaessaan kokaiinia. Huumausaineen mukaan ottaminen kyseiseen jaksoon oli Jeremy Brettin toive, mutta David Stuart Davies huomauttaa, että kyse lienee ollut enemmän Brettin omista demoneista ja hänen vaimonsa kuoleman tuoman surun vaikutuksista hauraaseen mieleen.³¹² Holmesin ja Brettin eksentrisyyttä tarkastellessa onkin otettava huomioon erikoisen käyttäytymisen ja elämän pimeät puolet, Holmesin huumeidenkäyttö ja Brettin sairastuminen maanis-depressiivisyyteen.

Eksentrisyyteen liittyy vahva kahtiajako positiiviseen ja negatiiviseen. Kari Kallioniemi kirjoittaa, että positiivisessa valossa eksentrisyys nähdään innostuksena, joka liittyy läheisesti luovuuteen ja esiintymiseen, mutta negatiivisesti ajateltuna eksentrisen henkilö voidaan liittää hulluuteen tai äärikäyttäytymiseen.³¹³ Miranda Gill kirjoittaa, että 1800-luvulla eksentrisyys ja erottuminen joukosta olivat paitsi haaveita vapaudesta ja yksilöllisyydestä, myös pelkoja hirviömaisyydestä ja synnistä. Porvarillisessa identiteetissä eksentrisyyttä siis haluttiin ja pelättiin.³¹⁴

Sherlock Holmesin tapauksessa eksentrisyydellä on hyvin selvästi kaksi puolta: hänen työnsä tuo energiaa ja merkitystä elämään, ja kokaiini tarjoaa helpotusta, kun työtä ei ole. Kokaiinin merkitystä on korostettu esittelemällä uusi Holmes 1980-luvun katsojille huumeidenkäytön kautta jaksossa *A Scandal in Bohemia*. Irene Adlerin

³¹¹ *The Musgrave Ritual*.

³¹² Davies 2002, 89.

³¹³ Ks. Kallioniemi 2010, 32.

³¹⁴ Gill 2009, 1.

esittelevän alkukohtauksen jälkeen episodissa siirrytään sateiselle Baker Streetille. Tohtori Watson on palannut juuri matkoilta ja kuulee rouva Hudsonilta, kuinka Holmes ei ole pyytänyt illallista. Watson kiipeää portaat yläkertaan tapaamaan ystäväänsä ja löytää hänet istumasta selkä ovelle päin tuijottamassa takkaa ja kylmän ilman puhaltaessa huoneeseen avoimesta ikkunasta. Watson sulkee ikkunan ja kävelee etsivän työpöydän ääreen, jonka ylimmän laatikon hän huomaa avonaisena. Laatikossa Holmes säilyttää lääkeruiskua ja pientä kokaiinipulloa. Watson kääntyy katsomaan ystäväänsä ja kysyy tuohtuneena: ”Kumpaa se on tänä iltana, morfiinia vai kokaiinia?” Holmes vastaa selkä edelleen Watsoniin päin kääntyneenä: “Voin lämpimästi suositella seitsenprosenttista kokaiinisekoitusta.” Hän kääntyy katsomaan tohtoria ja jatkaa: ”Haluaisitko kokeilla sitä?”³¹⁵ Watson lääkärinä ymmärrettävistä syistä kieltäytyy Holmesin tarjouksesta ja kertoo oman vahvan mielipiteensä huumeiden käytöstä. Holmes muistuttaa, että hänelle huumeiden käyttö ei ole itseisarvo, vaan kokaiini ja morfiini korvaavat ajattelutyön silloin kun töitä ei ole tarjolla.³¹⁶ *The Adventures-* ja *The Return* -sarjoissa nähdään useampaan otteeseen Holmes piikin kanssa: hän on joko juuri ottanut annoksen tai Watson keskeyttää ystävänsä toimet. Watson on täysin tietoinen ystävänsä harrastuksesta, mutta ei ylläkövattua kohtausta lukuun ottamatta saarnaa Holmesille huumeista. Tohtorin kasvoilta katsojat voivat kuitenkin lukea huolta ja suuttumusta.

Lääkärinä Arthur Conan Doyle oli todennäköisesti täysin tietoinen kokaiinin ja morfiinin sivuvaikutuksista. Miksi siis kirjailija teki hahmostaan huumeidenkäyttäjän? Conan Doylen elämäkerran kirjoittanut Martin Booth tulkitsee, ettei kyse ollut hahmon tekemisestä ”vialliseksi”, vaan Conan Doyle halusi yleisön näkevän Holmesin esteetikkona ja boheemina taitelijana, joille huumeidenkäyttö sallittiin viktoriaanisella ajalla.³¹⁷ J. Thomas Dalby kirjoittaa omassa lyhyessä artikkelissaan, että viktoriaanisella ajalla kokaiinia ei pidetty moraalisesti, laillisesti tai lääketieteellisesti pahana, ja uskomus kokaiinista ei-riippuvuutta aiheuttavana tuotteena pysyi yllä 1980-luvun alkupuolelle asti.³¹⁸ Se, että kokaiini ei aiheuttaisi riippuvuutta, oli todennäköisesti syy, miksi Conan Doyle valitsi sen Holmesin paheeksi esimerkiksi oopiumin sijaan: ”The Man with the Twisted Lip” -tarinassa Conan Doyle kirjoitti oopiumiaddiktion

³¹⁵ "What is it tonight, morphine or cocaine?" "Well, I can strongly recommend the seven-per-cent solution of cocaine. " "Would you care to try it?" A Scandal in Bohemia.

³¹⁶ Morfiiniin ei sarjassa tämän kohtauksen jälkeen viitata.

³¹⁷ Booth 1997, 149.

³¹⁸ Dalby 1991 (www).

vaikutuksesta ihmiseen.³¹⁹ Oopiumin käytön vaarat tiedettiin 1800-luvulla, mutta sen käyttö oli laillista ja sitä oli helposti saatavilla.³²⁰

Granadan sarjoissa kokaiini tuli mukaan epäilemättä Jeremy Brettin vaatimuksesta ja tekijöiden toiveesta luoda aito Holmes. Holmesin audiovisuaalisessa perinteessä huumeet oli unohdettu pitkäksi aikaa, kunnes 1970-luvulla ne nostettiin selkeämmin osaksi hahmoa: tunnetuin esimerkki etsivän huumeaddiktiosta on Nicholas Meyerin pastissiromaaniin *The Seven-Per-Cent Solution* perustuva samanniminen elokuva vuodelta 1976. Huumeet ovat pysyneet mukana filmatisoinneissa sittemmin ja ovat keskustelun kohteena esimerkiksi yhdysvaltalaisessa *Elementary*-sarjassa (2012). Michael Cox kirjoittaa, että pysyäkseen uskollisena Conan Doyleen tarinoille, heidän täytyi ottaa huomioon kokaiinin esille nostamisen moraaliset ja eettiset vaarat 1980-luvun yhteiskunnassa: "Kun kokaiinineula esiintyi televisioruudulla, siihen täytyi liittyä vahva varoitus käyttöön liittyvistä riskeistä."³²¹ A Scandal in Bohemia -jakson edellä kuvaillessa kohtauksessa Watson varoittaa etsivää huumeiden vaarallisuudesta, mutta jatkossa varoituksia ei verbalisoida; tohtori korkeintaan huokaisee syvään ja sanoo "Holmes". Katsojille jää siis rooli ymmärtää huumeiden vaarat tohtorin ilmeistä ja eleistä. On toki mahdollista, että tekijät näkivät Watsonin roolin sarjan ja Holmesin "moraalisena kompassina" niin vaikuttavana, että liiallinen saarnaaminen ei ollut tarpeellista. Kummallisesti myöskään käyttämissäni aikalaisaineistoissa Holmesin huumeidenkäyttöä *The Adventures*- ja *The Return* -sarjoissa ei kommentoida tai siihen oteta kantaa moraalisesta näkökulmasta Coxin yllä olevaa sitaattia lukuun ottamatta.

Huumeidenkäyttö liittyy Holmesin kohdalla hänen boheemiseen luonteeseensa ja elämäntapaansa.³²² Daniel Stashowerin mielestä Holmes sopii kaikkine eksentrisyyksineen³²³ ja pahoine tapoineen boheemin artistin muottiin. Jotta Conan Doyle saattoi luoda rikostutkimuksesta taidetta, hänen täytyi luoda Holmesista hahmo, joka muistutti enemmän taiteilijaa kuin poliisimiestä.³²⁴ Huumeet liitetäänkin usein boheemeihin. Heille niiden käyttö oli usein liiallista ja heitä kuvailtiin itsetuhoisiksi. Huumeet ja alkoholi paitsi kiihottivat taiteilijoiden mielikuvitusta, myös auttoivat heitä lepäämään ja unohtamaan huolensa.³²⁵

³¹⁹ Conan Doyle [1891c] 2009, 212-213. Granadan sarjoissa oopiumin käyttöön ja siihen liittyvään riippuvuuteen viitataan jaksoissa The Man with the Twisted Lip ja The Dying Detective.

³²⁰ Wilson 2000, 199.

³²¹ "Whenever the needle appeared it had to be accompanied with the strongest warning about the risk involved." Cox 1999, 40.

³²² Watson kuvailee ystäväänsä alkuperäisissä tarinoissa boheemiksi usein, mutta Granadan sarjoissa tätä määritelmää ei Sherlock Holmesista puhuttaessa käytetä.

³²³ Eksentrisyydellä tarkoitetaan tässä erikoisia tapoja. Stashower 2001, 103.

³²⁴ Stashower 2001, 103.

³²⁵ Wilson 2000, 197-199.

Boheemien epäsovinnainen elämä ei ole lopulta kaukana eksentrikkojen erikoisista elämäntavoista. Riitta Jallinojan mukaan boheemit elivät vastustaakseen kohteita, jotka sitoivat heidät käytäntein ja normein yhteiskuntaan ja maailmaan. Normeista pääsi eroon muuttamalla boheemiyhteisöön ja elämällä vapaasti. Vapauden merkitys on boheemin elämän ytimessä. Tuota vapautta kuitenkin uhkasi ansiotyö: boheemit joutuivatkin kysymään, miten elättää itsensä ja elää vapaasti. Boheemit pyrkivätkin etsimään sellaista työtä, jossa vapaus toteutuisi, ja heidän suhteensa työhön pohjasi heidän mielestään vapauteen, jos ja kun työ oli heille mieluista.³²⁶ Boheemit loivat tai muovasivat itselleen työtä, joka toi heille iloa – hyvin samantapaisesti kuin Sherlock Holmes.

Jallinoja kirjoittaa, että vapauden lisäksi boheemien elämän keskiössä oli pyrkimys välttää tavanomaisuutta, sillä se teki elämästä ikävystyttävää. Keinoina käytettiin muun muassa itämaisia uskontoja, maallista mystiikkaa, alkoholia ja huumeita. Huumeiden avulla uskottiin pääsevän epätodelliseen hurmiotilaan. Tätä myöten huumausaineet linkittyivät vahvasti suuren yleisön kuvaan boheemeista.³²⁷ Jallinojan käyttämä alaotsikko ”Hyvästi tavanomaisuuden ikävystyttävyys!” kuulostaa kovasti Sherlock Holmesin lausahdukselta ”Kammoan olemassolon tylsää rutiinia”.³²⁸ Huumeet tarjosivat pakopaikkaa ja turvaa ikävystymiseltä ja horrokselta, jotka olivat luoville boheemeille ja aivojaan jatkuvasti rasittavalle Holmesille viimeiseen asti välteltäviä asioita.

Kuten jo aiemmin totesin, kokaiini ei ole Holmesille kaikki kaikessa eikä hän vaikuta olevan siihen suuremmin koukussa. Täten tuntuu myös loogiselta, että hän pystyisi vierottamaan itsensä aineesta niin halutessaan.³²⁹ The Sign of Four -elokuvassa tehtiin muutoksia alkuperäiseen romaaniin verrattuna etenkin huumausaineiden kuvaamisen osalta. Romaani alkaa aikaisemmin kuvaamalla kohtauksella, jonka Granada sijoitti A Scandal in Bohemia -jakson alkuun, ja päättyy Holmesin kaivaessa esiin kokaiinipullon tapauksen tultua ratkaistuksi.³³⁰ Sekä elokuva että romaani päättyvät siihen, että Athelney Jones Scotland Yardista saa kaiken kunnian, vaikka Holmes on tehnyt suurimman osan työstä. Ystävysten osalta Granada kuitenkin muutti lopun: Romanissa Watson saa vaimon, mutta elokuvassa jää tuijottamaan Mary Morstanin perään ikkunasta. Holmes päättää romaanin sanoihin: ”Minulle jää

³²⁶ Jallinoja 1991, 125–128.

³²⁷ Jallinoja 1991, 134–138.

³²⁸ "I abhor the dull routine of existence." A Scandal in Bohemia.

³²⁹ "The Missing Three-Quarter" -tarinassa Watson kertoo kuinka oli vuosia yrittänyt vieroittaa Holmesia huumeista, mutta tiesi paheen olevan vain "nukkumassa, ei kuollut". Conan Doyle [1904a] 2009, 589.

³³⁰ Conan Doyle [1890] 2009, 75–76, 141.

kokaiini.”³³¹ Elokuvasa esille nousee kuitenkin huumeidenkäytön toinen puoli: ”Minulle jää nautinto siitä, että ratkaisin mielenkiintoisen jutun melkein täysin yksin.”³³² Kokaiinia ei elokuvassa nosteta esille, vaan työ on Holmesia eteenpäin vievä voima.

The Sign of Four -elokuvaa seuranneessa jaksossa The Devil’s Foot Jeremy Brett lopulta vieroitti Holmesin huumeista.³³³ Brett pyysi tähän luvan Dame Jean Conan Doylelta, kirjailijan tyttäreltä, joka hyväksyi ratkaisun ilomielin: hänen mielestään Holmesin huumeongelmasta oli puhuttu jo liikaa.³³⁴ Brett kertoi haastattelussa vuonna 1991 huolestuneensa Holmesin huumeidenkäytön vaikuttavan sarjoja katsoviin lapsiin ja nuoriin.³³⁵ Vaikka Holmes hautaa kokaiiniruiskunsa hiekkaan, se ei ollut hänen ainoansa, sillä The Eligible Bachelor -elokuvassa Watson tarkastaa työpöydän laatikosta, onko Holmes koskenut kokaiiniin. Viimeisissä sarjoissa leikitellään ajatuksella, että Holmes ei olisi täysin luopunut huumeista, mutta silti omituinen käyttäytyminen ja depressiiviset hetket laitetaan ennemmin ”menneisyyden haamujen” ja etenkin Reichenbachin tapahtumien syyksi.

Menneisyyden haamuista tuli merkittävä osa Sherlock Holmesin hahmoa etenkin kahden viimeisen sarjan ja elokuvien osalta. *The Memoirs* -sarjan toiseksi viimeinen jakso The Mazarin Stone alkaa kohtauksella, jossa Holmes istuu sängyllään ulkovaatteissa. Hän kysyy ystävänsä käytöstä kummastelevalta Watsonilta, mikä on lääketieteellinen termi pakkomielleisyydelle. Seuraavaksi etsivä kuvataan heijastumana taulusta, joka esittää mahdollisesti skotlantilaista rantamaisemaa. Holmes sanoo, että hänen täytyy haudata menneisyyden aave, joka on vaivannut häntä jo pitkän aikaa. Hän kertoo huolestuneen näköiselle tohtorille olevansa poissa useita viikkoja ja suuntaavansa Skotlannin ylängöille.³³⁶ Holmes viittaa haamalla Moriartyyn ja Reichenbachin tapahtumiin, mutta taustalla leijuu myös Jeremy Brettin oma haamu maanis-depressiivisyyden muodossa.

Rajaa eksentrisyyden ja mielenterveysongelmien ja -sairauksien välillä on vaikea vetää. David Weeks tutkimusryhmineen huomasi, että termejä ”hulluus” ja ”eksentrisuus” käytetään synonyymeina kuvaamaan omituisesti ja arvaamattomasti käyttäytyviä henkilöitä. Lisäksi Weeksin tutkimuksen mukaan eksentrikot ovat tavallista terveempiä eivätkä etsi lääkärin apua missään vaiheessa, joten eksentrisyyden

³³¹ "For me, there still remains the cocaine-bottle." Conan Doyle [1890] 2009, 141.

³³² "For me, the pleasure of having solved an interesting case almost single-handed." The Sign of Four.

³³³ The Devil's Foot.

³³⁴ Davies 2002, 99.

³³⁵ Conroy 1991.

³³⁶ The Mazarin Stone.

määrittäminen lääketieteellisin termein on hankalaa. Verratessaan eksentrikkojen piirteitä klassisiin skitsofrenia-määritelmiin, Weeksin tutkimusryhmä huomasi eksentrikkojen omaavan joita skitsofrenian oireita, mutta lievinä tapauksina.³³⁷

Myös Sherlock Holmesin hahmoa on diagnosoitu vuosien saatossa erilaisin tuloksin. Etsivälle on diagnosoitu niin maanis-depressiivisyyttä, tarkkavaisuushäiriötä (ADD) kuin Aspergerin syndroomaa. Lisa Sanders kirjoittaa, että Holmesin eksentrisyyttä ei voi kiistää, mutta siinä missä Arthur Conan Doyle'n aikana maailma oli täynnä eksentrikkoja ja kummajaisia, 2000-luvulla on omituista käytöstä yritetty ymmärtää, määritellä ja diagnosoida.³³⁸ Jeremy Bretttiltä kysyttiin kerran puhelinhaastattelussa, voisiko hänen mielestään Holmes olla maanis-depressiivinen, mutta näyttelijä vastaamisen sijaan löi raivostuneena luurin kysyjän korvaan.³³⁹

Muutamaa viikkoa ennen kuolemaansa vuonna 1995 Brett puhui viimeisen kerran julkisesti radiolähetyksessä Manic Depressive Fellowship -organisaation puolesta. Hän kertoi sairauden oireista ja omista tuntemuksistaan. Maanisen kohtauksen oireita olivat hänen mukaansa muun muassa valtava energisyys, unettomuus, irrationaalinen rahankäyttö ja hallusinaatiot. Depressiivisessä kohtauksessa potilas kärsii paniikkikohtauksista ja itsemurha-ajatuksista.³⁴⁰ Kun tätä peilataan Brettin Holmes-tulkintaan etenkin kahden viimeisen sarjan osalta, ei ole vaikea nähdä, että näyttelijän omat henkilökohtaiset ongelmat siirtyivät roolihahmoon. Jos rajaa eksentrisyyden ja hulluuden välille on vaikea vetää, on tutkimassani tapauksessa myös vaikea erottaa toisistaan näyttelijää ja roolihahmoa.

Jeremy Brett joutui sairaalahoitoon maanis-depressiivisyyden vuoksi vuonna 1986. Hän kertoi David Stuart Daviesille sairastaneensa maanis-depressiivisyyttä vuosia, mutta se oli ollut piilevänä vuoteen 1985 asti, kunnes hänen toinen vaimonsa Joan kuoli syöpään. Joanin kuolema, heikohko mielenterveys, pitkät viikot kuvauksissa Manchesterissa, hotellielämä, mutkikkaan dialogin opetteleminen sekä koko sarjan kannattelemisen päähenkilönä osoittautuivat liian raskaaksi yhdistelmäksi. Brett oli sairaalassa kuvausten aikana ja jälkeen useaan otteeseen, välillä hoitaen mielenterveyttään ja lopussa myös sydänvikaansa.³⁴¹

The Returnin ensimmäisessä seitsemässä jaksossa ja elokuvassa *The Sign of Four* Brettin sairaus ei vielä näyttäytynyt katsojille. Erään maanisen kohtauksen aikana, ennen kuin *The Returnin* toista osiota alettiin filmata, Brett päätyi leikkaamaan

³³⁷ Weeks & James 1995, 136–144.

³³⁸ Sanders 2012.

³³⁹ Cox 1999, 216.

³⁴⁰ Manic Depression Awareness ~ Jeremy Brett ~ Bipolar Help (MDF), 1995 (Youtube).

³⁴¹ Davies 2002, 81–82.

hiuksensa lyhyiksi. Näyttelijälle tämä oli vapauttava teko, mutta se tuotti ongelmia maskeeraajalle – Holmes oli totuttu näkemään taakse kammattuine ja aseteltuine hiuksineen. Brett selitti David Stuart Daviesille, että kun hänen pitkät hiuksensa piti ”liimata” taakse, lyhyet hiukset saattoivat olla vapaasti, hän pystyi juoksettamaan sormiaan niiden lävitse ja pörröttämään niitä – tekemään asioita, jotka auttoivat häntä hahmon esittämisessä. Davies kuitenkin kirjoittaa myös, että todellisuudessa hiustenleikkuu johtui Brettin henkisestä epätasapainosta ja kapinasta, koska hän oli pikkuhiljaa alkanut vihata Holmesin hahmoa; myös Daviesin haastatteleman Edward Hardwicken mukaan syy oli Brettin sairauden maaninen vaihe ja Brettin viha Holmesia kohtaan.³⁴²

Jo ennen hiustenleikkuuta Brett oli kertonut haluavansa pestä Holmesin pois ja että värjättyään hiuksiaan pitkän aikaa mustiksi, hän ei enää muistanut minkä väriset ne todellisuudessa olivat.³⁴³ Hiuksille annetut merkitykset kuvaavat sitä, miten kokonaisvaltaisesti Sherlock Holmesin hahmo oli osa Jeremy Brettia. Maanis-depressiiviselle näyttelijälle synkkä, rationaalinen hahmo, joka ei välitä lämpimistä tunteista, oli epäilemättä uhka alakuloisuudesta ja pimeydestä. Brett kertoi *The Washington Postin* haastattelussa vuonna 1991, että hänen vaimonsa Joan kehotti jo *The Adventuresin* ensimmäisten jaksojen kuvausten aikana juhlimaan jokaisen kuvauspäivän jälkeen Holmesista eroon pääsyä. Niinpä Brett meni hotelliin, vaihtoi Holmesin mustavalkoisen garderobin kirkkaisiin väreihin ja joi puoli pulloa samppanjaa – *The Returnin* ensimmäisen osion jälkeen roolista eroon pääseminen vaati kokonaisen pullollisen.³⁴⁴

Sarjojen edetessä Sherlock Holmesin elämä muuttuu synkemmäksi, ja pisimmälle etsivän depressioissa mennään paljon parjatussa³⁴⁵ elokuvassa *The Eligible Bachelor*. Elokuva alkaa kuvilla mielisairaalaista, huudoilla muurien sisäpuolelta ja Holmesin repliikillä ”Mielenkauhuilta ei kykene pakenemaan,”³⁴⁶ joka on varmasti kuvaava toteamus niistä tuntemuksista, joita Jeremy Brett kävi itse sairautensa kanssa läpi. Elokuvassa Holmes nähdään nukkumassa epämukavasti sohvalla kärsien painajaisista ja Reichenbachin muistoista. Hän ei syö ja lukitsee itsensä huoneisiinsa. Brettin valkoiseksi maskeeratut kasvot korostavat Holmesin kärsimyksiä. Kun huolehtimisesta väsynyt rouva Hudson kutsuu lopulta tohtori Watsonin apuun, Holmesin täytyy avautua ystävälleen. Hän kertoo, kuinka katu professori Moriartyn kuolemaa Reichenbachilla, sillä ilman hänen antamaansa vastusta Holmes joutuu

³⁴² Davies 2002, 97–98.

³⁴³ Cox 1999, 122.

³⁴⁴ Conroy 1991.

³⁴⁵ Ks. Davies 2002, 157–159; Cox 1999, 196–197.

³⁴⁶ "There's no escape from the terrors of the mind." *The Eligible Bachelor*.

kestämään kadonneiden kissojen omistajien ja ahdistuneiden lasten triviaalisten pyyntöjen kanssa.³⁴⁷ Watson tarkistaa Holmesin työpöydän laatikosta kokaiiniruiskun tilan, mutta huomaa ilokseen sen olevan käyttämätön. Holmes kertoo painajaisistaan, jotka elokuvan edetessä paljastuvat enteellisiksi näyiksi.³⁴⁸ Kohtauksessa on selvästi näkyvissä Brettin tuomat lisät rooliin. Kun alkuperäisissä tarinoissa Holmesin depressiivisyys rajoittuu useimmiten vain siihen, että hän viettää useita päiviä sängyssä,³⁴⁹ Brettin Holmesin depressiot muistuttavat hybridiä maanis-depressiivisyyden molemmista puolista, joista edellä kirjoitin.

The Eligible Bachelor on laajennettu lyhyehköstä novellista ”The Adventure of the Noble Bachelor”, jossa aatelisherran tuore amerikkalaisvaimo katoaa heti hääseremonian jälkeen. Varsinaista deduktiivista etsivätyötä ei alkuperäisessä tarinassa tai elokuvassa nähdä. Elokuvaan on tuotu myös pieni elementti ”The Adventure of the Veiled Lodger” -novellista, kun hunnutettu nainen pyytää Holmesin apua sisarensa etsimisessä.³⁵⁰ Kyseinen sisar, kuten elokuvan lopussa käy ilmi, on Holmesin enteissä ja painajaisissa esiintyvä ruma hahmo. Brett kertoi David Stuart Daviesille aluksi olevansa innoissaan uusista mahdollisuuksista ja suunnista, joihin Holmesin hahmoa voi viedä – siitäkin huolimatta, että Jeremy Brett oli Arthur Conan Doylelle uskollisten tulkintojen puolestapuhuja. Davies kuvaa Brettin olleen jälleen innostunut Holmesista, mutta näyttelijän puheet ja kaikki ideat eivät olleet koherentteja tai selkeitä.³⁵¹ Brettin sairaus kulki vuoristoratamaisesti ja hänen mielipiteensä etenkin elokuvajaksoista vaihteli. Kuvatessaan *The Memoirs* -sarjan jaksoja vuonna 1993 Brett kertoi Daviesille, että pitkät elokuvat olivat virhe ja niissä tehdyt ratkaisut paljastivat liikaa hahmosta ja rikkoivat tämän mystisyyttä ja arvokkuutta.³⁵² Brett lienee kuitenkin enemmän pelännyt paljastaneensa itsestään ja sairaudestaan liikaa. The Eligible Bachelor -elokuvan kohtaus, jossa Holmes juoksee yöpaidassaan kadulle yrittäessään saada hunnutetun naisen kiinni, mutta kaatuu lätäkköön ja jää istumaan katukiveykselle, oli Brettille ennen kuvaamista jännittävä, mutta nähtyään valmiin leikatun version hän oli kauhuissaan siitä.³⁵³

Jeremy Brettin maanis-depressiivisyyden ja eksentrisyyden välinen raja on sumea, mutta eksentrisyyttä käytetään osittain myös selittämään näyttelijän käytöstä ja

³⁴⁷ "I regret Moriarty's death. - - Without him, I have to deal with distressed children and cat owner's pygmies, pygmies of triviality." *The Eligible Bachelor*.

³⁴⁸ *The Eligible Bachelor*.

³⁴⁹ Conan Doyle [1925b] 2009, 1001.

³⁵⁰ Naista esittää David Burken vaimo Anna Calder-Marshall.

³⁵¹ Davies 2002, 159.

³⁵² Davies 2002, 161, 169.

³⁵³ Davies 2002, 160–161.

toimintaa roolissaan. Edward Hardwicke kuvaa Brettia eksentrikoksi ja antaa esimerkkinä The Devil's Foot -jaksossa nähtävän pitkän kaulahuivin käytön hatun kanssa, jota eräs lehti kutsui ”teepannuksi”.³⁵⁴ David Stuart Daviesille Hardwicke puhuu yleisin sanoin Brettin eksentrisyydestä:

Jeremy oli aina, sanan parhaimmassa merkityksessä, eksentrikko. Mielestäni sellainen on upea asia olla. Toivon, että heitä olisi enemmän; toivon, että olisin itse sellainen. Joten hyvin suuren osan Jeremyn käytöksestä voi nähdä ennemmin eksentrisenä kuin maanisena.³⁵⁵

Davies ei kerro, milloin Hardwicke näin sanoi, mutta esimerkiksi vuoden 2003 haastattelussa³⁵⁶ Hardwickeen muistot ovat lämpimiä ja ylistäviä. Hardwicke vietti pitkiä aikoja Brettin seurassa ja he olivat läheiset ystävät niin töissä kuin vapaa-ajallakin. Hän näki Brettin hyvät ja pahat päivät ja kykeni todennäköisesti parhaiten arvioimaan milloin mikin Brettin tai Holmesin piirre meni eksentrisen luonteen tai maanis-depressiivisyyden piikkiin. Jeremy Brettin sairautta ei haluttu ymmärrettävästi analysoida liikaa tai riepotella julkisuudessa, koska kyse oli henkilökohtaisesta asiasta. Myös David Burke muistelee lämmöllä Brettin omalaatuisuutta: ”Kaipaen hänen ystävällistä, erikoista persoonaansa ja siunattua eksentrisyyttään.”³⁵⁷ Esimerkkinä jälkimmäisestä Burke kertoo Brettin viihdyttäneen naispuolista ystäväänsä lounaalla BBC:n ruokalassa, aseteltuaan ensin muovipintaiselle kanttiinin pöydälle pitsiliinan ja kynttelikön.³⁵⁸ Brettin Watsonit eivät liioittele Brettin eksentrisyyttä, mutta kenties selittävät sillä monia seikkoja, jotka saattoivat ennemmin johtua sairastumisesta. Heikon terveyden voi myös nähdä tuoneen hahmoon piirteitä, jotka ovat nähtävissä Holmesin eksentrisyysskuvassa. Brett kertoi vuonna 1995, että hän koki itse välillä erittäin voimakkaita mielialamuutoksia, mutta ollessaan ”alalla, jossa pieni hulluus on eduksi”, näitä muutoksia siedettiin paremmin kuin jos hän olisi työskennellyt esimerkiksi pankissa.³⁵⁹

Sherlock Holmesin eksentrisyyttä tutkiessa nousee esiin monia viktoriaaniseen aikaan liitettyjä ajatuksia, joita vasten konsultoivan etsivän käytös näyttäytyy epäsovinnaisena ja erikoisena. Granadan sarjoissa siihen yhdistyy Jeremy Brettin eksentrisyys, joka varmasti osittain kumpuaa hänen näyttelijän urastaan. Brettin

³⁵⁴ Elementary my dear Watson: An Interview with Edward Hardwicke (Part 2/2), 2003 (Youtube). Davies 2002, 98.

³⁵⁵ "Jeremy was always going to be, in the best sense of the word, an eccentric. I think it's a wonderful thing to be. I wish there were more about; I wish I were one. So a lot of Jeremy's behaviour would have been seen as eccentric than manic." Davies 2002, 82.

³⁵⁶ Elementary my dear Watson: An Interview with Edward Hardwicke (Part 2/2), 2003 (Youtube).

³⁵⁷ "I miss his generous mad-cap spirit and blessed eccentricity." Burke 2009.

³⁵⁸ Burke 2009.

³⁵⁹ "Being a member of a profession where being a little mad helps..." Manic Depression Awareness ~ Jeremy Brett ~ Bipolar Help (MDF), 1995 (Youtube).

sairastuminen maanis-depressiivisyyteen vaikutti hänen tulkintaansa ja se antoi Conan Doyleen kuvaamille Holmesin depressiivisille hetkille entistä syvemmän luonteen. Vaikka Brett kuvaa etsivää kaikin puolin synkäksi hahmoksi haastatteluissa, on Holmesin eksentrisyydessä kaksi puolta, jotka Brett onnistuu nostamaan esiin. Jos eksentrisyys esiintyy kaksipuolisena kolikkona, voidaan myös Brettin Holmesin eksentrisyys jakaa selkeästi: positiiviset piirteet ilmenevät erityisesti Sherlock Holmesin työssä, pimeä puoli taas Jeremy Brettin sairastumisen mukanaan tuomissa muutoksissa. Brettille Holmesiksi tuleminen oli raskasta fyysisesti ja henkisesti, mutta hän loi moniulotteisen tulkintansa kautta merkittävän uuden kulmakiven hahmon audiovisuaalisessa perinteessä.

5. Lopuksi

Kun työn alla olleen rikoksen tai kummallisen tapahtuman tutkiminen on päättynyt, tohtori Watson ottaa esiin muistikirjansa ja kirjoittaa tarinan, jonka avulla hänen ystävänsä Sherlock Holmes saa entistä enemmän kuuluisuutta. Holmes harvoin välittää ystävänsä kirjoituksista niiden romantisoitun tyylin vuoksi: huomion pitäisi kiinnittyä hänen omaan erikoisalaansa ja deduktiivisen tieteen – tai taiteen – esittelemiseen asianmukaisesti.³⁶⁰ Pienistä johtolangoista, tavallisuudesta poikkeavista tapahtumista ja erikoisista ihmisistä syntyy tapaus, joka voi hämmentää Scotland Yardia, mutta pitää yllä konsultoivan etsivän mielenkiinnon.

Omassa tutkimuksessani olen myös seurannut pieniä johtolankoja ja erikoisia ihmisiä tutkiessani Granadan tuottamissa sarjoissa nähtävän Sherlock Holmesin mieskuvaa. Kiinnittämällä huomiota esimerkiksi sanoihin ja äänenpainoihin paljastuu hahmosta enemmän kuin kirjallinen alkuperäismateriaali voi tarjota. Eleet ja ilmeet, joita näyttelijä Jeremy Brett tarjoaa runsaasti Holmesin roolissa, kertovat katsojille, milloin Holmes on tyytyväinen, milloin ahdistunut ja milloin välinpitämätön. Alkuperäisiä tarinoita lukiessa Holmesin käytös peilataan Watsonin silmin – TV-sarjassa katsojat näkevät Holmesin teot itse.

Sosiaalisten suhteiden ja eksentrisyyden kautta pohdittuna Sherlock Holmesin mieheys esittäytyy ristiriitaisena: hän on eksentrisen herrasmies, joka kapinoi auktoriteetteja vastaan, mutta taistelee kuningattarensa puolesta. Auktoriteettikapina ei useimmiten ole etsivälle ensisijaista tai näyttyädy anarkistisena vaan hänen silmissään virkavalta ja poliitikot vain vaikuttavat tyhmiltä hänen omaan älykkyyteensä verrattuna. Ihmissuhteissa naisten rooli jää väistämättä homososiaalisten suhteiden varjoon. Ystävyys Watsonin kanssa merkitsee Holmesille enemmän kuin mikään muu ihmissuhde. Watson tarjoaa ystävänsä tukea, turvaa, luottamusta ja uskollisuutta. Vastapainoksi entinen sotilas saa kokea Holmesin matkassa kulkiessaan jännittäviä ja vaarallisia tilanteita. Toveruus ja ystävyys painottuvat sarjoista tekijöiden toimesta vahvasti. Myöskään biologinen veljeys ei nouse ystävyyttä merkittävämmäksi. Sherlockin ja hänen isoveljensä Mycroftin suhde on asiallinen, mutta etäinen. He kunnioittavat toistensa kykyjä ja töitä, mutta eivät ilmaise asiaa toisilleen sanoin.

Naisiin Sherlock Holmes suhtautuu epäluuloisemmin, mutta myöntää tarpeen vaatiessa kauniimman sukupuolen olevan kykenevä toimimaan haasteellisissa tilanteissa. Naiset, jotka toimivat järkensä eivätkä tunteiden kautta, Holmes kokee

³⁶⁰ The Copper Beeches.

mielenkiintoisia: jos vahvaluontoinen, itsenäisesti elävä nainen on peloissaan, kyseessä täytyy olla vakava asia. Rakkauden huumaan antautuneet ja tunteidensa pohjalta toimivat naiset sen sijaan usein hylkäävät perheensä ja läheistensä huolenpidon rakastettunsa vuoksi; tällaiselle toiminnalle ei Holmesin mielessä löydy ymmärrystä. Kahden viimeisen sarjan aikana Holmes muuttuu itse tunteellisemmaksi ja suhtautuu naisiin lempeämmin, joskin edelleen etäisesti. Ainoa nainen, jolle on tilaa etsivän elinpiirissä, on hänen vuokraemäntänsä rouva Hudson: tämä suhtautuu vuokralaiseensa usein kuin omaan poikaansa ja huolehtii ja on huolissaan Holmesista.

Tasapainottavat ihmissuhteet tohtori Watsonin ja rouva Hudsonin kanssa sallivat Sherlock Holmesille mahdollisuuden uhmata tapoja ja käytänteitä ja olla erilainen. Eksentriseksi määritelty Holmes säilyttää tavaroita omituisissa paikoissa ja heittäytyy työhönsä usein hilpeyttä ja kummastusta herättävällä tavalla. Positiivisen eksentrisyyden osa on suurempi, mutta kääntöpuolelta löytyvät asiat ovat syvemmin juurtuneita. Huumeidenkäyttö on työnteon vastapooli, eikä Holmes turvaudu kokaiiniin kuin tarvittaessa. Jeremy Brettin eksentrisyyden kääntöpuolelta löytyy maanis-depressiivisyys, joka vaikutti televisioruuduilla nähtävän Holmesin eksentriseen käytökseen.

Brettin tulkinta oli hänelle fyysisesti ja henkisesti raskas, mutta hän loi omien henkilökohtaisten vaikeuksiensa läpi Sherlock Holmesin, joka selkeästi erottui aikaisemmista elokuva- ja TV-Holmes-tulkinnoista. Arthur Conan Doyle'n alkuperäisten tarinoiden hyödyntäminen paransi myös Watsonin mainetta David Burken ja Edward Hardwicken otettua alkuperäisestä tohtorista läheisesti mallia. Sarjojen suosion synnä voi pitää tekijöiden panostusta viktoriaanisen ajan ja vuosisadan vaihteen kuvaamiseen sekä Conan Doyle'n tarinoiden hyödyntämistä juonitasolla.

Sherlock Holmes -aiheisessa tutkimuksessa suurimpana ongelmana on lähdeaineiston suuri määrä. Tätä tutkimusta varten olen käynyt läpi aineistoa niin Granadaa edeltävistä kuin seuraavistakin tulkinnoista sekä teoksia alkuperäisiin Conan Doyle'n kirjoittamiin tarinoihin liittyen. Lopulta läpikäymieni teosten määrä on ollut vain pieni murto-osa kaikesta, mitä aiheeseen liittyen on aikojen saatossa kirjoitettu. Internetin myötä mukaan kuvioon tulevat myös fanien ryhmittymät ja tuotokset. Vaikka olen pyrkinyt jättämään ne huomiotta, on niiden kautta myös löytynyt itselleni hyödyllistä aineistoa. Tutkimuksen tekeminen Suomesta käsin olisi ollut hankalaa, ellei Internetistä löytyisi runsaasti sanomalehti- ja videoaineistoja.

Sherlock Holmesin tutkiminen on 2010-luvulla erityisen mielenkiintoista, sillä modernisoidut tulkinnat ovat herättäneet uusien, nuorten sukupolvien kiinnostuksen hahmoa, sen audiovisuaalista perinnettä ja Arthur Conan Doylen tuotantoa kohtaan. Granadan sarjojen kohdalla voidaan esittää laajempia pohdintoja niissä nähtävien miesten ja naisten osalta. Mielenkiintoinen aihe olisi myös tutkia tarkemmin viktoriaanisen ajan esittämistä sarjojen kautta 1980–90-luvuilla perinne-buumin aikaan. Tässä tutkimuksessa käyttämäni teemat soveltuisivat sellaisenaan myös moniin Granadaa edeltäviin ja seuraaviin tulkintoihin. Sherlock Holmesin eksentrisyyden pohtiminen avasi näkökulmia eri aikakausien asenteisiin ja mentaliteetteihin. Jos hyväksyy vain ajatuksen, että Holmes on eksentrisen kysymättä mitä eksentrisyydellä tarkoitetaan, eivät hänen erikoiset tapansa ja taipumuksensa suhteudu muihin kuin hänen seurassaan tavattaviin hahmoihin. Paneutumalla tarkemmin eksentrisyyden määrittelyihin esimerkiksi kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta tartutaan myös seikkoihin, jotka saattaisivat muuten jäädä huomaamatta.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Pääaineisto

A Scandal in Bohemia. *The Adventures of Sherlock Holmes* (DVD 1). O: Paul Annett. Sk: Aleksander Baron. T: Michael Cox. Granada Television. E: 24.4.1984.

Silver Blaze. *The Return of Sherlock Holmes* (DVD 8). O: Brian Mills. Sk: John Hawkesworth. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 13.4.1988.

The Abbey Grange. *The Return of Sherlock Holmes* (DVD 6). O: Peter Hammond. Sk: Trevor Bowen. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 6.8.1986.

The Blue Carbuncle. *The Adventures of Sherlock Holmes* (DVD 2). O: David Carson. Sk: Paul Finney. T: Michael Cox. Granada Television. E: 5.6.1984.

The Boscombe Valley Mystery. *The Casebook of Sherlock Holmes* (DVD 10). O: June Howson. Sk: John Hawkesworth. T: Michael Cox. Granada Television. E: 14.3.1991.

The Bruce Partington Plans. *The Return of Sherlock Holmes* (DVD 8). O: John Gorrie. Sk: John Hawkesworth. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 27.4.1988.

The Cardboard Box. *The Memoirs of Sherlock Holmes* (DVD 16). O: Sarah Hellings. Sk: T.R. Bowen. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 11.4.1994.

The Copper Beeches. *The Adventures of Sherlock Holmes* (DVD 2). O: Paul Annett. Sk: Bill Craig. T: Michael Cox. Granada Television. E: 25.8.1985.

The Crooked Man. *The Adventures of Sherlock Holmes* (DVD 2). O: Alan Grint. Sk: Alfred Shaughnessy. T: Michael Cox. Granada Television. E: 22.5.1984.

The Dancing Men. *The Adventures of Sherlock Holmes* (DVD 1). O: John Bruce. Sk: Anthony Skene. T: Michael Cox. Granada Television. E: 1.5.1984.

The Devil's Foot. *The Return of Sherlock Holmes* (DVD 8). O: Ken Hannam. Sk: Gary Hopkins. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 6.4.1988.

The Disappearance of Lady Frances Carfax. *The Casebook of Sherlock Holmes* (DVD 10). O: John Madden. Sk: T.R. Bowen. T: Michael Cox. Granada Television. E: 21.2.1991.

The Dying Detective. *The Memoirs of Sherlock Holmes* (DVD 15). O: Sarah Hellings. Sk: T.R. Bowen. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 14.3.1994.

The Eligible Bachelor. *The Casebook of Sherlock Holmes* (DVD 14). O: Peter Hammond. Sk: T.R. Bowen. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 3.2.1993.

The Empty House. *The Return of Sherlock Holmes* (DVD 5). O: Howard Baker. Sk: John Hawkesworth. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 9.7.1986.

The Final Problem. *The Adventures of Sherlock Holmes* (DVD 4). O: Alan Grint. Sk: John Hawkesworth. T: Michael Cox. Granada Television. E: 29.9.1985.

The Golden Pince-Nez. *The Memoirs of Sherlock Holmes* (DVD 15). O: Peter Hammond. Sk: Gary Hopkins. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 21.3.1994.

The Greek Interpreter. *The Adventures of Sherlock Holmes* (DVD 3). O: Alan Grint. Sk: Derek Marlowe. T: Michael Cox. Granada Television. E: 1.9.1985.

The Hound of the Baskervilles. *The Return of Sherlock Holmes* (DVD 9). O: Brian Mills. Sk: Trevor Bowen. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 31.8.1988.

The Illustrious Client. *The Casebook of Sherlock Holmes* (DVD 11). O: Tim Sullivan. Sk: Robin Chapman. T: Michael Cox. Granada Television. E: 21.3.1991.

The Last Vampyre. *The Casebook of Sherlock Holmes* (DVD 13). O: Tim Sullivan. Sk: Jeremy Paul. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 27.1.1993.

The Man with the Twisted Lip. *The Return of Sherlock Holmes* (DVD 6). O: Patrick Lau. Sk: Alan Plater. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 13.8.1986.

The Master Blackmailer. *The Casebook of Sherlock Holmes* (DVD 12). O: Peter Hammond. Sk: Jeremy Paul. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 2.1.1992.

The Mazarin Stone. *The Memoirs of Sherlock Holmes* (DVD 16). O: Peter Hammond. Sk: Gary Hopkins. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 4.4.1994.

The Musgrave Ritual. *The Return of Sherlock Holmes* (DVD 5). O: David Carson. Sk: Jeremy Paul. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 30.7.1986.

The Naval Treaty. *The Adventures of Sherlock Holmes* (DVD 1). O: Alan Grint. Sk: Jeremy Paul. T: Michael Cox. Granada Television. E: 8.5.1984.

The Norwood Builder. *The Adventures of Sherlock Holmes* (DVD 3). O: Ken Grieve. Sk: Richard Harris. T: Michael Cox. Granada Television. E: 8.9.1985.

The Priory School. *The Return of Sherlock Holmes* (DVD 5). O: John Madden. Sk: T.R. Bowen. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 16.7.1986.

The Red Circle. *The Memoirs of Sherlock Holmes* (DVD 16). O: Sarah Hellings. Sk: Jeremy Paul. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 28.3.1994.

The Red-Headed League. *The Adventures of Sherlock Holmes* (DVD 3). O: John Bruce. Sk: John Hawkesworth. T: Michael Cox. Granada Television. E: 22.9.1985.

The Resident Patient. *The Adventures of Sherlock Holmes* (DVD 3). O: David Carson. Sk: Derek Marlowe. T: Michael Cox. Granada Television. E: 15.9.1985.

The Second Stain. *The Return of Sherlock Holmes* (DVD 5). O: John Bruce. Sk: John Hawkesworth. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 23.7.1986.

The Sign of Four. *The Return of Sherlock Holmes* (DVD 7). O: Peter Hammond. Sk: John Hawkesworth. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 29.12.1987.

The Six Napoleons. *The Return of Sherlock Holmes* (DVD 6). O: David Carson. Sk: John Kane. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 20.8.1986.

The Solitary Cyclist. *The Adventures of Sherlock Holmes* (DVD 1). O: Paul Annett. Sk: Alan Plater. T: Michael Cox. Granada Television. E: 15.5.1984.

The Speckled Band. *The Adventures of Sherlock Holmes* (DVD 2). O: John Bruce. Sk: Jeremy Paul. T: Michael Cox. Granada Television. E: 29.5.1984.

The Three Gables. *The Memoirs of Sherlock Holmes* (DVD 15). O: Peter Hammond. Sk: Jeremy Paul. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 7.3.1994.

Wisteria Lodge. *The Return of Sherlock Holmes* (DVD 8). O: Peter Hammond. Sk: Jeremy Paul. T: June Wyndham-Davies. Granada Television. E: 20.4.1988.

Muu Sherlock Holmes -aineisto

Conan Doyle, Sir Arthur: "A Scandal in Bohemia." 1891a. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "His Last Bow." 1917. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Blanched Soldier." 1926. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Bruce-Partington Plans." 1908. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Cardboard Box." 1893a. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Copper Beeches." 1892a. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Dying Detective". 1913. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Empty House." 1903. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Engineer's Thumb." 1892b. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Five Orange Pips." 1891b. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Gloria Scott." 1893b. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Greek Interpreter." 1893c. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Illustrious Client." 1925a. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Man with the Twisted Lip." 1891c. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Missing Three-Quarter." 1904a. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Musgrave Ritual." 1893d. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Noble Bachelor." 1892c. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Second Stain." 1904b. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: "The Three Garridebs." 1925b. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: *A Study in Scarlet*. 1887. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Conan Doyle, Sir Arthur: *The Case-book of Sherlock Holmes*. 1927. Penguin Books. London 2012.

Conan Doyle, Sir Arthur: *The Sign of Four*. 1890. Kokoelmassa *The Complete Sherlock Holmes*. Barnes & Noble. New York 2009.

Muu aikalaisluontoinen aineisto

A Study in Sherlock. 2007. Youtube. [1.2.2013.]
<http://www.youtube.com/watch?v=9JvU9Lry9Q4>

Actor Jeremy Brett Dies at 59; Sherlock Holmes on 'Mystery'. *The Washington Post*. 16.9.1995.

Ames, Nick: The changing face of Sherlock Holmes and Dr Watson. Kentnews.co.uk 18.6.2012. [1.12.2012.]
http://www.kentnews.co.uk/home/the_changing_face_of_sherlock_holmes_and_dr_watson_1_1411686.

Arthur Conan Doyle Interviewed on Sherlock Holmes and Spirituality. 1928. Youtube. [28.11.2012.] <http://www.youtube.com/watch?v=XWjgt9PzYEM>.

BBC Radio Interview. 1989. [3.2.2013.] Linkki äänitteeseen:
<http://jeremybrett.info/media.html>

- Burke, David: Remembering Jeremy. 2009. Foreword for David Stuart Davies's *Bending the Willow – Jeremy Brett as Sherlock Holmes*. Calabash Press, Kindle edition. Canada 2012.
- Cohen, Helen & Marcel, Baptiste: Interview with June Wyndham-Davies. [Tulostettu 28.1.2011.] <http://www.dunwich.org/tv/sherlock/junewynd.html>.
- Conan Doyle, Arthur: *Memories and Adventures*. 1924. Oxford University Press. Oxford 1989.
- Conroy, Sarah Booth: Stalking Sherlock. Jeremy Brett as the 'Mystery!' Man. *The Washington Post*. 14.11.1991.
- Cox, Michael: *A Study in Celluloid – A Producer's Account of Jeremy Brett as Sherlock Holmes*. Rupert Books. Cambridge 1999.
- Davies, David Stuart: *Bending the Willow – Jeremy Brett as Sherlock Holmes*. Foreword by Edward Hardwicke. Revised Edition. Calabash Press. 2002.
- Davies, David Stuart: *Starring Sherlock Holmes*. Revised Edition. Titan Books. London 2007.
- Desert Island Discs: Jeremy Brett. 1991. Radio WETA, Washington. [3.2.2013.] Linkki äänitteeseen: <http://jeremybrett.info/audio.html>
- Elementary My Dear Viewer (Sherlock Holmes documentary). 2007. Youtube. [30.1.2013.] <http://www.youtube.com/watch?v=yazRE6FVlmg>
- Elementary My Dear Watson. An Interview with Edward Hardwicke (Part 1/2). 2003. Youtube. [28.11.2012.] http://www.youtube.com/watch?v=UCYzvzp9Z_Q.
- Elementary My Dear Watson. An Interview with Edward Hardwicke (Part 2/2). 2003. Youtube. [29.1.2013.] <http://www.youtube.com/watch?v=d1FBZzns0XU>
- Goodman, Walter: Behind the Glitter, There's Not Much Gold. *The New York Times*. 26.8.1992.
- Haining, Peter: The Case of the Sunday Morning Phonecalls. *Sherlock Holmes Gazette*. 1995. [6.2.2013.] <http://jeremybrett.info/images/scans/SundayMorningPhoneCallsSpring95.pdf>
- Haining, Peter: *The Television Sherlock Holmes*. W.H. Allen & co. London 1986.
- Hershenson, Roberta: Holmes Fans Mark Birthday. *The New York Times*. 13.2.1994.
- JB TVAM interview - re-upload. 1988. Youtube.[25.1.2013.] <http://www.youtube.com/watch?v=8g7AsMpYXEU>.
- Jeremy Brett – The Wogan Interview, part 1. 1988. Youtube. [30.1.2013.] http://www.youtube.com/watch?v=eqp_9KBIC3o
- Jeremy Brett and Edward Hardwicke Interview (part 2). Youtube. [29.1.2013.] <http://www.youtube.com/watch?v=SigzLoepaJ0>

Jeremy Brett and Edward Hardwicke Interview on "Daytime Live". 1988. Youtube. [25.1.2013.] <http://www.youtube.com/watch?v=A9cXAXeFYJI>.

Jeremy Brett Interview. 1989. Youtube. [29.1.2013.] <http://www.youtube.com/watch?v=h4SSyopdTd8>

Jeremy Brett NPR Interview: Part I/II. 1991. Youtube. [29.1.2013.] <http://www.youtube.com/watch?v=Zz0lUp198TI>

Liaguno, Chris: Jeremy Brett interview, part 1. 1991. *Anglofile* #19. [Tulostettu 9.10.2007.] <http://webpages.charter.net/sn9/literature/anglofileinterviewpart1.html>.

Manic Depression Awareness ~ Jeremy Brett ~ Bipolar Help (MDF). 1995. Youtube. [13.12.2012.] <http://www.youtube.com/watch?v=OUTBmNu05X0>.

Murphy, Kevin: Jeremy Brett Interview – November 6, 1991. [Tulostettu 11.10.2007.] Haastattelusta ei olemassa toimivaa linkkiä, tulostettu kopio tekijän hallussa.

O'Connor, John J.: Sherlock Holmes Solves a Two-Ended Mystery. *The New York Times*. 14.11.1991.

Roden, Christopher: In Conversation with Dame Jean Conan Doyle. Alunperin *ACD – The Journal of the Arthur Conan Doyle Society*, vol 1, no. 2, 1990. [16.3.2013.] <http://www.ash-tree.bc.ca/acdsjcd.htm>

Tyndall, Kate: The Case of Edward Hardwicke. His Dr. Watson says more than 'Yes, Holmes'. *The Washington Post*. 9.5.1993.

Tutkimuskirjallisuus

Ahlbäck, Anders: Mieheyden hierarkiat -luento kurssille *Maskuliinisuudet*. 13.3.2009.

Aymes-Stokes, Sophie & Mellet, Laurent: Introduction. Teoksessa *In And Out. Eccentricity in Britain*. Ed. by Sophie Aymes-Stokes and Laurent Mellet. Cambridge Scholars Publishing. Newcastle 2012.

Bennett, Tony & Wollaacot, Janet: *Bond and Beyond. The Political career of a Popular Hero*. Macmillan Education. London 1987.

Booth, Martin: *The Doctor, The Detective & Arthur Conan Doyle. A Biography of Arthur Conan Doyle*. Coronet Books. London 1997.

Brunsdon, Charlotte: Problems with quality. *Screen*. Volume 31, Issue 1. 1990.

Brunsdon, Charlotte: The Structure of Anxiety: Recent British Television Crime Fiction. Teoksessa *British Television. A Reader*. Ed. by Edward Buscombe. Oxford University Press. Oxford 2001.

Bunson, Matthew E.: *The Sherlock Holmes Encyclopedia. A Complete Guide to the World of the Great Detective*. Foreword by John Bennett Shaw. Pavilion. London 1994.

Campbell, Mark: *Sherlock Holmes*. Pocket Essentials. Harpenden 2001.

Carroll, Victoria: *Science and Eccentricity: Collecting, writing and performing science for early nineteenth-century audiences*. Pickering & Chatto. London 2008.

Dalby, J. Thomas: Sherlock Holmes's Cocaine Habit. *Irish Journal of Psychological Medicine*. 1991. [Tulostettu 25.1.2008.] <http://www.bakerstreetdozen.com/coca.html>

Dyer, Richard: Älä katso. Teoksessa *Älä katso! Seksuaalisuus ja rotu viihteen kuvastossa*. Suomentanut Martti Lahti. Vastapaino. Jyväskylä 2002.

Edwards, Sarah: Flâneuse or fallen women? Edwardian femininity and metropolitan space in heritage film. *Journal of Gender Studies*, Vol. 17, No. 2, June 2008.

Eltonen, Tuuli: *007 ja tähtäimessä sukupuoli*. Multikustannus. Helsinki 2009.

Gates, Philippa: *Detecting Men. Masculinity and the Hollywood Detective Film*. State University of New York Press. Albany 2006.

Gill, Miranda: *Eccentricity and the Cultural Imagination in Nineteenth-Century Paris*. Oxford University Press. New York 2009.

Goode, Ian: A pattern of inheritances: Alan Bennett, heritage and British film and television. *Screen*. Volume 44, Issue 3. 2003.

Hammond, Dorothy & Jablow, Alta: Gilgamesh and the Sundance Kid: The Myth of Male Friendship. Teoksessa *The Making of Masculinities. The New Men's Studies*. Ed. Harry Brod. Foreword by Catharine R. Stimpson. Allen & Unwin, Inc. 1987.

Hearn, Jeff: From hegemonic masculinity to the hegemony of men. *Feminist Theory*. Volume 5, issue 1. SAGE Publications. 2004.

Hemming, Henry: *In Search of the English Eccentric*. John Murray. London 2009.

Higson, Andrew: *English Heritage, English Cinema. Costume Drama since 1980*. Oxford University Press. New York 2003.

Higson, Andrew: Heritage Cinema and Television. Teoksessa *British Cultural Studies. Geography, Nationality, and Identity*. Ed. by David Morley and Kevin Robins. Oxford University Press. New York 2001.

Higson, Andrew: Re-presenting the National Past: Nostalgia and Pastiche in the Heritage Film. Teoksessa *Fires were started – British Cinema and Thatcherism*. Ed. by Lester Friedman. University of Minnesota Press. Minneapolis 1993.

Hill, John: *British Cinema in the 1980s*. Oxford University Press. New York 1999.

Jallinoja, Riitta: *Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö*. Suomen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 1991.

Kallioniemi, Kari: 1800-luvun dandyismin eksentrisyys ja sen kulttuurihistoriallinen perintö. Teoksessa *Menneen ja tulevan välillä – 1800-luvun kulttuurihistorian lukukirja*. Toim. Hannu Salmi. k&h, Kulttuurihistoria. Turku 2011.

- Kallioniemi, Kari: Johdantoluento kurssille *Thatcherismi, populaarikulttuuri ja 1980-luku*. 7.11.2011.
- Kallioniemi, Kari: Johdantoluento kurssille *Yksilöllinen erityisyys ja moderni kulttuuri – amerikkalaista, englantilaista ja suomalaista eksentrisyyttä etsimässä*. 29.10.2012.
- Kallioniemi, Kari: Peter Gabriel and the Question of Being Eccentric. Teoksessa *Peter Gabriel, from Genesis to Growing up*. Edited by Michael Drewett, Sarah Hill and Kimi Kärki. Ashgate. Surrey 2010.
- Kallioniemi, Kari: Tutkimusmatkailijoita, dandyjä ja visionäärejä – Eksentrisyys modernin ajan kynnyksellä. Teoksessa *Hetkiä historiassa*. Toim. Henri Terho. k&h, Kulttuurihistoria. Turku 2003.
- Kestner, Joseph A.: *Sherlock's Men: masculinity, Conan Doyle, and cultural history*. Ashgate. Aldershot 1997.
- Koivunen, Anu: *Performative Histories, Foundational Fictions. Gender and Sexuality in Niskavuori Films*. Finnish Literature Society. Helsinki 2003.
- Langford, Paul: *Englishness Identified. Manners and Characters 1650–1850*. Oxford University Press. New York 2000.
- Leitch, Thomas: The Hero with a Hundred Faces. Teoksessa *Film Adaptation and Its Discontents. From Gone with the Wind to The Passion of the Christ*. The Johns Hopkins University Press. Baltimore 2007.
- Mill, John Stuart: *On Liberty*. 1859. Project Gutenberg. [30.11.2012.] <http://www.gutenberg.org/files/34901/34901-h/34901-h.htm>.
- Monk, Claire: Men in the 90s. Teoksessa *British Cinema of the 90s*. Ed. by Robert Murphy. BFI Publishing. London 2000.
- Paneelikeskustelu "Kuka ihmeen Sherlock Holmes?" Keskustelijoina Juri Nummelin, Tiia Helenius, Johanna Lehto ja Elina Karvo. *Suurennuslasi ja suuria tunteita – Sherlock Holmes ennen ja nyt*. 8.12.2012.
- Saler, Michael: 'Clap if you believe in Sherlock Holmes': Mass Culture and the Re-Enchantment of Modernity, c. 1890 – c. 1940. *The Historical Journal*. Volume 46, Issue 3. 2003.
- Samuel, Raphael: *Island Stories: Unravelling Britain*. Theatres of Memory, Volume II. Verso. London 1998.
- Sanders, Lisa: Crazy Like a Fox or Just Crazy? Diagnosing Mental Illness in Sherlock Holmes. *The Baker Street Journal* Vol. 62 No. 2. 2012
- Smith, Daniel: *The Sherlock Holmes Companion. An Elementary Guide*. Aurum. London 2009.
- Stashower, Daniel: *Teller of Tales. The Life of Arthur Conan Doyle*. Henry Holt and Company. New York 2001.

Symons, Julian: *Bloody Murder. From the detective story to the crime novel: a history.* Pan Books. London 1994.

Tosh, John: *A Man's Place. Masculinity and the Middle-Class Home in Victorian England.* Yale University Press. London 1999.

Tosh, John: *Manliness and masculinities in Nineteenth-Century Britain.* Pearson. Harlow 2005.

Trembley, Elizabeth A.: Holmes is Where the Heart is: The Achievement of Granada Television's Sherlock Holmes films. Teoksessa *It's a Print! Detective Fiction from Page to Screen.* Ed. by William Reynolds & Elizabeth Trembley. Bowling Green State University Popular Press. 1994.

Weeks, David & James, Jamie: *Eccentrics. A Study of Sanity and Strangeness.* Kodansha. New York 1995.

Wilson, Elizabeth: *Bohemians. The Glamorous Outcasts.* I.B.Tauris. London 2000.

Muut lähteet

Fry, Stephen: *The Fry Chronicles. An autobiography.* Penguin Books. London 2011.

Internet Movie Database: Sherlock Holmes (character). [28.1.2013.]
http://www.imdb.com/character/ch0026631/?ref_=fn_al_ch_1

Simpson, Aislinn: Winston Churchill didn't really exist, say teens. *The Telegraph* 4.2.2008. [Tulostettu 22.3.2008.]
<http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2008/02/04/nhistory104.xml>

LIITE 1

Listana Sir Arthur Conan Doyle'n alkuperäiset tarinat ja Granadan filmatisoinnit, sekä niiden vastaavuudet käyttäen yleisesti hyväksytyjä lyhenteitä. Suluissa ilmestymisvuosi (novellien kohdalla ensiesiintyminen *Strand*-lehdessä, poikkeukset merkitty erikseen). Lähteenä Bunson 1994, xv–xvii.

Novellien järjestyksen suhteen käytän tutkielman yhtenäisyyden vuoksi kokoelmaa *The Complete Sherlock Holmes* (Barnes & Nobles, New York, 2009).

Sir Arthur Conan Doyle'n kirjoittamat tarinat ja lyhenteet:

Romaanit:

A Study in Scarlet (1887)	STUD
The Sign of Four (1890)	SIGN
The Hound of the Baskervilles (1901)	HOUN
The Valley of Fear (1914)	VALL

The Adventures of Sherlock Holmes (1892)

A Scandal in Bohemia (1891)	SCAN
The Red-headed League (1891)	REDH
A Case of Identity (1891)	IDEN
The Boscombe Valley Mystery (1891)	BOSC
The Five Orange Pips (1891)	FIVE
The Man with the Twisted Lip (1891)	TWIS
The Adventure of the Blue Carbuncle (1892)	BLUE
The Adventure of the Speckled Band (1892)	SPEC
The Adventure of the Engineer's Thumb (1892)	ENGR
The Adventure of the Noble Bachelor (1892)	NOBL
The Adventure of the Beryl Coronet (1892)	BERY
The Adventure of the Copper Beeches (1892)	COPP

The Memoirs of Sherlock Holmes (1894)

Silver Blaze (1892)	SILV
The Yellow Face (1893, <i>Harper's</i> -lehdessä)	YELL
The Stockbroker's Clerk (1893, <i>Harper's</i> -lehdessä)	STOE
The "Gloria Scott" (1893)	GLOR
The Musgrave Ritual (1893, <i>Harper's</i> -lehdessä)	MUSG
The Reigate Squire (1893, <i>Harper's</i> -lehdessä)	REIG
The Crooked Man (1893)	CROO
The Resident Patient (1893)	RESI
The Greek Interpreter (1893)	GREE
The Naval Treaty (1893, <i>Harper's</i> -lehdessä)	NAVA
The Final Problem (1893)	FINA

The Return of Sherlock Holmes (1905)

The Adventure of the Empty House (1903)	EMPT
The Adventure of the Norwood Builder (1903)	NORW
The Adventure of the Dancing Men (1903, <i>Collier's</i> -lehdessä)	DANC
The Adventure of the Solitary Cyclist (1904)	SOLI
The Adventure of the Priory School (1904)	PRIO
The Adventure of Black Peter (1904)	BLAC
The Adventure of Charles Augustus Milverton (1904)	CHAS
The Adventure of the Six Napoleons (1904)	SIX

The Adventure of the Three Students (1904)	3STU
The Adventure of the Golden Pince-Nez (1904)	GOLD
The Adventure of the Missing Three-Quarter (1904)	MISS
The Adventure of the Abbey Grange (1904)	ABBE
The Adventure of the Second Stain (1904)	SECO
His Last Bow (1917)	
Wisteria Lodge (1908)	WIST
The Adventure of the Cardboard Box (1893)	CARD
(tarina julkaistaan joskus osana The Memoirs of Sherlock Holmes -kokoelmaa)	
The Adventure of the Red Circle (1911)	REDC
The Adventure of the Bruce-Partington Plans (1908)	BRUCE
The Adventure of the Dying Detective (1913)	DYIN
The Disappearance of Lady Frances Carfax (1911)	LADY
The Adventure of the Devil's Foot (1910)	DEVI
His Last Bow (1917)	LAST
The Casebook of Sherlock Holmes (1927)	
The Adventure of the Illustrious Client (1925)	ILLU
The Adventure of the Blanched Soldier (1926)	BLAN
The Adventure of the Mazarin Stone (1921)	MAZA
The Adventure of the Three Gables (1926)	3GAB
The Adventure of the Sussex Vampire (1924, <i>Hearst's International</i> -lehdessä)	SUSS
The Adventure of the Three Garridebs (1925)	3GAR
The Problem of Thor Bridge (1922)	THOR
The Adventure of the Creeping Man (1923)	CREE
The Adventure of the Lion's Mane (1926)	LION
The Adventure of the Veiled Lodger (1927)	VEIL
The Adventure of Shoscombe Old Place (1927)	SHOS
The Adventure of the Retired Colourman (1927)	RETI

Granadan TV-sarjojen jaksot 1984–1994, jaksojen ensiesitykset TV:ssä (Davies 2002, 202–204) ja lyhenteet tarinoista, joihin ne perustuvat (jaottelu perustuu käyttämäni DVD-boksiin *Sir Arthur Conan Doyle's Sherlock Holmes The Complete Collection*, 2009):

The Adventures of Sherlock Holmes (1984–1985)	
A Scandal in Bohemia (24.4.1984)	SCAN, SIGN
The Dancing men (1.5.1984)	DANC
The Naval Treaty (8.5.1984)	NAVA
The Solitary Cyclist (15.5.1984)	SOLI
A Crooked man (22.5.1984)	CROO
The Speckled Band (29.5.1984)	SPEC
The Blue Carbuncle (5.6.1984)	BLUE
The Copper Beeches (25.8.1985)	COPP
The Greek Interpreter (1.9.1985)	GREE
The Norwood Builder (8.9.1985)	NORW
The Resident Patient (15.9.1985)	RESI
The Red-headed League (22.9.1985)	REDH
The Final Problem (29.9.1985)	FINA

The Return of Sherlock Holmes (1986–1988)

The Empty House (9.7.1986)	EMPT
The Priory School (16.7.1986)	PRIO
The Second Stain (23.7.1986)	SECO
The Musgrave Ritual (30.7.1986)	MUSG
The Abbey Grange (6.8.1986)	ABBE
The Man with the Twisted Lip (13.8.1986)	TWIS
The Six Napoleons (20.8.1986)	SIX
The Sign of Four (elokuva) (29.12.1987)	SIGN
The Devil's Foot (6.4.1988)	DEVI
Silver Blaze (13.4.1988)	SILV
Wisteria Lodge (20.4.1988)	WIST
The Bruce Partington Plans (27.4.1988)	BRUCE
The Hound of the Baskervilles (elokuva) (31.8.1988)	HOUN
The Casebook of Sherlock Holmes (1991–1993)	
The Disappearance of Lady Frances Carfax (21.2.1991)	LADY
The Problem of Thor Bridge (28.2.1991)	THOR
The Adventure of Shoscombe old place (7.3.1991)	SHOS
The Boscombe Valley Mystery (14.3.1991)	BOSC
The Illustrious client (21.3.1991)	ILLU
The Creeping man (28.3.1991)	CREE
The Master Blackmailer (elokuva) (2.1.1992)	CHAS
The Last Vampyre (elokuva) (27.1.1993)	SUSS
The Eligible Bachelor (elokuva) (3.2.1993)	NOBL
The Memoirs of Sherlock Holmes (1994)	
The Three Gables (7.3.1994)	3GAB
The Dying Detective (14.3.1994)	DYIN
The Golden Pince-Nez (21.3.1994)	GOLD
The Red Circle (28.3.1994)	REDC
The Mazarin stone (4.4.1994)	MAZA, 3GAR
The Cardboard box (11.4.1994)	CARD

LIITE 2

David Weeksin 15 yleisintä eksentrikon piirrettä (Weeks & James 1995, 27–28).
Suomennokset tekijän.

epäsovinnaisuus

luovuus

uteliaisuus vahva motivaattori

idealisti: haluaa tehdä maailmasta paremman paikan ja ihmisistä onnellisempia

iloinen ja lähes pakkomielteinen keskittyminen yhteen tai useampaan harrastukseen,
yleensä viiteen tai kuuteen

tietoisuus omasta erilaisuudesta varhaisesta lapsuudesta asti

älykäs

omaa vahvat mielipiteet ja puhuu avoimesti, on vakuuttunut olevansa oikeassa ja muun
maailman olevan väärässä

ei kilpailuhenkinen, ei tarvitse yhteiskunnan vahvistusta/luottamusta

epätavalliset asuinolot ja syömistavat

ei juuri kiinnostunut muiden ihmisten mielipiteistä tai seurasta, paitsi ylipuhuakseen
muut uskomaan omaan “oikeaan” mielipiteeseensä

leikkisä huumorintaju

yksinasuja / sinkku

yleensä vanhin tai ainoa lapsi

huono oikeinkirjoitustaito